

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

**SİVAS ARKEOLOJİ MÜZESİ PIŞMIŞ TOPRAK KANDİLLERİ VE
BRONZ AYDINLATMA GEREÇLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda KARAMAN

DANIŞMAN

Doç. Dr. Hülya BULUT

2024 – Muğla

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

**SİVAS ARKEOLOJİ MÜZESİ PIŞMIŞ TOPRAK KANDİLLERİ VE
BRONZ AYDINLATMA GEREÇLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda KARAMAN

DANIŞMAN
Doç. Dr. Hülya BULUT

2024 - Muğla

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

**SİVAS ARKEOLOJİ MÜZESİ PİŞMİŞ TOPRAK KANDİLLERİ VE
BRONZ AYDINLATMA GEREÇLERİ**

Hazırlayan
Seda KARAMAN
1941080024

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 03.05.2024
Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 03.06.2024

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hülya BULUT
Jüri Üyesi: Doç.Dr.Yasemin POLAT
Jüri Üyesi:Doç.Dr. Taylan DOĞAN

Enstitü Müdürü:
Prof. Dr. Muzaffer DEMİR

2024 - Muğla

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 10/01/2024 tarih ve 1132/7 sayılı Yönetim Kurulu kararı ile tez jürisi olarak atandığımız, Arkeoloji Anabilim/Anasanat Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi Seda KARAMAN' ın “**Sivas Arkeoloji Müzesi Pişmiş Toprak Kandilleri ve Bronz Aydınlatma Gereçleri**” adlı tezi incelemiş ve aday 03./05./2024 tarihinde saat 14:00'da tez savunma sınavına alınmıştır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24. maddesi doğrultusunda yapılan tez savunma sınavı sonucunda tezin **kabul** edilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hülya BULUT

Üye

Doç.Dr. Yasemin POLAT

Üye

Doç.Dr. Taylan DOĞAN

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Sivas Arkeoloji Müzesi Pişmiş Toprak Kandilleri ve Bronz Aydınlatma Gereçleri**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03./05./2024

Seda KARAMAN

İmzası

Sivas Arkeoloji Müzesi

Pişmiş Toprak Kandilleri ve Bronz Aydınlatma Gereçleri

ÖZET

Tarih öncesi çağlardan itibaren, insanoğluna gündelik yaşamında eşlik eden en önemli araçlardan biri hiç şüphesiz kandillerdir. Başlangıçta basit çanak şeklinde olan bu aydınlatma araçları, giderek farklı boyut ve tipolojiye sahip, özenle şekillendirilen formlara dönüşmüştür. Günlük yaşamın en temel araç gereçlerinden olan, kendi içinde tipolojik ve kronolojik gelişim gösteren kandiller, buldukları kontektstlerin tanımlanmasına da katkı sağlar. Arkeolojik kazılarda seramiklerden sonra karşımıza çıkan en yoğun buluntu grubunu oluşturan bu eşyalar, yakın ve uzak mesafe ticaretin de önemli tanıkları arasında yer alır. Antik dönemdeki yoğun kullanımları dolayısıyla, doğal olarak arkeoloji müzeleri ve özel koleksiyonların da sayıca en kalabalık buluntuları arasındadırlar.

Bu tez, Sivas Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda yer alan, Hellenistik Dönem ile Selçuklu Dönemi arasına tarihlenen pişmiş toprak ve bronz kandillerin tipolojik ve kronolojik değerlendirmesinden oluşmaktadır. Çalışma kapsamına alınan kandillerin bir kısmı Sivas Kale Kurtarma Kazısı sondajlarından ele geçerken, çoğunluğu Sivas Arkeoloji Müzesi'ne satın alma ve bağış yoluyla ulaşmıştır. Müze koleksiyonunda yer alan kandillerin çok az sayıdaki örneği, Hellenistik ve Roma Dönemlerine tarihlenirken büyük bir kısmını Bizans ve Selçuklu kandilleri oluşturur. Çalışmada yer alan en erken kandil MÖ. 1. yüzyıla, en geç kandil örneği ise MS. 13. yüzyıla tarihlenmiştir. Müze koleksiyonundaki antik dönemin en ulaşılabilir ucuz üretimleri olan pişmiş toprak kandilleri, üst gelir grubuna hitap eden bronz kandillere göre sayıca fazladır. Karşılaştırma örneklerine dayanarak tarihlendirilen az sayıdaki bronz kandil, Roma Dönemi ve Bizans Dönemi'ne aittir. Bu çalışma ile Sivas Arkeoloji Müzesi pişmiş toprak ve bronz kandillerinin kataloğu oluşturularak, kronolojik ve tipolojik gelişimi, kullanım alanları, sosyal ve kültürel açıdan değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pişmiş Toprak Kandiller, Bronz Kandil, Hellenistik Dönem, Roma Dönemi, Selçuklu Dönemi, Bizans Dönemi, Sivas Arkeoloji Müzesi

Terracotta Lamps and Bronze Lighting Devices in Sivas Archaeological Museum

ABSTRACT

One of the most important tools that have accompanied human beings in their daily lives since prehistoric times is undoubtedly oil lamps. These lighting tools, which were initially in the form of simple bowls, gradually transformed into elaborately shaped forms with different dimensions and typology. Oil lamps, which are among the most basic equipments of daily life and show typological and chronological development, also contribute to the identification of the contexts in which they were found. These finds, which constitute the densest group of finds following pottery in archaeological excavations, are also among the important witnesses of trade between near and long distances. Due to their intensive use in antiquity, they are naturally among the most numerous finds in archaeological museums and private collections.

The thesis consists of a typological and chronological evaluation of the terracotta and bronze oil lamps in the collection of Sivas Archaeological Museum, dating from Hellenistic Period to the Seljuk Period. While some of the lamps included in the scope of the study were founded recently from the soundings of the Sivas Kale Rescue Excavation, most of them reached the Sivas Archaeological Museum through purchase and donation. While very few examples of oil lamps in the museum collection date to the Hellenistic and Roman periods, most of them are Byzantine and Seljuk oil lamps. The earliest oil lamp in the study dates to the 1st century BC, while the latest examples dates to the 13th century AD. It is observed that the terracotta oil lamps in the museum collection, which were the most accessible cheap productions in antiquity, are more numerous than the bronze oil lamps, which appealed to the relatively upper social group. The scanty number of bronze oil lamps in the museum collection dated to the Roman and Byzantine Periods with the help of comparanda. In this study, the terracotta and bronze oil lamps of the Sivas Archaeological Museum was documented and their typology, historical development, usage, social and cultural aspects were evaluated.

Keywords: Terracotta Oil Lamps, Bronze Oil Lamp, Hellenistic Period, Roman Period, Seljuk Period, Byzantine Period, Sivas Archaeological Museum

ÖN SÖZ

Tezimin her aşamasında değerli görüşlerini, tecrübelerini, yardımlarını ve sabırla desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Hülya BULUT'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bilgi paylaşımlarında bulunan Dr. Öğr. Üyesi Özlem VAPUR'a ve literatür konusundaki desteklerinden dolayı yardımcı olan Doç. Dr. Meryem ACARA'ya teşekkür ederim. Ayrıca savunma sırasındaki değerlendirme ve önerilerinden dolayı jüri üyeleri Doç. Dr. Taylan DOĞAN, Doç. Dr. Yasemin POLAT ve Dr. Öğr. Üyesi Polat ULUSOY'a teşekkür ederim.

Buluntuların tez kapsamında çalışılmasına izin veren ve müze çalışmaları boyunca her türlü kolaylığı sağlayan Sivas Arkeoloji Müze Müdürü Ali ALKAN'a, Yavuz AKKAYA'ya ve tüm müze çalışanlarına; tezimin her aşamasında manevi destek olan, literatür araştırmasında yardımlarını esirgemeyen eşim Uzman Sanat Tarihçi Buğrahan KARAMAN ile envanter çalışmasında yardımcı olan arkadaşım Taylan ALKAN'a ve fotoğraf düzenlemelerime yardım eden ablam Şeyda YILDIZ ile yardımlarından dolayı arkeolog Gül BAŞSORKUN'a teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olup maddi manevi beni destekleyen aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
FİGÜRLER LİSTESİ.....	VI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	VII
LEVHALAR LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KANDİLLER

1.1. KANDİL BÖLÜMLERİ VE KULLANIM ALANLARI.....	4
1.2. TARİHSEL GELİŞİM.....	8
1.3. YAPIM TEKNİKLERİ.....	18
1.3.1. Elde Şekillendirme.....	18
1.3.2. Çarkta Şekillendirme.....	19
1.3.3. Kalıpta Şekillendirme.....	20
1.4. ÜRETİCİLER.....	21
1.5. BEZEMELER.....	24
1.6. KANDİL FİRNİS VE FIRINLAMA TEKNİKLERİ.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

SİVAS ARKEOLOJİ MÜZESİ PIŞMIŞ TOPRAK KANDİLLERİ

2.1. HELLENİSTİK DÖNEM KANDİLLERİ.....	26
2.1.1. Kalıp Yapımı Kandiller.....	26
2.1.1.1. Ephesos Tipi Kandiller.....	26
2.2. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ KANDİLLERİ	29
2.2.1. Çark Yapımı Kandiller.....	29
2.2.1.1. Çaydanlık Formlu Kandiller	29
2.2.2. Kalıp Yapımı Kandiller	30
2.2.2.1. Volüt Burunlu Kandiller	30
2.2.2.2. U (kısa) Burunlu Kandiller.....	31
2.2.2.3. Kısa Burunlu Kandiller	33
2.2.2.4. Kalp Burunlu Kandiller.....	34
2.2.2.5. Oval Formlu Kandiller.....	35
2.3. BİZANS KANDİLLERİ.....	36
2.3.1. Çark Yapımı Kandiller.....	36
2.3.1.1. Oval Formlu Kandiller	37
2.3.1.2. Kuş Biçimli Kandiller	37
2.3.1.3. Amorium Tipi Kandiller.....	38
2.3.1.4. Burunsuz Kandiller	38
2.3.1.5. Çaydanlık Formlu Kandiller.....	39
2.3.2. Kalıp Yapımı Kandiller	40
2.3.2.1. Badem Biçimli Kandiller	40
2.3.2.2. Yaprak Biçimli Kandiller.....	42
2.3.2.3. Tanımsız Parçalar.....	43

2.4. SELÇUKLU KANDİLLERİ.....	44
2.4.1. El Yapımı Kandiller.....	44
2.4.1.1. Çanak Formlu Kandiller	44
2.4.2. Çark Yapımı Kandiller.....	45
2.4.2.1. Basit Çanak Formlu Kandiller	45
2.4.2.2. Çanak Formlu Yonca Ağzılı Kandiller	45
2.4.2.3. Kapalı Hazneli ve Yonca Ağzılı Kulplu Kandiller	47
2.4.2.4. Çanak Formlu, Kaideli ve Tablalı Kandiller.....	48
2.4.2.5. Uzun Burunlu Kandiller.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KANDİLLER ÜZERİNDEKİ SAHNELER VE İKONOĞRAFI

3.1. MİTOLOJİK FİGÜRLÜ SAHNELER.....	50
3.2. GÜNLÜK YAŞAM SAHNELERİ.....	51
3.3. HAYVAN FİGÜRLÜ SAHNELER.....	52
3.4. BİTKİSEL MOTİFLER	52
3.5. İON KYMATIONU.....	53
3.6. ŞUA MOTİFİ	53
3.7. ÇİZGİ KÜMELERİ/KABARTMA NOKTALAR	53
3.8. İMZALAR VE MONOGRAMLAR	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİVAS ARKEOLOJİ MÜZESİ BRONZ KANDİLLERİ

4.1. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ KANDİLLERİ	55
4.1.1. Volüt Tipi Bronz Kandil	57

4.1.2. Kepçeli Bronz Kandil	58
4.2. BİZANS KANDİLLERİ.....	59
4.2.1. Ephesos Tipi Benzeri Bronz Kandil	59

BEŞİNCİ BÖLÜM:

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	61
--------------------------------	----

ALTINCI BÖLÜM:

KATALOG.....	66
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	104

FIGÜRLER LİSTESİ

- Figür 1** Kandil Bölümleri.
- Figür 2** Taştan Yapılan Paleolitik Kandil Tipleri (Beaune – White, 1993: 110).
- Figür 3** Fikirtepe’den Kare Şeklinde, Kısa Ayaklı Neolitik Dönem Kabı (Özdoğan, 1999: 31).
- Figür 4** Kültepe, Üzüm Salkımı Şeklindeki Kandiller (Kınal, 1969: Res. 1).
- Figür 5** Vathypetro’dan Minos Taş Kandili (Warren, 1968: Pl. VI6).
- Figür 6** Atina’dan Miken Bronz Kandili (Anderson-Immerwahr, 1971: Pl. 3, no.22).
- Figür 7** Enkomi’den Miken Bronz Kandili.
(https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1897-0401-1071).
- Figür 8** Kıbrıs Tipi Yağ Kandili (Pulak, 2006: no. 89).
- Figür 9** Kenaan Tipi Yağ Kandili (Pulak, 2006: no. 181).
- Figür 10** Eski İzmir Athena Tapınağı Buluntusu MÖ.7. Yüzyıl Sonu 6. Yüzyıl İlk Yarısı Kandilleri (Akurgal, 1993: Levha 23).
- Figür 11** MÖ. 6. Yüzyıl Ortalarına Ait Lydia Kandili (Cahil, 2010: no. 88).
- Figür 12** MÖ. 5. ve 4. Yüzyıl Atina Kandillerinden Örnekler (Howland, 1958).
- Figür 13** Knidos Tipi Çark Yapımı Kandil (Bussière ve Lindros-Wohl, 2017: 19, no.17).
- Figür 14** Ephesus, Kalıp Yapımı Kandil (Bussière ve Lindros-Wohl, 2017: 31, no 29).
- Figür 15** Anadolu Üretimi MÖ. 1. Yüzyıl Roma Kalıp Yapımı Kandili (Bussière ve Lindros-Wohl, 2017: 73, no.89).
- Figür 16** Anadolu Üretimi MS. 1. Yüzyıl Roma Kalıp Yapımı Kandili (Bussière ve Lidros-Wohl, 2017: 135, no 193).
- Figür 17** Afrika Üretimi MS. 3. Yüzyıl Roma Kalıp Yapımı Kandili (Bussière ve Lindros-Wohl, 2017: 270, no. 385).
- Figür 18** MS. 2 - 4. Yüzyıl Kurbağa Tipi Roma Kandili (Bussière ve Lindros-Wohl, 2017: 366, no. 508).
- Figür 19** El Yapımı Çanak Formlu Kandil (Kassab- Tezgör ve Sezer, 1995: 23, no. 2).
- Figür 20** Çark Yapımı Çanak Formlu Kandil (Kassab – Tezgör ve Sezer, 1995: 28, no. 7).
- Figür 21** Strobili İmzalı Kandil (Szentléleky, 1969: no. 154b).
- Figür 22** Fortis İmzalı Kandil (Hayes, 1980: Pl. 29, no. 260).
- Figür 23** Romanesis Atölyesi Mühürlerinden Örnekler (Heres, 1968: 207).
- Figür 24** Atina Agorası’ndan Ele Geçen Romanesis İmzalı Kandiller (Perlzweig, 1961: Pl. 5-6).
- Figür 25** Kayseri Sekçuklu Uygarlığı Müzesi’nden Bir Örnek (Aykaç, 2015: 240, Fotoğraf 209).
- Figür 26** Urmiye Müzesi’nden Bir Örnek (Yılmaz, 2020: 32, Fotoğraf 10).

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1** Sivas Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak ve Bronz Kandillerin Dönemlere Göre Dağılımı.
- Grafik 2** Sivas Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandillerin Hamur Renklerinin Dağılımı.
- Grafik 3** Sivas Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandillerin Sır Renklerinin Dağılımı.

LEVHALAR LİSTESİ

- Levha 1** *Sivas Kale Kurtarma Kazısı Kaya Mezarları (1-4).*
- Levha 2** *Sivas Kale Kurtarma Kazısı SK-12 Açması Mimari Çizimi (Şekil 2), Tandır Fotoğrafi (3).*
- Levha 3** *Ephesos Tip (K1-K3).*
- Levha 4** *Ephesos Tip (K4), Çaydanlık Formlu Kandiller (K5), Volüt Burunlu Kandiller (K6).*
- Levha 5** *U Burunlu Kandiller (K7-9).*
- Levha 6** *U Burunlu Kandiller (K10), Kısa Burunlu Kandiller (K11-12).*
- Levha 7** *Kalp Burunlu Kandiller (K13), Oval Formlu Kandiller (K14-15).*
- Levha 8** *Oval Formlu Kandiller (K16), Kuş Biçimli Kandiller (K17), Amorium Tipi Kandiller (K18).*
- Levha 9** *Burunsuz Kandiller (K19), Çaydanlık Formlu Kandiller (K20-K21).*
- Levha 10** *Çaydanlık Formlu Kandiller (K22), Badem Biçimli Kandiller (K23-K24).*
- Levha 11** *Badem Biçimli Kandiller (K25-K27).*
- Levha 12** *Badem Biçimli Kandiller (K28-K30).*
- Levha 13** *Badem Biçimli Kandiller (K31-K33).*
- Levha 14** *Badem Biçimli Kandiller (K34-K36).*
- Levha 15** *Badem Biçimli Kandiller (K37-K39).*
- Levha 16** *Badem Biçimli Kandiller (K40-K42).*
- Levha 17** *Badem Biçimli Kandiller (K43-K45).*
- Levha 18** *Yaprak Biçimli Kandiller (K46-K48).*
- Levha 19** *Yaprak Biçimli Kandiller (K49-K51).*
- Levha 20** *Yaprak Biçimli Kandiller (K52-K54).*
- Levha 21** *Tanımsız Parçalar (K55-K57)*
- Levha 22** *Çanak Formlu Kandiller (K58), Basit Çanak Formlu Kandiller (K59), Çanak Formlu Yonca Ağızlı Kandiller (K60)*
- Levha 23** *Çanak Formlu Yonca Ağızlı Kandiller (K61-K63).*
- Levha 24** *Çanak Formlu Yonca Ağızlı Kandiller (K64-K66).*
- Levha 25** *Çanak Formlu Yonca Ağızlı Kandiller (K67-K69).*
- Levha 26** *Çanak Formlu Yonca Ağızlı Kandiller (K70-K72).*
- Levha 27** *Çanak Formlu Yonca Ağızlı Kandiller (K73-K75).*
- Levha 28** *Kapalı Hazneli ve Yonca Ağızlı Kulplu Kandiller (K76-K78).*
- Levha 29** *Kapalı Hazneli ve Yonca Ağızlı Kulplu Kandiller (K79), Çanak Formlu, Kaideli ve Tablalı Kandiller (K80-K81).*
- Levha 30** *Çanak Formlu, Kaideli ve Tablalı Kandiller (K82), Uzun Burunlu Kandiller (K83- K84).*
- Levha 31** *Volüt Tipi Bronz Kandil (K85-K 86).*
- Levha 32** *Kepçeli Bronz Kandil (K87), Ephesos Tipi Benzeri Bronz Kandil (K88).*

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1** *Ephesos Tip (K1-K4), Çaydanlık Formlu Kandiller (K5).*
- Şekil 2** *Volüt Burunlu Kandiller (K6), U Burunlu Kandiller (K7-K9).*
- Şekil 3** *U Burunlu Kandiller (K10), Kısa Burunlu Kandiller (K11-K12), Kalp Burunlu Kandil (K13), Oval Formlu Kandiller (K14-K15).*
- Şekil 4** *Oval Formlu Kandiller (K16), Kuş Biçimli Kandiller (K17), Amorium Tip (K18), Burunsuz Kandiller (K19), Çaydanlık Formlu Kandiller (K20-K21).*
- Şekil 5** *Çaydanlık Formlu Kandiller (K22), Badem Biçimli Kandiller (K23-25).*
- Şekil 6** *Badem Biçimli Kandiller (K26-K29).*
- Şekil 7** *Badem Biçimli Kandiller (K30-K33).*
- Şekil 8** *Badem Biçimli Kandiller (K34-K36.)*
- Şekil 9** *Badem Biçimli Kandiller (K37-K40).*
- Şekil 10** *Badem Biçimli Kandiller (K41-K44).*
- Şekil 11** *Badem Biçimli Kandiller (K45), Yaprak Biçimli Kandiller (K46-K47).*
- Şekil 12** *Yaprak Biçimli Kandiller (K48-K50).*
- Şekil 13** *Yaprak Biçimli Kandiller (K51-K53).*
- Şekil 14** *Yaprak Biçimli Kandiller (K54), Tanımsız Parçalar (K55-K57), Çanak Formlu Kandiller (K58).*
- Şekil 15** *Basit Çanak Formlu Kandiller (K59), Çanak Formlu Yonca Ağzılı Kandiller (K60-K64).*
- Şekil 16** *Çanak Formlu Yonca Ağzılı Kandiller (K65-K70).*
- Şekil 17** *Çanak Formlu Yonca Ağzılı Kandiller (K71-K75), Kapalı Hazneli ve Yonca Ağzılı Kulplu Kandiller (K76).*
- Şekil 18** *Kapalı Hazneli ve Yonca Ağzılı Kulplu Kandiller (K77-K79), Çanak Formlu, Kaideli ve Tablalı Kandiller (K81-K82).*
- Şekil 19** *Uzun Burunlu Kandiller (K83- K84), Volüt Tipi Aydınlatma Gereci (K85).*
- Şekil 20** *Volüt Tipi Bronz Kandil (K86), Kepçeli Bronz Kandil (K87), Ephesos Tipi Benzeri Bronz Kandil (K88).*

KISALTMALAR

cm	Santimetre
K	Katalog
No	Numara
MÖ.	Milattan Önce
MS.	Milattan Sonra

GİRİŞ

A. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Sivas Arkeoloji Müzesi Pişmiş Toprak Kandil ve Bronz Aydınlatma Gereçleri adlı yüksek lisans tezi, bir kısmı kurtarma kazılarında elde edilen, ancak büyük bir bölümü satınalma yoluyla Sivas Arkeoloji Müzesi'ne kazandırılan Hellenistik Dönem ile Selçuklu Dönemi arasına tarihlenen (*Grafik 1*), daha önce yayınlanmamış bir grup pişmiş toprak ve bronz kandilin tipolojik ve kronolojik incelemesinden oluşmaktadır. Kandillerin tez kapsamında çalışılabilmesi Sivas Müze Müdürlüğü'nün yazılı izni ile mümkün olmuştur.

Tez çalışması altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin kapsamı amaç, yöntem, Sivas Arkeoloji Müzesi'nin tarihi yanısıra kandillerin bir kısmının ortaya çıkarıldığı Sivas Kale Kurtarma Kazıları hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde kandilin kısa tarihçesi ve kullanım alanları, formu oluşturan bölümlerle birlikte tipleri ve yapım teknikleri hakkında görseller eşliğinde anlatılmıştır. İkinci bölümde tez kapsamında yer alan kandillerin dönemlerine göre tipolojik sınıflandırması yapılarak, diğer merkezlerden ele geçen kandillerle sağlanan analogilerle tarihlendirilmiş ve antik dönemdeki bölgeler arası dağılım alanlarına göre değerlendirilmiştir. Üçüncü bölüm, kandillerin bezemelerinde kullanılan sahneler ve ikonografik incelemesine ayrılmıştır. Dördüncü bölümde ise, pişmiş toprak versiyonlarına göre daha üst gelir grubuna hitap eden bronz kandiller üretim tekniği, form ve tipolojik açıdan incelenmiştir. Beşinci bölümde değerlendirme ve sonuç kısmı yer almaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, satın alma ve bağış yoluyla gelen kandillerle birlikte Sivas Arkeoloji Müzesi tarafından yürütülen Kale Kurtarma Kazısı'nda ortaya çıkarılan kandillerin bilimsel değerlendirmesi ilk kez bu tezde gerçekleştirilmiştir. Altıncı bölümde ise tez kapsamına alınan kandillerin kataloğu sunulmuştur. Tez metninin ardından, pişmiş toprak ve bronz kandil görsellerinin levhaları ve çizimleri içeren şekillere yer verilmiştir. Pişmiş toprak kandillerin hamur, astar ve sır renklerinin belirlenmesinde *Munsell Soil Color Charts* kullanılmıştır. Ancak, müze koleksiyonundaki bazı kandillerin temizlik ve konservasyon işlemlerini yapılmamış olmasından dolayı tez kataloğunda verilen renklerde değişiklik olabileceğini belirtilmelidir.

Tez çalışması kapsamında değerlendirilen, eserlerin büyük bir kısmının geliş yerleri bilinmemekle birlikte, Sivas ve çevresinin uzun bir yerleşim geçmişine sahip olduğu düşünüldüğünde bölge kültürlerine ait olabileceğini akla getirir. Gerek geliş yeri belli olmayan gerekse Sivas Kale Kurtarma Kazıları'ndan elde edilen bir grup eserin değerlendirilmesi ve ilgili müzede daha önce böyle bir çalışmanın olmaması nedeniyle tez, kandil literatürüne özellikle bölgedeki Bizans ve Selçuklu Dönemi kandil literatürüne katkı sağlayacaktır.

Sivas civarında bulunan Prehistorik Dönem buluntuları ile Erken Tunç Çağı, Hitit, Phryg, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait eserlerin sergilenmesi için bir arkeoloji müzesi yapma fikrinden hareketle Sanayi Mektebi ve Meslek Lisesi olarak kullanılan eski bir bina seçilmiştir. Merkez Çayyurt Mahallesi'nde yer alan yapı, Sivas Valisi Ahmed Muammer Bey tarafından 1914 yılında Mekteb-i Sanayi İmalathanesi olarak yaptırılmış olup 2003 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı mülkiyetinde Sivas Endüstri Meslek Lisesi olarak kullanılmıştır. 2003 yılında Sivas Arkeoloji Müzesi olarak kullanılmak üzere Sivas Valiliği İl Özel İdaresine devredilen yapının onarımı, yılında tamamlanarak 2009 yılında Sivas Arkeoloji Müzesi olarak ziyarete açılmıştır¹.

B. Sivas Kale Kurtarma Kazıları

Tez kapsamında değerlendirilen kandillerin bir bölümü, kentsel dönüşüm kapsamında Sivas Merkez, Kaleardı ve Gökmedrese Mahalleleri'nde Sivas Müze Müdürlüğü tarafında yürütülen Kale Kurtarma Kazıları'nda ortaya çıkarılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalarda belirlenen ilk verilere göre materyal kültürün izleri Tunç Çağı'na kadar gider; yoğunluklu olarak Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'ne ait kültür tabakaları ortaya çıkarılmış olmakla birlikte Roma Dönemi'ne ait veriler de bulunmuştur. Çalışmalar, SK'12 Açması'nda sürdürülmektedir². Söz konusu açmanın batısında ve güneybatısında, mekânlar yer alırken; kuzey ve kuzeybatısında, dört tane kaya mezarı ortaya çıkarılmıştır. Mezarlardan üçü, kaya oygu mezar iken bir tanesi kaya oygu içine yerleştirilen sanduka mezardır. Mezar 1 (**Levha 1.1**), doğrudan kaya

¹ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sivas/gezilecekyer/arkeoloj-muzes327586>

² Sivas Kale Kurtarma Kazısı Raporları. Kazı raporlarının tez kapsamında kullanılabilmesi için Sivas Arkeoloji Müzesi Müdürü Ali Alkan ve Kazı Bilimsel Danışmanı Prof. Dr. Erdal Eser'den izin alınmıştır.

oygu içinde yer almakta olup dromos veya girişi yoktur. Genişliği 5 m, girişi 1,90 m, dış yüksekliği 2,5 m, i yüksekliği 2 m olan mezarın üst örtüsü ele geçmemiştir. Benzer uygulamalarda olduğu gibi üzeri büyük bir blok veya kayrak taşlarıyla kapatılmış olmalıdır. Mezarın içinden herhangi bir buluntu ortaya çıkmaması soyulmuş olduğunu düşündürür. Bir diğer olasılık ise Orta ağ'da tahıl ambarı amaçlı kullanımı sırasında ilerinin boşaltılmış olmasıdır. Mezarın büyüklüğü göz önüne alındığında, birden fazla bireyin gömülmüş olma olasılığı akla gelir. 2 nolu mezar (**Levha 1. 2**) ise, yine kaya oygu mezardır. Mezar 1 ile karşılaştırıldığında, Mezar 2, daha derin ve büyüktür (2,3 metre genişliğinde). Dolayısıyla daha fazla gm gerçekleştirilmiş olmalıdır. Mezarın batı kısmına bakıldığında dromoslu olduğu izlenimi vermektedir. Fakat, mezarlardaki tahribat sağlıklı bir değerlendirme yapmayı güçleştirir. Mezar 3 (**Levha 2.3**) ise Mezar 1 ve 2'nin doğusunda yer alır. Genişliği 3,5 m; i yüksekliği 1,45 m, dış yüksekliği 2,10 m'dir. Diğer mezarlardan faklı olarak, mezarın yaklaşık 1 m ilerisinde atıl durumda, bacak ve kol kemikleri açığa çıkarılmıştır. Bu durum mezarın soyulduğu dönemde, kemiklerin gelişi güzel atıldıklarını akla getirir. Mezarın 3,5 m batısından, Roma Dönemi'ne ait merhem kabı ile içinde parmak kemikleri ve *unguentarium* ile tahrip olmuş iki kandil bulunmuştur. Ancak, söz konusu buluntuların kesin olarak mezarla ilişkili olduklarını söylemek güçtür. Mezar 4 (**Levha 2. 4**), Mezar 3'n kuzeydoğusunda yer alır. Diğer üç mezardan faklı olarak kaya oygu içine kuzey-güney yönünde kayrak taşlarıyla oluşturulan basit sanduka mezardır. 50 cm genişliğinde 1 m uzunluğunda olan mezarın doğu ve batı duvarını, anakaya oluşturur. Mezarlarda mezar sahibine ait kemikler veya tarihlendirmeye katkı sağlayacak herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. Ayrıca çalışılan alanda bir seramik atölyesi tespit edilmiştir. Alanın fazlasıyla tahrip edilmiş olmasından dolayı sağlıklı verilere ulaşılamamış olmakla birlikte ele geçen seramikler Hitit, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine işaret eder. Ek olarak kazılan alanda ve alanın yakınında yapılan çalışmalarda, çoğu kırılmış halde, çapları 50 ila 90 cm arasında değişen tandırlara rastlanılmıştır. Kale Kurtarma Kazısı buluntuları arasındaki, Selçuklu (**K64 [Levha 24 – Şekil 15], K65 – K66 [Levha 24 – Şekil 16], K67 – K69 [Levha 25 – Şekil 16], K79, K81 [Levha 29 – Şekil 18], K82 [Levha 30 – Şekil 18]**) ve Bizans Dönemi (**K25 [Levha 11 – Şekil 5], K55 [Levha 21 – Şekil 14], K58 [Levha 22 – Şekil 14]**) kandilleri tarihlenebilir kontekst bilgisi vermekten uzak, karışık dolgulardan ele geçmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KANDİLLER

1.1. KANDİL BÖLÜMLERİ VE KULLANIM ALANLARI

‘Kurban kesmek için Sais’te toplandıklarında evlerin dışında kandiller yakarlar. Bu kandiller, fitilin üzerinde yüzdüğü tuz ve yağ dolu tabaklardır ve bütün gece yanarlar. Buna Kandil Bayramı denir’ Herodotos (II. 62)

Antikçağda insanlar, güneş ışığından günümüze göre çok daha fazla yararlanmaktaydı. Bundan dolayı her kesimden insan yapay ışık kaynaklarına ihtiyaç duymuştur. İskenderiyeli Titus Filavius Klemens ilk kandilleri Mısırlılara atfetmesine (Walters 1914: XI) karşın bu konudaki bilgilerimiz kesin değildir. Homeros *Odyseia*’da, Odysseus’un Telemakhos’la birlikte kalkan ve mızraklarını düşmanlarından sakladıkları sırada, sarayı Pallas Athena’nın altın kandilinin aydınlattığını söyler (19.34). Ünlü tarihçi Herodotos, Mısır bayramlarını anlattığı pasajında dini ritüellerde kandilin kullanımına vurgu yaparken Mısır kandillerini, üzerinde fitil yuzen yağ dolu çanaklar şeklinde tanımlar (II. 62). Herodotos, ayrıca Yunan dünyasındaki kandil kullanımıyla ilgili bilgi de verir. Perslerin İkinci Yunanistan Seferi sırasında Thermopylai Geçidi’ni aşmasına yardım eden Ephialtes’in sözleri üzerine, Kserkses Hydarnes’i keşfe gönderir. Herodotos, Hydarnes’in kandil ışığına ihtiyaç olan bir anda karargahtan ayrıldığını anlatır (Herodotos 7.215). Aristophanes, MÖ. 4. yüzyılın başında oynanan *Kadınlar Meclis*’te adlı komedyasında kadınlar için fener sallamanın bir işaret olduğundan bahseder ve pişmiş toprak kandil üzerinden bir metaforla kandil ışığını güneşe benzetir (*Ekklesiazousae* 1).

Lydialı gezgin Pausanias’ın anlattığına göre, Atina Akropolü’nde Eretheion’da tanrıça Athena’ya adanan, ünlü sanatçı Kallimakhos’un ustalıkla yaptığı altın bir kandil bulunuyordu (I. 26. 6-7). Pausanias aynı pasajda, haznesine bir

kere yağ doldurulduğunda bir yıl boyunca gece gündüz sönmeden yanan kandilin üzerinde, fitilden çıkan isı hapseden bronz bir palmye dalı asılı olduğunu anlatır.

Antik dönem insanının yaşamını kolaylaştıran yağ içinde bir fitille yanan ve kolaylıkla taşınabilen aydınlatma aracı olan kandil, Grekçe’de “*Lykhnos*”; Latince’de ‘*Candela*’, “*Lychnus*” veya “*Lucerna*” olarak adlandırılmıştır (Walters, 1905: 303).
Kandil, temel olarak altı bölümden oluşur (*Figür 1.*)

1. Gövde (Latince *infundibulum*): Kandilde ana formu oluşturan ve haznesine yağ konan çanak kısmıdır. Kandilin burun, kulp gibi diğer kısımları bu ana gövdeye eklenir (Kan - Şahin, 2008: 8). Gövde ilk zamanlarda çanak şeklindeki zamanla formundaki değişikliklerle üst kısım kapatılarak diskus oluşturulmuştur (Kan - Şahin, 2008: 8).

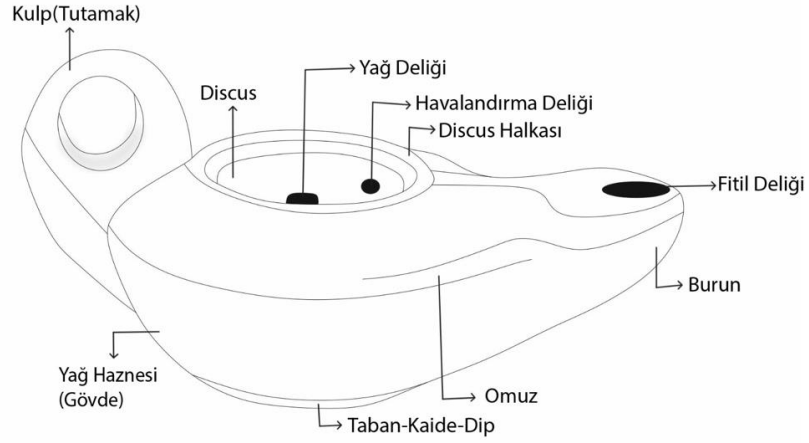
2. Burun (Latince *nostrum* veya *nasus*): Gövdeye eklenen, içindeki boşluğa konan fitilin yakıldığı kısımdır. Fitol, burun deliğinden dışarı çıkarılarak ateş ile yakılır (Doğruluk, 2016: 7). Erken örneklerde burnun üst kısmı açık iken zamanla burun üzeri farklı şekillerde kapatılmıştır (Doğruluk, 2016: 7). Birden fazla burnu olan kandiller de üretilmiştir; iki burunlu kandillere *bilychnis*, üç burunlu kandillere *trilychnis*, çok burunlu kandillere ise *polymyxus* adı verilmiştir (Walters, 1914: 13).

3. Diskus: Kandil gövdesinin üst kısmında yer alır ve üstü kapalı olan bölümdür (Walters, 1914: 2). Kandilin hava alması ve yağın hazne içine akıtılması için diskus üzerinde bir veya iki küçük delik yer alır (Walters, 1914: 2).

4. Omuz (*margo*): Kandilin üst bölümüdür; zamanla doldurma deliğine doğru eğimli bir profile sahip olmuştur (Bailey, 1975: 26).

5. Kulp (*ansa* veya *manubrium*): Yaygın olarak kandilin arka kısmında olup nadiren kandilin yan kısımlarında görülür (Bailey, 1975: 110). Genelde dikey olan kulplar, yatay şekilde de görülmektedir. Bazen kulp yerine süslemeli tutamaklar da kullanılmıştır (Bailey, 1975: 36).

6. Kaide: Kandilin alt bölümünü yani dibini oluşturur, bazen küçük bir çıkıntı olarak bazen de yüksek kaide şeklindedir (Doğruluk, 2016: 8).

Figür 1: Kandil bölümleri.

Kandilin ışık vermesini sağlayan, Grekçe’de *Ellykhnion*, Latince’de *verbascum* olarak adlandırılan selülozlu bir malzeme olan fitildir (Walters, 1914: XII). Antik kaynaklardan elde edilen bilgilere göre, fitil olarak işlenmemiş yün, keten ve kenevir kullanılıyordu. Atina Akropolü’nde, Eretheion’da tanrıça Athena için yakılan altından yapılmış kandilde ateşe karşı dirençli olduğu bilinen Karpas keteni kullanılmıştı (*Pausanias* I. 26. 6-7). Mısır’da bulunan ve MS. 3. yüzyılda yazıldığı anlaşılan bir papirüse göre, kaliteli bir malzeme olan keten bezi lifler ve bir çeşit saz fitil olarak kullanılıyordu (Shier, 1978: 7).

Kandillerde yakıt olarak hayvansal veya bitkisel yağlar kullanılmıştır. Paleolitik Dönem’de hayvansal yağlar kullanılırken ilerleyen dönemlerde zeytinyağı, ceviz yağı, susam yağı, fındık yağı, hint yağı ve balık yağından faydalanılmıştır (Shier, 1978: 7). Yağı kurutmak ve sıçramasını önlemek için yağa tuz katılıyordu (Forbes, 1958: 147; Bouras ve Parani, 2008: 3). En yaygın olarak kullanılan ise zeytinyağıdır. Çok güçlü kokusundan dolayı ucuz olan hint yağı ise, fakirler tarafından kullanılıyordu (Bouras ve Parani, 2008: 3). Ayrıca Mısır’da halk *kiki* adlı bir meyvenin yağını tercih ediyordu (Shier, 1978: 7). Anadolu’da daha geç dönemlerde, keten tohumu (*Linum usitatissimum*) ve ızgından (*Eruca Capodacica*) elde edilen beziryağı da kandil yağı olarak kullanılmıştır (Maraşlı, 2018: 164).

Antik dönem insanı, başta konutlar ve ticari yapılar olmak üzere ihtiyaç duyduğu her yeri kandil ile aydınlatmıştır. Madenler, üretim atölyeleri ve kil yatakları gibi endüstriyel üretim alanlarının aydınlatılmasında da kandilden faydalanılmıştır.

Kandiller, kamu yapıları, sokaklar, yönetim yapıları, tiyatrolar ve kutsal alanlarda 1 kullanılmış olmakla birlikte aslında bu yapılar, meşale veya fener gibi daha güçlü aydınlatma araçlarına ihtiyaç duyar (Bailey, 1975: 9). Tapınaklarda ele geçen kandillerin bir kısmı aydınlatmada kullanılmış olabileceği gibi aslında çok büyük bir bölümü sunu işlevindedir. Kandiller, ölen kişinin günlük eşyası olarak ölümden sonraki hayatında eşlik etmek üzere mezar hediyesi olarak Geç Tunç Çağı sonlarından Roma Dönemi içlerine kadar yaygın şekilde kullanılmıştır. Hatta, gelenek olarak Roma'da ölen bireyin evinin kapısına kandil bırakılıyordu.

Kullanılan ortamın gereklilikleri, kandillerin form ve boyutlarının belirlenmesindeki önemli etkenlerden biridir. Kutsal alan ve tapınakların daha aydınlık olmasını sağlamak amacıyla kandilin burun sayısı artırılmıştır. Bu yüzden daha çok kutsal alanlarda çok burunlu kandiller yaygın olarak kullanılmıştır (Özgül, 2012: 19). Standart boyutlarda tek burunlu kandiller, evlerde raflara veya duvar nişlerine yerleştirilirken çoklu örnekler ise tavandan sarkıtılan zincirlere asılarak veya kandil kaideleri üzerinde kullanılmıştır. Pompeii'deki evlerden birinin kapısında niş içinde bulunan kandil, kandillerin en yaygın kullanım şeklini gösterir (Radt, 1986: 43). Geceleri çalışan dükkân sahipleri, müşteri çekmek ve ürünlerini sergilemek için tezgâh ve kapıların üzerine kandil koyuyorlardı (Metin, 2012: 19). MS. 3. yüzyılda Romalı vatandaşlar zaman farketmeksizin hamama gidebiliyordu; yoğun aydınlatma ihtiyacını gidermek için Alexander Severus'un hamama yağ hediye ettiği bilinmektedir (Held, 1990: 59). Nitekim Pompeii'de Forum Hamamı'nda bulunan yüzlerce kandil bu ihtiyacın boyutlarını gözler önüne serer (Forbes, 1958: 166).

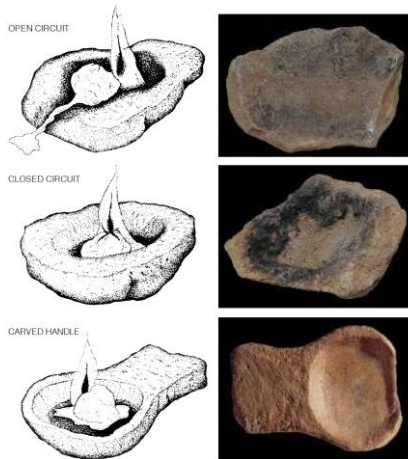
Kandil, mistik yaşam ritüellerinde de kendine yer bulmuştur; dünyaya bir bebek geldiğinde kandillerin alt kısımlarına isimler yazılır, en geç hangi kandil sönerse bebek o kandilin altındaki ismi alırdı (Forbes, 1958: 156). Sembolik bir anlamı da bulunan kandil, inanışa göre söndürülmediğinde mutluluğu temsil ediyordu. Bu yüzden Romalılar yeni yılda birbirlerine kandil hediye ediyordu (Walters, 1914: 16).

Tıpkı diğer seramik kaplarda olduğu gibi, kimi zaman kandillerin dip kısımlarında aidiyet ifade eden graffitolar yer alabiliyordu. Atina Agorası'nın kuzeybatısında, MÖ. 480'deki Pers tahribi sırasında terk edilip doldurulan kuyulardan birinde ortaya çıkarılan domestik seramikler arasında bulunan iki sürahi ve bir kandilin

altında ‘Ag’ graffitosu bulunmuştur (Perlzweig, 1963: Fig.7, 9-11). Söz konusu graffito, sadece adı MÖ. 5. yüzyıl ortalarına tarihlenen bir yazıtta geçen Atina vatandaşı Agasikrates’in kısaltmasıdır.

1.2. TARİHSEL GELİŞİM

Antik dönemden itibaren gün içinde değişen ışık, insanın yaşam kalitesini etkilemiş ve bunun sonucunda alternatif bir ışık kaynağı arayışına girilmiştir (Pekgöz, 2020: 20). Araştırmalar, Erken Paleolitik Dönem insanının mağara duvarlarına resimler yaparken yapay ışık kaynağı kullanmış olduğunu ortaya koyar (de Beaune, 1987; de Beaune -White, 1993). Paleolitik Dönem’deki ilk kandiller taştan yapılmıştır (Bailey, 1963: 17; de Beaune 1987: fig. 1 ve 4; de Beaune -White, 1993: 109-110). Taş kandillerle ilgili ilk kanıtlarımız Avrupa anakarasından gelir. Bu dönemde görülen en erken taş kandiller üç ana tiptedir (de Beaune -White 1993: 109-110) (*Figür 2*). Bu dönem kandilleri, çoğunlukla kireç taşı ve kumtaşından yapılmıştır. Doğada var olan ve büyük ölçüde şeklini koruyan doğal taş parçalarından elde edilen, gözle görülür bir şekilde elle şekillendirme izi bulunmayan ilk kandiller, yanan hayvansal yağın fazlasının akması için bir tarafında doğal açıklığa sahiptir. İkinci tip, kapalı çanak şeklindedir. En yaygın grup olan kapalı çanak kandiller, taşın ortasının basitçe çanak şeklinde oyulmasıyla oluşturulmuştur. Bu sayede haznedeki yağın akışı engellenebilmekteydi. Taş kandillerin daha ileri bir uygulaması olan üçüncü tipte ise, yanmayla aşırı ısınan yağ haznesinin tutulabilmesi için oygu sap eklenmiştir.

Figür 2. Taştan yapılan Paleolitik kandil tipleri.

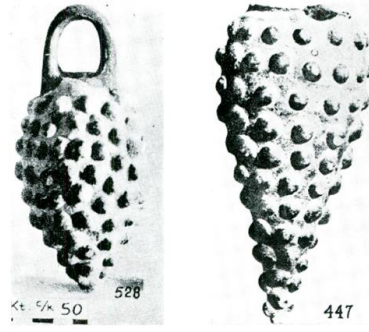

Figür 3. Fikirtepe’den kare şeklinde, kısa ayaklı Neolitik Dönem Kabı.

İlerleyen dönemlerde taşın yerini doğada bulunan farklı malzemeler ve sonrasında pişmiş toprak örnekler alır. Neolitik Dönem’de MÖ. 8000-6000 arasında küçük ayaklı geniş kaplar ve deniz kabuklarının kandil olarak kullanıldığı ileri sürülür ki; Filistin’de kandil olarak kullanıldığı düşünülen deniz kabuğundan eşyalar bulunmuştur. Fikirtepe’de ortaya çıkarılan, kazıma bezemeye sahip, kare şeklinde, kısa ayaklı bir Neolitik Dönem tütsü kabının, kandil olarak işlev gördüğüne dair bir görüş de vardır (Özdoğan, 1999 : Fig. 28; 31) (*Figür 3*).

Pişmiş toprak el yapımı kandillerin ilk örnekleri, İlk Tunç Çağı’nda Mezopotamya’da üretilmeye başlar (Kasap-Tezgör ve Sezer, 1995: 27). Basit çanak şeklindeki el yapımı bu kandillerin, ilk örneklerinin ele geçtiği merkezler arasında Filistin’de Tell Taannek ve Jericho yer alır. İlk Tunç Çağı, Ur kral mezarında ele geçen biri altın ve ikisi gümüş kandil ise Sümerlerde metal kandillerin kullanımına tanıklık eder (Kınal 1969: 155, Lev. XIII, Res. 16-17). Kandil, Babil Krallığı’nın MÖ. 14. yüzyıl sonları - 13. yüzyıl başları ve MÖ. 9. yüzyıl ortalarına tarihlenen resmi arazi başış belgelerinden bazılarındaki betimlerde de karşımıza çıkar (Kınal 1969: 155, Levha XIII).

Hitit Dönemi’nde Anadolu’da kandilin varlığına dair ipuçları mevcuttur. “*DUG-sasanna*” sözcüğünün kandil anlamına geldiği ileri sürülerek Kültepe, Acmhöyük ve Alişar’da ele geçen, üzüm salkımı şeklindeki kapların kandil olabileceği düşünülmüştür (Kınal, 1969: 156) (*Figür 4*). Konya Karahöyük’te ortaya çıkarılan benzer kaplarda görülen yanık izleri bu fikri destekler niteliktedir ve buna dayanarak Hititlerin fitilsiz yağ kandili kullandıkları ileri sürülmüştür (Kınal, 1969: 156).

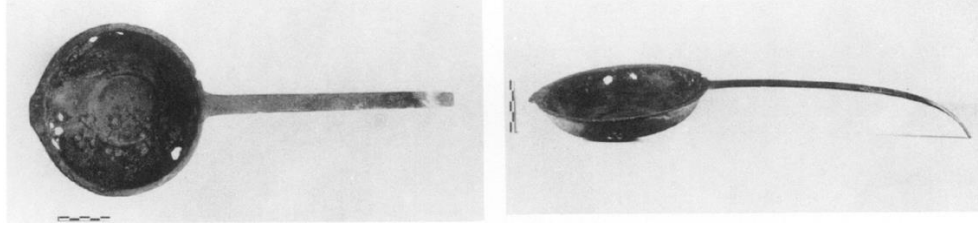

Figür 4. Kültepe üzüm salkımı şeklindeki kandiller.

Ege dünyasındaki pişmiş toprak kandiller, MÖ. 3. bin yılın sonlarına doğru Mısır/Yakındoğu’da ortaya çıkışından kısa bir süre sonra, Girit’te Erken Minos Dönemi’yle birlikte başlatılır (Bailey, 1975: 12). İlk üretimler içe çekik ağızlı ve basit çanak şeklindedir. Bu tip büyük olasılıkla çağdaş olarak Mısır’dan Girit’e ve Suriye kıyılarına gelmiştir (Szentléleky, 1969: 22). Form, Orta ve Geç Minos Dönemi’nde yivler veya kabartmalar eklenerek dekoratif açıdan zenginleştirilir. Tunç Çağı Ege dünyasında, pişmiş toprak örneklerle birlikte taş (Warren,1968: Pl. V-VII) (*Figür 5*) ve metal kandillerin de kullanıldığı bilinmektedir (Bailey, 1975: 13; Kınal, 1969: 155). Atina’da MÖ. 1450 civarına tarihlenen Miken Mezarı’nda (Tomb I) ele geçen uzun saplı bronz kandil (Perlzweig, 1963: no. 1; Anderson-Immerwahr, 1971: s. 105, dipnot: 62; Pl. 33, no. 22) (*Figür 6*) ve Kıbrıs Enkomi’den gelen MÖ. 1340-1050 aralığına tarihlenen bronz kandil, dönemin metal kandilleri hakkında fikir verir (Forbes, 1958: 148, Fig. 29) (*Figür 7*).

Figür 5. Vathypetro’dan Minos taş kandili.

Figür 6. Atina'dan Miken bronz kandili.

Figür 7. Enkomi'den Miken bronz kandili.

Kıbrıs üretimleri de Levant modellerini izler; zira MÖ. 2. binin ortalarında Suriye-Fenike kıyı hattına özgü kandilleri kendilerine ilk uyarlayanlar Kıbrıs sakinleriydi (Szentléleky, 1969: 24). MÖ. 14. yüzyıla tarihlenen Uluburun Batığı'nın kargosunda, Kıbrıs seramikleriyle beraber küpler içinde, ihracata hazır halde Kıbrıs tipi yağ kandilleri ortaya çıkarılmıştır (Pulak, 2006: 81-82, Resim 30; 588, no. 88-89) (*Figür 8*). Kıbrıs kandillerinin Suriye yağ kandillerine öykünerek üretildiğinin kanıtlarından biri, yine Uluburun Batığı'ndan gelir; üzerinde görülen ateş isinden dolayı gemi mürettebatı tarafından güvertede kullanılmış olduğu ileri sürülen Kanaan tipi pişmiş toprak kandilleri, Kıbrıs kandillerinden ayıran en belirgin özelliği daha büyük olmalarıdır (Pulak, 2006: 629, no. 180-181) (*Figür 9*). Uluburun Batığı'nda ayrıca Kıbrıs meşalelik/yağ kandili askısı da açığa çıkarılmıştır ki (Pulak, 2006: 588, no. 90) bu örnekler de Tunç Çağ aydınlatma gereçlerinin çeşitliliğini ortaya koyar. Tunç Çağı sonlarından, MÖ. 7. yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan süreçte, Ege dünyasında kandil kullanımıyla ilgili bilgilerimiz kısıtlıdır (Bailey, 1975: 12). Erken Demir Çağı'nda zengin seramik form repertuarına sahip olan Atina'da, MÖ. 7. yüzyıla kadar kandilin ortaya çıkmayışı şaşırtıcıdır. Akdeniz'in doğusunda, Kıbrıs merkezli buluntularda ise göreceli olarak daha şanslıyız; Salamis Mezar I'de ortaya çıkarılan iki

açık kandil MÖ 11. yüzyıla; Lapithos'tan derin gövdeli açık kandiller MÖ. 10. - 9. yüzyıllara tarihlendirilmiştir (Bailey, 1975: 13, dipnot 3 ve 4).

Figür 8. Kıbrıs tipi yağ kandili.

Figür 9. Kanaan tipi yağ kandili.

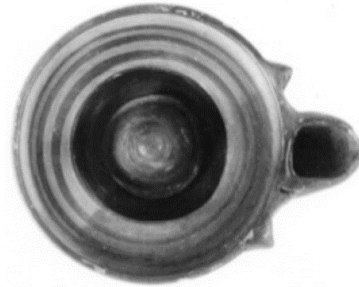
Arkaik Dönem'e gelindiğinde, Yakındoğu ile yoğun ilişkilere bağlı olarak Samos ve Rhodos gibi yakın kıyı adalarda ve Batı Anadolu'da yeni kandil tipleri ortaya çıkar. Doğu etkisiyle üretilen Batı Anadolu ve kıyı adalardaki bu dönemin kandilleri, yeni tiplerin varyasyonlarını sergilemekle birlikte, Atina ve Korinth üretimleri kalite bakımından ayrı bir yere sahiptir (Kassab- Tezgör ve Sezer, 1995: 40). Kıta Yunanistan merkezlerindeki doğu esintisi, doğrudan Levant üzerinden olabileceği gibi Kıbrıs ve Batı Anadolu aracılığıyla da gerçekleşmiş olabilir (Bailey, 1975: 12). Arkaik Dönem'de üstü tamamen açık kandillerin yerini köprü burunlu ve boru askılı kandiller alır; çömlekçiler zamanla kandil gövdesini derinleştirmiş ve üst kısmını kapatmışlardır (Kassab- Tezgör ve Sezer, 1995: 40). Dönem ilerledikçe daha derin yağ hazneleri ve kapalı gövdelere doğru genel bir eğilim görülür. MÖ. 6. yüzyılın ikinci yarısında, dışa dönük kaideler kullanılmaya başlanmış ve sonrasında kandillerin çoğunda kaide kullanılmıştır (Bailey, 1975: 14). Burun uzunluğu da artmaya başlamıştır.

Doğu kökenine bağlı olarak gelişen bu kandillerin ilk örnekleri Ege dünyası Arkaik kutsal alanları, yerleşimleri ve nekropollerinden iyi bilinir. Burada tüm örneklerini saymak mümkün olmamakla birlikte ilk akla gelen örnekler arasında Eski İzmir Athena Tapınağı (Bailey, 1975: 12; Akurgal, 1993: Levha 123; Kassab – Tezgör ve Sezer, 1995: 40) (*Figür 10*); Ephesos (Önen, 1983: 118); Erythrai (Gençler-Güray, 2018: 38-39, Res. 2,3,9); Klazomenai (Bakır vd, 2005: 3-4, dipnot 7,9, Resim 8); Khios Emporio (Boardman, 1967: 234, Fig. 154, no. 505, 508); Assos (Kan - Şahin, 2008: 47-60, no 1-12, Resim 15-28); Tocra (Hayes, 1966: 139-141, Fig. 68); Rhodos (Jacopi, 1932, 364, fig. 113); Knidos Emecik Apollon Kutsal Alanı (Attula, 2006: 150, 152, Taf. 83, Kat. 328); Pedasa Athena Kutsal Alanı (Çur, 2011: 33-82; Kat. 1-50) ve Pedasa Altar Tepesi Açık Hava Sunu Alanı (Topaloğlu, 2023: Kat. 136-139, Lev. 117-

119); Klazomenai (Ersoy vd, 2012: 201, Res 12) buluntuları sayılabilir. Arkaik Dönem’de Batı Anadolu’daki üretimlerin yankıları Karadeniz’deki Yunan kolonilerinde de görülür ki Dupont-Solovyov’un (2020) ortak yayını, kuzey kolonilerindeki genel resmi özetler. Arkaik İonya’nın yakın komşusu Lydia’nın seramik repertuarında ise MÖ. 600’den önce pişmiş toprak kandiller görülmez. Sardis’te MÖ. 6. yüzyıl ortalarında yangın geçiren Lydia evinde yapılan kazılarda, Yunan kandilinden türetilen, hafif dikey kenarlı açık bir kandil grubu açığa çıkarılmıştır (Cahill, 2010: 475, no. 88) (*Figür 11*).

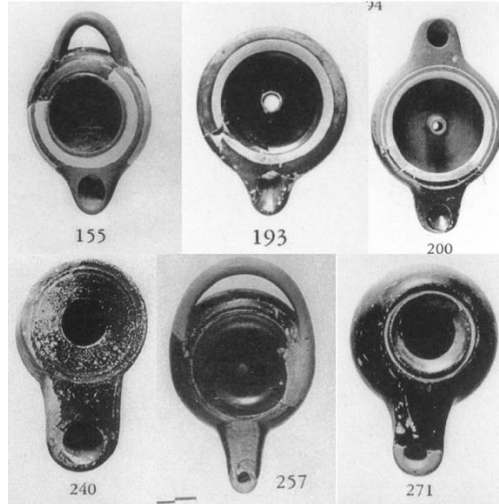
Figür 10. Eski İzmir Athena Tapınağı buluntusu MÖ. 7. yüzyıl sonu - 6. yüzyıl ilk yarısı kandilleri .

Figür 11. MÖ. 6. yüzyıl ortalarına ait bir Lydia kandili .

Klasik Dönem’e gelindiğinde, kandildeki tasarımları dönemin sadece politik açıdan değil aynı zamanda sanatsal açıdan da lideri olan Atina atölyelerinin yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Arkaik Dönem’de etkileşim doğudan Kıta Yunanistan yönüne iken bu dönemde tam tersidir ve geniş bir coğrafyada Atina kandillerinin kopyaları üretilmeye başlanır (Kassab – Tezgör ve Sezer, 1995: 56). Bir çok yeni

kandil tipi repertuara girer. Attika siyah firnisli seramiklerinin taklitlerinin MÖ 4. yüzyılda Batı Anadolu seramik üretim merkezlerinde üretildiği uzun yıllar önce kanıtlanmıştır. Tıpkı siyah firnisli seramikler gibi, aynı yüzyılda Atina atölyeleri tarafından üretilen kandillerin de İonya atölyelerinde yerel olarak üretildiği anlaşılmaktadır (Özbay, 2019). MÖ 5. yüzyıl ilk yarısının kandilleri, MÖ 6.yüzyıl örneklerinde olduğu gibi küresel gövdeli ve alçaktır. Genellikle yatay bant kulpludur. Hem düz kaideli, hem de içe eğimli kaideli (yüksek kaide) örnekleri vardır. Gövdenin ağız kısmına doğru içe çekik formu, giderek kapalı gövdeye doğru gidişin işaretini verir. Form, MÖ geç 5. yüzyıl ve 4. yüzyıllarda yuvarlak ve derin olan gövde yerini, köşeli profilli gövdelere bırakır (Bailey, 1975: 14) (*Figür 12*). Burunlar uzamaya başlar. Köşeli profilli gövdeye sahip olan bu yeni tip kandiller, kalıpta üretimlerin başlamasıyla dahi terk edilmemiş, MS. 1. yüzyıla kadar üretilmiştir. MÖ. 4. yüzyılın ikinci yarısında bazı kandillerde kulpların yerini kulakçıklar alır (Bailey, 1975: 14). Genellikle sol tarafta bulunan bu kulakçıklar gövdede ek bir tutamak işlevi görmekle birlikte bazı örneklerdeki delikler sayesinde kandil kullanılmadığında yağ haznesinde kalan yağın bitmesini önlemek için bir iple asılmasını sağlıyordu. Gövdeye yandan bağlanan bu tutamak MS. 1. yüzyıla kadar kullanılmış olmakla birlikte başlangıçtaki asıl işlevini yitirerek sadece bezeme unsuru olarak kalır.

Figür 12. MÖ. 5. ve 4. yüzyıl Atina kandillerinden örnekler³

³ Howland, 1958: No. 155 (Howland, 1958: 44, *Tip 20*, pl. 5, 34); no.193 (Howland, 1958: 53, *Tip 22 A*, pl. 7, 35); no. 200 (Howland, 1958: 54, *Tip 22 B*, pl. 7, 35); no. 240 (Howland, 1958: 62, *Tip 23 D*, pl. 8, 37); no. 257 (Howland, 1958: 66, *Tip 24 C*, pl. 9, 37); no: 271 (Howland, 1958: 69, *Tip 25 A*, pl. 9, 38).

Hellenistik Dönem'e gelindiğinde, MÖ 3. yüzyılın başlarında çark yapımı yanı sıra kalıp yapımı tekniğinde üretim başlamıştır (Walters, 1914: 5). Atina, Ephesos ve Knidos bu yöntemi kullanarak üretim yapan önemli merkezlerdendir (Doğruluk, 2016: 6) (*Figür 13-14*). MÖ. 3. yüzyıl kandillerinde en belirleyici unsur, burnun uzaması ve üst kısmın içe dönük ve kapalı olmasıdır (Walters, 1914: XXII). Bu döneme ait kandillerin ağız kısmı kesik ya da dairesel şekilli, gövdesi çift konik şekilli ve diskus üzerinde küçük bir havalandırma deliği bulunur (Walters, 1914: XXII). Bu tarz kandiller MÖ. 1. yüzyıla kadar varlığını korur (Walters, 1964: XXII). Bu dönemde kalıp yapımı insan başı veya hayvan figürlü kandiller Akdeniz'de çeşitli bölgelerde kullanım görmüştür (Özcihan, 2018: 12). MÖ. 2. yüzyıl ile birlikte kandiller üzerinde figürlü sahneler işlenmeye başlamıştır (Bailey, 1963: 22).

Hellenistik Dönem kandilleri üzerinde figürlü bezeme için küçük bir yer bırakılmış ve bu yüzden bezeme olarak daha çok bitkisel motifler tercih edilmiştir (Bailey, 1963: 23). MÖ. 2. yüzyıldan sonra günlük hayattan sahneler, fantastik yaratıklar, mitolojik figürlü sahneler ve masklar görülür (Bailey, 1963: 23).

Figür 13. Knidos tipi çark yapımı kandil.

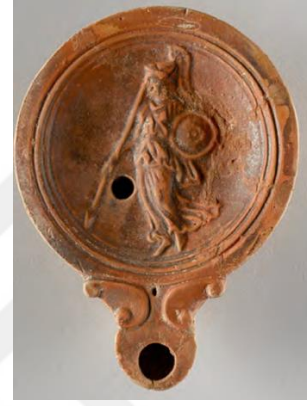
Figür 14. Ephesus, kalıp yapımı kandil.

MÖ. 1. yüzyıl ve MS. 1 yüzyıllarda yeni tipler üretilmiştir. Bu dönemde kullanılan kandillerin genel özelliği, burun uçları yuvarlak veya köşeli yapılmakla beraber yanlarında volüt şekline benzer kıvrımlara sahip olmasıdır (Öz, 2014: 19). (*Figür 15-16*). Doğu Akdeniz'de üretilen yeni tip kandiller üzerinde kabartmalar görülmeye başlamış ve bezemeler çeşitlenmiştir (Çokay, 1996: 17). Basık ve yayvan formlu olan dikkat çeken bu tarz kandiller oldukça sevilmiştir ve Herculaneum'da

çoğu üretici ismini taşıyan çok sayıda kandil ortaya çıkarılmıştır (Çokay, 1996: 17). MS. 1. yüzyılın ortalarında genelde Kuzey İtalya'da, *Fabrika Kandilleri* olarak adlandırılan ve bronz örneklerinden kopya edilen kandiller yaygındır (Perlzweig, 1961: 4). MS. 2. yüzyıl ve MS. 3. yüzyıllarda Korinth ve Atina ustaları en güzel eserlerini ortaya koymuştur. Fakat sonraki dönemlerde Korinthli ustalar eski kandil kalıplarını model olarak kullanmaya devam ettikleri için çağdaşlarının gerisinde kalmışlardır (Metin, 2012: 22).

Figür 15. Anadolu üretimi MÖ. 1. yüzyıl Roma kalıp yapımı kandili.

Figür 16. Anadolu üretimi MS. 1. yüzyıl Roma kalıp yapımı kandili.

MS. 3. yüzyılda yağın lüks ve pahalı olmasından dolayı İtalya'da kandil üretimi azalır (Metin, 2012: 22). Fakat Anadolu, Kuzey Afrika ve Yunanistan'da kandil üretimi devam eder (Özcihan, 2018: 12) (*Figür 17-18*). MS. 3. yüzyıl ve 4. yüzyıllarda kurbağa kabartması şeklinde olan kandil formları Kuzey Afrika'da görülmüştür (Metin, 2012: 22). Afrika kandilleri MS. 4. yüzyılda üretilmiş olup 5 ve 6. yüzyılda sıklıkla kullanılmıştır ve üzerinde genellikle haç, monogram gibi Hıristiyanlıkla ilgili betimler tasvir edilmiştir (Çokay, 1996: 17). MS. 4. yüzyıl kandillerinde ise ağız ve gövde daha uzundur, kulbun yerine geçen çıkıntı, yükseltilmiş yağ deliği, düşük kenar çerçevesi ve halka kaide Geç Roma Dönemi'nden Erken Bizans Dönemi'ne geçişi temsil eden bu dönem kandillerinin belirgin özelliklerindedir (Özcihan, 2018: 46). Diskuslar üzerinde hayvanlar, mitolojik sahneler, palmiye, kuşlar, üzüm salkımları, Hıristiyanlıkla ilgili betimler ortaya çıkmıştır (Aydın, 2015: 16).

Figür 17. Afrika üretimi MS. 3. yüzyıl Roma kalıp yapımı kandili.

Figür 18. MS. 2 - 4. yüzyıl kurbağa tipi Roma kandili.

MS. 4. – 7. yüzyıllar arasında Batı Anadolu’da kaliteli ve sırlı kandiller ortaya çıkar. Genelde mitolojik figürlü sahneleri olan bu kandiller Sardis, Ephesos ve Miletos gibi kentlerde üretilmiştir (Metin, 2012: 23). Geç Roma Dönemi’nde moda olan Anadolu ve Kuzey Afrika üretimi kandiller, Atina ile Korinthli ustalar tarafından taklit edilmiştir. Erken Bizans Dönemi’nde her ne kadar Roma kandillerinin devamı olan kalıp yapımı tekniği kullanılmış olsa da daha çok çark yapımı kandiller tercih edilmiştir. MS. 7. yüzyıldan sonra mumun yaygınlaşmasıyla, kandil kullanımı azalmış olup 861’den sonra ise kilise envanterlerinde daha çok cam kandillerden bahsedilmiştir (Çokay, 1996: 17). Söz konusu cam kandillerin “*kaniskla*”, “*kathistai*”, “*kandelai*” gibi çeşitli isimleri vardır (Çokay, 1996: 26).

Kandil kullanımı İslami Dönem’de de devam eder. Selçuklu, Beylikler, Eyyubi ve Osmanlı Dönemlerinde camilerde kandiller kullanılmıştır (Demir, 2018: 20). Buna ilaveten seccadelerde, mezar taşlarında ve mimari süslemelerde kandil motifi işlenmiştir (Karamağaralı, 1992: 59). Yapılan arkeolojik kazılar ile İslam öncesi Türk Dönemi’ne ait pişmiş toprak kandillerin varlığı ortaya konulmuştur. Güney Kazakistan’da Taraz’da bulunan, 6 - 7. yüzyıllara tarihlenen pişmiş toprak kandil örnekleri Göktürklerde kandil kullanımını gösterir (Demir, 2018: 21). Abbasiler, Fatımiler, Karahanlılar ve İran Selçukluları’nda gelişen seramik sanatı, İran’da Büyük Selçuklular Dönemi’ni ve Anadolu Selçuklu seramik sanatını etkisi altına almış olup bu eserler arasında kandiller de bulunmaktadır (Demir, 2018: 22). Erken İslam sanatında kandiller badem formlu olup, kalıp tekniğinde yapılmıştır; bu dönem kandillerinin gövdesi konik şeklinde olup etrafına dil motifi işlenmiş, ağız kısmından burun ucuna ince bir köprü şeklinde işlenmiş ve geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiştir (Demir, 2018: 22). Kaliteli seramik üretimleriyle bilinen Büyük Selçuklu

Dönemi kandilleri ise tek renk sırlı, dairesel tablalı ve kaide üzerine oturan hazneli ve gaga ağızlıdır (Aykaç, 2017: 18).

Çalışma kapsamında az sayıda örnekle temsil edilen metal kandiller (**K85-K88**, [Levha 31-32; Şekil 19-20]) ise Roma dünyasında yaygınlaşmakla birlikte, genellikle maddi durumu iyi olanlara müşterilere ve uzun kullanıma yöneliktir (Çokay, 1996: 18). Dönemin pişmiş toprak kandillerini taklit ettikleri için metal kandillerin form ve tarihlendirilmeleri pişmiş toprak kandiller ile paralellik gösterir. Örnek olarak MS. 1. yüzyılda volütlü kandillerin ortaya çıkması gösterilebilir (Çokay, 1996: 18). Bizans Dönemi'nde ise; Hıristiyanlık ile ilgili betimler yer alır, fakat form değişmez.

1.3. YAPIM TEKNİKLERİ

Kandiller genellikle pişmiş toprak ve bronzdan yapılmıştır (Öz, 2014: 8). Bununla birlikte cam, taş gibi malzemeden yapılan kandiller de vardır (Metin, 2012: 18). Antik dönemde pişmiş toprak kandiller el yapımı, çark yapımı ve kalıp yapımı olmak üzere üç farklı teknikte üretilmiştir (Howland 1958: 4-5; Bailey 1972: 13-14; Bailey 1975: 2-6).

1.3.1. Elde Şekillendirme

Sadece ihtiyaç için üretilen, görüntü kalitesine önem verilmeden elde şekillendirilen kandil türüdür (Özcihan, 2019: 14). Elde şekillendirilen kandiller çanak veya badem şeklinde olup erken örnekleri ilk Tunç Çağı'ndan itibaren görülür (Kassab – Tezgör ve Sezer 1995: 23, no.1-2) (*Figür 19*). Bu tip kandillerin üst kısmı açıktır, diskusu bulunmaz ve fitilin konulacağı yer yanlardan kısıtılarak özensiz bir şekilde burun oluşturulmuştur (Çokay, 1996: 12). Firmissiz ve genellikle kulpsuz üretilmiş olmakla birlikte kulplu örnekleri de vardır. Grek kandillerinin en erken örnekleri (Howland Tip 1 ve 2) el yapımı ve firmissizdir. Geometrik Dönem'de zengin ve gelişmiş seramik geleneğine sahip olmasına karşın Attika'da Miken sonrası elde şekillendirilen en eski pişmiş toprak kandillerin MÖ. 7. yüzyıl başlarında Doğu ile kurulan ilişkiler sayesinde ortaya çıktığı ileri sürülür.

Elde şekillendirme tekniği Atina'da MÖ. 7. yüzyılın 2. çeyreğinden MÖ. 6. yüzyılın 3. çeyreğine kadar gelişim göstermiş olup Howland, el yapımı ve çark yapımı kandillerin bu dönemde aynı atölyede üretilmiş olabileceğine dikkat çeker (Howland

1958: 4-5, dipnot 4; 7-8). Perlzweig (1963: 9), el yapımı kandillerin Atina'da MÖ. 7. yüzyılın başlarından MÖ. erken 5. yüzyıla kadar devam ettiğini belirtir. Çark yapımı kandillerin yaygın olarak üretime girmesiyle birlikte elde şekillendirme terk edilmiş olmakla birlikte zaman zaman tüm dönemler boyunca kullanıldığına dair verilerimiz de mevcuttur⁴.

Figür 19. El yapımı çanak formu kandil.

Figür 20. Çark yapımı çanak formu kandil.

1.3.2. Çarkta Şekillendirme

Günlük çanak çömlek üretiminde ustalaşan çömlekçiler için çarkta kandil üretimi oldukça basitti ve bu nedenle bu tipin kandil konusunda uzman olan atölyelerden ziyade çömlekçiler tarafından üretilmiş olması muhtemeldir (Bailey 1975: 3). Bu teknikteki ilk kandiller, literatürde '*Cocked hat lamps, saucer shaped lamps, lampes canannéennes, lampes en écuelle*' gibi farklı isimlerle tanımlanan çanak şeklindeki kandiller olup İlk Tunç Çağı'nda Mezopotamya'da ortaya çıktığı kabul edilir. Çanak şeklindeki kandillerin Mezopotamya'dan sonra Filistin, Suriye, Kıbrıs, Mısır, Kuzey Afrika, Yunanistan ve adalar ve güney İtalya'ya kadar geniş bir alana yayılır (Bailey 1972: 13; Kassab- Tezgör ve Sezer, 1995: 27, dipnot: 1-7). Form, ilk örneklerde, basit yayvan bir çanak şeklinde, derin gövdeli ve kalın cidarlıdır. Çanak ağzının iki yandan elle çimdiklenerek içe doğru bastırılmasıyla oluşturulan bir nevi akıtacak şeklinde, ortası geniş kısa bir burun elde edilmiştir (*Figür 20*). Çark yapımı kandillerde MÖ. 7. yüzyılın üçüncü çeyreği ile birlikte firmis kullanılmaya başlar; ilk

⁴ Sparta yakınında bir mezarda bulunan el yapımı bir kandil MÖ 2. yüzyıla (Bailey 1972: 13, pl. 4d) ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri envanterinde bulunan Gordion buluntularında yerel atölyelere atfedilen üç el yapımı kandil MÖ 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Kassab - Tezgör ve Sezer 1995: 23-24, no.3-5)

olarak kandilin haznesini pürüzsüzleştirmek için kullanılan firnis MÖ. 6. yüzyılın ortalarından itibaren dış yüzde de kullanılmaya başlar (Howland 1958: 5). Çark yapımı kandiller MÖ. 6. yüzyıldan sonra yaygınlaşır ve formları zaman içerisinde değişerek gelişir (Metin, 2012: 24). Atina verilerine göre MÖ. 7. yüzyılın üçüncü çeyreğinden MÖ. 6. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar el yapımı ve çark yapımı aynı anda üretilmiş olmakla birlikte bu tarihten sonra kentte sadece çark üretimi gerçekleştirilmiştir (Howland 1958: 5). Yukarıda bahsedildiği gibi çark yapımı kandiller belki de önceleri çömlekçiler tarafından üretilmişti (Atina'da olduğu gibi). Ancak büyük kentlerde kandil üretiminde birden fazla atölyenin olduğu ve ileri dönemlerde seri üretimde uzmanlaşmış kandil üreticilerinin olduğu bir gerçektir (Bailey 1975: 3; Pastutmaz 2010).

Çarkın üstüne yerleştirilen kandil ve kaide metal ya da ahşaptan bir aletle döndürülerek şekillendirilir (Özcihan, 2018: 15). Kandil kaidede bulunan çarktan alınırken ip veya tel yardımı ile kesilmesinden oluşan yay izleri bırakır ve bu izlerden kandilin çarkta yapıldığı anlaşılır (Öztürk, 2003: 27). Kandilin kulp ve burun gibi diğer kısımları çarktan alındıktan sonra eklenir (Çokay, 1996: 13). Burun iki yöntem ile eklenir: önceden hazırlanan burnun çarktan alınan gövdeye eklenmesi ilk yöntemdir (Çokay, 1996: 13). İkinci yöntem ise kandilin yapıldığı kilden parça alınarak kandile eklenmesi ve sivri bir alet yardımıyla burun için delinmesidir (Dağlı, 2008: 13). Zamanla kandillerin kenarları içe dönmeye başlamıştır ve gövde ile burun bir köprü ile birbirinden ayrılmıştır; çarkta üretilen kandiller genelde Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem'de kullanım görmüştür (Özcihan, 2018: 15). Çark yapımı kandiller MÖ. 3. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve MS. 8. yüzyıla kadar hüküm süren kalıp yapımı süreciyle rekabet etmeye ve üretilmeye devam etmiştir (Perlweig, 1963: 9).

1.3.3. Kalıpta Şekillendirme

İlk kalıp yapımı kandiller, çark yapımı kandillerin sade bir uyarlaması olarak MÖ. 3. yüzyılın ilk çeyreği ile birlikte karşımıza çıkar (Howland 1958: 5 [*Howland Tip 42A*]). Kalıp yapımı kabartmalı kaselerin bezemelerini anımsatan kalıp yapımı kandillerin ilk örnekleri olan sade bezemesiz form, MS. 1. yüzyılın ortalarına kadar kullanımda kalmıştır (Howland 1958: 5). MÖ. 2. yüzyılda, kalıpla şekillendirme kandil üretiminde yerini almış, MÖ. 2. ve 1. yüzyıllarda popüler bir şekilde figürlü sahneler kandil üzerinde görülmeye başlamıştır (Walters, 1914: 407). İki tür kalıp kullanılmakta

olup bunlardan ilki patris diğeri matristir (Bailey, 1972: 13). Patris model olarak tanımlayabileceğimiz kalıptır; yekpare ve pozitif olarak tam bir kandil formunda hazırlanıyor ve sertleşinceye kadar pişirildikten sonra çokça matris çıkarmaya yarıyordu (Bailey, 1972: 13). Matris ise negatif olarak hazırlanan, kandilin alt ve üst kısımlarını oluşturmak için topraktan ya da alçıdan yapılan kalıplardır (Bailey, 1972: 13). Alçı kalıp kurutulduğunda, kil kalıp ise fırımlandığında hazır hale geliyordu (Bailey, 1972: 13). İki matrise de kil nemli iken elle veya bir aletle ince bir tabaka şeklinde yayılıyor ve alt ve üst bölümden oluşan iki parça birleştirilerek bastırılıyordu (Aydın, 2015: 20). Fazlalık veya eksiklikler ise; ıslak kil ve bir tahta ile düzeltiliyordu (Özcihan, 2018: 16). Kil kuruması için bekletildikten sonra büzülme meydana geldiği için kandilleri kalıptan çıkarmak kolaylaşıyordu (Aydın, 2015: 21). Diskus ve fitil deliği ile gerekli ise hava delikleri, metal aletler yardımıyla veya kesilerek açılıyordu (Çokay, 2000: 14). Kalıpla kandil üretimi zamanla bir endüstri haline gelmiş ve atölyelerde çok sayıda kalıba ihtiyaç duyulmuştur, bu yüzden de aynı kalıp bazen defalarca kullanılmıştır (Aydın, 2015: 21). Alçı kalıplar da kil kalıpların yanı sıra kullanılmıştır; ancak dayanıksız olmasından dolayı alçı kalıplar az sayıda ele geçmiştir (Radt, 1986: 47). Nemli koşullarda kolayca deforme olan alçı kalıpların, Mısır ve Kuzey Afrika'da Herakleipolis Magna ve Kartaca gibi kuru iklim koşullarında günümüze kadar ulaşan örnekleri bulunur (Bailey 1975: 3).

1.4. ÜRETİCİLER

Antik Dönem'de, kentlerin kandil ihtiyaçları genel olarak yerel üreticiler tarafından karşılanıyordu (Bailey, 1975: 10). İhtiyaç yerel atölyeler tarafından giderilmesine rağmen yeniliklere ve daha kaliteli malzemelere her zaman talebin olması, kurulan ticari rotalarda kandillerin büyük miktarlarda dolaşımına da imkan tanımıştır. Örneğin, Korinth'te Atina, Knidos ve Ephesus kandilleri talep görürken benzer şekilde Atina üretimi kandiller Argos, Delos'ta ortaya çıkarılmıştır. Atina önemli bir kandil üreticisi ve ihracatçısı olmasına karşın, Atina pazarında Korinth, Knidos ve Ephesus üretimi kandiller belli bir müşteri kitlesine sahipti. Seri üretimlere rağmen üretimde belli bir muhafazakarlık da sezilmektedir. Çark yapımı kandillerin ortaya çıkmasından sonra el yapımı kandillerin uzun süre daha ayakta kalması ve çark yapımı kandillerin MÖ. 3. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve M.S. 8. yüzyıla kadar

hüküm süren kalıp yapımı örneklerle rekabet etmesi kandil üreticilerinin muhafazakarlığı ile ilişkilendirilir (Perlzweig, 1963: 9).

Kandil üretimi zamanla bir endüstri haline gelmiştir. Aşamalı bir şekilde gelişimini devam ettiren Yunan endüstrisi, varlığını imzalı kandiller ile ortaya koyar (Perlzweig, 1963: 9; Çokay, 1996: 22). Yunan seramik endüstrisinde çömlekçi imzasının MÖ. 8. yüzyılın sonlarından (Hurwit, 2015: 71-72, no. 32: Pithekoussai'den [. . .] *JINOS* imzalı bir krater parçası) itibaren kullanılmaya başlamasına karşın, sunu olarak adayın veya kullanıcılarının adlarının yer aldığı yazıtlı örnekleri saymazsak (Perlzweig, 1963: 6, no.15) Hellenistik Dönem'e gelene kadar pişmiş toprak kandiller üzerinde imza görülmez. Mühürler çömlekçilere ait olabileceği gibi seri üretimin yapıldığı dönemlerde ticari bir marka olarak atölyelerin sahiplerini de belirtiyordu. Hellenistik Dönem ile birlikte kandillerin mühürlendiği ve bu mühürlerin atölyelerin tespit edilmesine katkı sağladığı anlaşılmaktadır (Broneer, 1930: 527). Kandiller üzerindeki en erken Yunanca mühür, MÖ. 2. yüzyıl ortalarına tarihlenen Delos kandillerinde bulunmuştur (Çokay, 1996: 19). MÖ. geç 2. yüzyılda Atina'da çömlekçi *Ariston* kap formları dışında ürettiği kandillere de mühür basmıştır (Perlzweig, 1963:9, no.21). Yine Atina'da MS. 3-4. yüzyıllarda çok sayıda kandil üreticisi arasında en güzel kandiller *Elpidiphoros*'a atfedilir (Walters, 1914: 183, no. 1210; Perlzweig, 1963: no.34).

Roma Dönemi'ne gelindiğinde, MS. 1. yüzyılda fabrika gibi nitelendirilen büyük kandil atölyeleri kurulmuş ve üreticinin/sahibinin adı kaide altlarına basılmıştır (Hayes, 1980: 44). *Fabrika Kandilleri* olarak tanımlanan bu büyük atölyelerdeki kandil üretiminin artmasıyla beraber karşımıza çıkan en ünlü imzalar arasında MS. 1 yüzyılda *Fortis*, 1.yüzyılın 60lı yılların sonlarında veya 70li yıllarda üretim yapan *Strobili/Strobilus* ve MS. 2. yüzyıl başlarında *Vibiani* sayılabilir (Walter, 1914: 137, no. 899; 215, no. 146; Forbes, 1958: 156-163; Szentléleky, 1969:89-94; Radt, 1986: 57; Pekgöz, 2020: 61) (*Figür 21 - 22*). *Strobilus*'un atölyesi kuzey İtalya'da Modena civarında (Magreta'da) bulunur ve olasılıkla MS. 1. yüzyılın sonlarında veya biraz daha geç bir tarihte Mısır'a taşınmıştır.

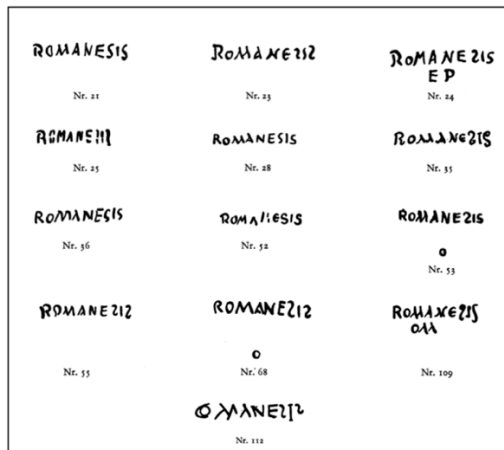

Figür 21. Strobili imzalı kandil.

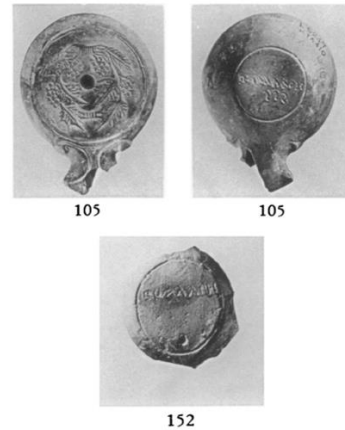

Figür 22. Fortis imzalı kandil.

Roma İmparatorluğu'nun doğusundaki önemli bir isimlerden biri, Doğu Akdeniz'de Levant, Mısır'dan Anadolu'nun batısına, Ege adalarına, Karadeniz'in kuzeyinde Kırım Boğazı'na, Atina'dan İtalya'nın kuzeyine ve Tunus'a kadar geniş bir coğrafyada üretimleri dağılan *Romanesis* Atölyesi'dir (Walter, 1914: XXXIV; Perlzweig, 1961: 4; Heres, 1968: Abb. 19) (Figür 23-24). Dağılım şeması atölyenin yüksek sayıda üretim ve ihracat kapasitesine sahip olduğunu gösterir. İkonografik ve stilistik değerlendirmelere göre, MS. 1. yüzyıl 3. çeyreği ile 2. yüzyıl ilk yarısı arasında faaliyet gösteren atölyenin yeri için iki ayrı merkez, Knidos ve Miletos, ileri sürülse de (Harris, 1980: 130) günümüz araştırmalarının da desteklediği Knidos seçeneği ağır basar (Perlzweig, 1961: 4; Heres, 1968: 203-204; Pastutmaz - Sevmen, 2013: 202-207). Miletos'un önerilme nedeni de, Knidos'tan sonra en yoğun buluntu grubunun bu kentte ortaya çıkarılmasıdır.

Figür 23. Romanesis atölyesi mühürlerinden örnekler.

Figür 24. Atina Agorası'ndan ele geçen Romanesis imzalı kandiller.

Her ticari emtia gibi kandilin de bir fiyatı vardı. Kandil fiyatları tam belli olmamakla beraber, Romalıların kandilleri çok uyguna aldığı bilinmektedir; Pompei’de bir *as* büyük ihtimalle bir kandil anlamına geliyordu (Harris, 1980: 134).

1.5. BEZEMELER

Kandiller zaman içinde, üretildiği dönemin sanatsal modasını ve bazen de kullanım amacını yansıtan geniş bir konu yelpazesine sahip bezemelerle donatılmıştır. Kalıp yapımı örneklerin yerleşmesi ile ortaya çıkan bu bezemeler şu şekilde özetlenebilir (Menzel, 1969: 5).

- Günlük hayat, gladyatör oyunları, circus sahneleri, vahşi hayvanlar ile mücadele, avcılık, ev sahneleri
- Karikatür dünyası, pigmeler
- Kült konulu sahneler, sunaklar ve kurban törenleri
- Mitolojik figürler, efsanevi varlıklar, tanrılar, yarı tanrılar, kahramanlar
- Mitolojik figürlerin günlük yaşam ile ilgili sahnelerde yer alması
- Edebi konular
- Hayvanlar dünyası
- Bitkiler dünyası
- İnsan eliyle yapılan eşyalar
- Geometrik bezemeler
- Gökyüzü varlıkları

Gladyatör oyunları, erotik sahneler ve komedy sahneleri en zengin gruptur (Menzel, 1969: 5). Antik dönemin ünlü sanat eserleri de kandiller üzerinde işlenmiştir. Bu tasvirler olasılıkla metal bir kaptan alınan mum kalıplarla gerçekleştirilmiştir (Radt, 1986: 56).

1.6. KANDİL FİRNİS VE FIRINLAMA TEKNİKLERİ

Antik Dönem’de Ege ve Akdeniz Bölgesi’nin genelinde kandil üretimine el verişli kil yatakları olmakla birlikte kil yapısı bölgeden bölgeye farklılık gösterir (Bailey, 1972: 15). Üretim yerini belirlemede mika ve kum, doku, firnis özellikleri gibi etmenler ipucu sağlar (Bailey, 1972: 15). Kandillerde firnis kullanımı ilk kez MÖ. 7.

yüzyılın 3. çeyreğinde haznenin iç kısmının firnislenmesiyle başlamıştır (Howland, 1958: 5). Dış kısımda ise, MÖ. 6. yüzyılın ortalarında kullanılmıştır (Howland, 1958: 5). Firnis fırınlama işleminden önce fırçayla veya daldırma tekniği ile veya tüm tekniklerin aynı anda kullanılmasıyla yapılır (Bailey, 1972: 16). Genel olarak bakıldığında, daldırma tekniği diğer seramik üretimlerinde de daha seri ve hızlı bir üretime işaret eder. Hellenistik Dönem’de kandiller daldırma yöntemi ile firnislenirken Roma Dönemi’nde malzeme israfını önlemek için fırça tercih edilmiştir (Pekgöz, 2020: 43). Kandile sürülen firnisin kile nüfus etmesi için camlaşması gerekir (Bailey, 1972: 15). Kandilin fırınlanmasına bağlı olarak firniste renk değişiklikleri görülür (Öz, 2014: 12). 13).

Üretim yerlerinde, hatalı birbirine yapışmış kandillerin bulunması kandillerin fırına nasıl yerleştirilmesi gerektiği hakkında fikir sağlar (Radt, 1986: 51). Kandiller fırın zeminine üst üste ve sık bir şekilde yerleştirilmiştir (Bailey, 1972: 16). Kandillerin fırınlanması için 24 saat belki de iki katı bir süre gerekmekteydi ve fırınların 1000 C° derecenin çok az altında bir sıcaklığı vardı (Bailey, 1972: 16). Sıcaklık tam olarak ayarlanmadığı zaman hatalı ürünler ortaya çıkabilmektedir (Bailey, 1972: 16). Ephesos’ta (Bailey, 1972: 16) fırınlama esnasında birkaç tanesi iç içe geçmiş hatalı üretim olan kandil örneklerinde olduğu gibi pek üretim merkezinde sıklıkla hatalı üretimler kaydedilmiştir .

İKİNCİ BÖLÜM

SİVAS ARKEOLOJİ MÜZESİ PIŞMIŞ TOPRAK KANDİLLERİ

Tezin konusunu oluşturan kandiller, pişmiş toprak ve bronzdan üretilmiştir. Söz konusu kandillerin, kendi içinde kronolojik ve tip farklılıkları başta olmak üzere, kandil yüzeylerindeki bezeme, sır ve süslemeler de değişkenlik göstermektedir. Kandil tipleri, kronolojik olarak sunulmuş olup her tip kendi içinde değerlendirilmiştir.

2.1. HELLENİSTİK DÖNEM KANDİLLERİ

Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen kandiller, kalıp yapımı olup *Ephesos Tipi*'ne dahil edilmiştir. Bu kandiller genelde keskin karınlı, kırlangıç kuyruğu burunlu, dikey ilmik kulplu ve yuvarlak kaideli olup gri (5Y 6/1) hamurlu ve kahverengi (7,5 YR 6/3) astarlıdır. Söz konusu kandillerin üzerinde bezeme olarak İon kymationu, nokta, ok ucu ve yaprak motifi gibi bezemeler kullanılmıştır.

2.1.1. Kalıp Yapımı Kandiller

2.1.1.1. Ephesos Tipi Kandiller

Bu grup kandiller, Ephesos kazılarında yoğun bir şekilde ele geçmesinden dolayı "*Ephesos Tipi*" kandiller olarak adlandırılmıştır (Öz, 2014: 36). Ephesos Tipi kandilleri ilk önce Wood incelemiş olmasına karşın, diğer kandil gruplarından Walters ayırmıştır. Yoğun olarak kullanılan bu tip, Akdeniz Bölgesi'nde geniş bir coğrafyaya yayılmıştır (Bailey, 1972: 18). Ephesos veya çevresinde henüz bir atölye ya da fırın tespit edilmemiş olmasına karşın son yıllardaki yapılan çalışmalar ve kimyasal kil analizleri kentte kandil üretiminin olduğunu ortaya koyar (Bussière ve Lindros-Wohl, 2017: 30). Ephesos tipi kandillerin kopyaları, Sardis, Metropolis, Assos, Tralleis, Kibyra ve Pergamon atölyelerinde üretilmiştir (Metin, 2013: 258).

Ephesos tipi kandiller dönemin metal örneklerine benzetilerek yapılmıştır ve gövde formları, hamur ve astar özellikleri bunu gösterir (Günay - Tuluk, 1996: 50). Kandillerin karakteristik özelliği, koyu gri renkte hamurdan üretilen bikonikal

gövdeye ve diskusu etrafında çanak kısmına sahip olmalarıdır (Günay - Tuluk, 1996: 49-50). Bu tip, Broneer'in *Tip 19*; Howland'ın *Tip 49A* grubunda yer alır (Howland, 1958: 170). Kalıpta üretilenlerde süsleme unsuru olarak, bitkisel yaprak motifleri, İon kymationu, nokta, ok ucu gibi süslemeler kullanılmıştır (Çelik, 2019: 14). Omuzda kullanılan bezeme ise, bazen burun üzerinde de kullanılmış bazende her iki kısımda da farklı bezeme tercih edilmiştir (Günay - Tuluk, 1996: 24). Bu kandillerin en temel özelliklerinden biri, diskus etrafındaki çanak kısmıdır (Günay - Tuluk, 1996: 24). Çanak kısmı kandil kalıptan çıkarıldıktan sonra, çarkta hazırlanarak eklenmiş ve yağın diskus üzerinden akmasını engellemek amacıyla yapılmıştır (Günay - Tuluk, 1996: 24). Diskus etrafında bulunan küçük delikler ise yağ aktarımı sırasında kandil içinde kalan havanın dışarıya çıkması ve kandil yüzeyinde kalan fazla yağın içe akmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır (Günay - Tuluk, 1996: 23). Söz konusu kandiller, ok ucu burunlu kandiller ve çift konik profilli keskin gövdesi olan kandiller olmak üzere iki farklı tipte üretilmiştir (Çelik, 2019: 15). MÖ. 2. yüzyılın son çeyreği ile MÖ. 1. yüzyıllar arasında düz tablalı burunlu, yuvarlak uçlu ve aynı formda kandiller üretilmeye başlamıştır; iki kandil formu farklı olsa da aynı dönemde üretilmiştir (Çelik, 2019: 15).

Bu gruba giren kandillerden çalışma kapsamında dört örnek bulunur (**K1 [Levha 3 - Şekil 1]; K2 [Levha 3 – Şekil 1]; K3 [Levha 3 – Şekil 1]; K4 [Levha 4 – Şekil 1]**). Bu kandiller açık kahverengi (7,5 YR 6/3) ve gri (5Y- 6/1) hamur renginde ve kahverengi astarlı olup sıkı bir hamur dokusuna sahiptirler. Genellikle kulplar dikey ve iki yivlidir. Diskusu kalın bir halka ile çevrili olan kandiller, yuvarlak burunlu ve keskin karınlı olup, iyi korunmuş şekilde ele geçmiştir. Bezeme olarak İon kymationu, çizgi ve daire bezemeler, bitkisel motifler yer alır ve bazılarının burun köprüsünde mask bulunur.

K1 nolu kandil tip olarak "*Howland Tip 49A*" grubuna benzer. Diskus ile burun köprüsü arasında yer alan mask, Kassab – Tezgör ve Sezer'in (1995) kataloğunda yer alan ve MÖ. 2. yüzyıla tarihlendirilen 251 numaralı kandil üzerinde yer alan mask ile benzerdir. Bailey, benzer örnekleri MÖ. 2 - 1. yüzyıla tarihlemiştir (1975: P1. 36, Q198). Güray-Gençler, (2018, Resim 6) Erythrai Cennettepe kazılarında sadece burun parçası ele geçen bir örneği MÖ. 4. yüzyılın ikinci yarısı ile 3. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer örneklerden faydalanılarak katalogta yer alan kandil MÖ. 2 - 1. yüzyıla

verilmiştir. **K2** nolu kandil “*Howland Tip 49A*” grubuna benzeyen bir örnektir. Bu kandilin benzer örneklerini Bailey (1975: P.34, Q183) MÖ. 1. yüzyıla; Kassab – Tezgör ve Sezer (1995: 119, Pl. 316) MÖ. 2. yüzyılın son çeyreği ile MÖ. 1. yüzyıla tarihlerken Howland (1958: Pl. 47, no. 573) MÖ. 1. yüzyıla tarihlemiştir. Hayes (1980: Pl. 7, no. 56) MÖ. 1. yüzyıla; Bussière ve Lindros-Wohl (2017, 37, no. 38 - 39) MÖ. 2. yüzyıl ortalarından 1. yüzyıl başlarına tarihlemiştir. Tire Müzesi’nde bulunan bir örnek, form açısından kataloğumuzda yer alan kandil ile benzerlik sergiler (Gürler, 1999: Res. 3-5). Benzer örneklerden yararlanılarak katalogda yer alan **K2** nolu kandil MÖ. 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. **K3** nolu Ephesos tipi olan kandil form olarak kulaklı kandillerdendir. “Başparmak tutamağı” ismi ile de bilinir (Howland, 1958: 72). Zamanla kulaklı kandiller fiyonk biçimli, dikdörtgen ya da volüt biçimli, sarmaşık yapraklı formlarla varlığını devam ettirmiştir (Günay - Tuluk, 1996: 38). Katalogda yer alan kandil Ephesos’a özgüdür, ancak kalp kulakçıklı kandil örneklerinin Pergamon’da ortaya çıktığı bilinir (Çelik, 2019: 16). Bu tip altında değerlendirilen kandilin benzer örneğini Bruneau (1965: Pl. 24, 4330) MÖ. 2. yüzyıla; Çelik (2019: 63, Kat no: 7) MÖ. 1. yüzyılın 2. yarısına; Kassab – Tezgör ve Sezer (1995: 141, Pl. 395) MÖ. 1. yüzyıla; Howland (1958: 146, no. 586) MÖ. 2. yüzyılın ilk yıllarına; Menzel (1969: Abb 12- Abb 18); Bussière ve Lindros-Wohl (2017: 41, no. 44) MÖ. 2. yüzyıla; Shier ise (1978: Pl. 13, 38) MÖ. 2. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer örneklerden faydalanılarak katalogda yer alan **K3** nolu kandil MÖ. 2 - 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. **K4** nolu kandil tip olarak Howland *Tip 49A* grubuna benzer. Bu tip kandillerin erken örnekleri uzun ince burunlu, yuvarlak ve dış bükey omuzlu, küçük diskusu plastik bant ile çevrili ve düz diplidir (Günay - Tuluk, 1996: 24). Ephesos tipi altında değerlendirilen ok ucu burunlu kandillerin çoğunda kulp bulunmaz ve bu tipte en belirgin özelliklerden biri omuz üzerinin bitkisel motiflerle bezenmesidir (Günay - Tuluk, 1996: 24).

Bailey (1975: 103 – 104, Pl. 32 Q159 – 178) British Museum kataloğundaki benzer bir örneği MÖ. 2. yüzyıla; Broneer (1930: 159 – 161, Pl. V1.316, 329) Korinth örneklerini MÖ. 2 – 1. yüzyıl; Kassab – Tezgör ve Sezer (1995: 116 – 117, 301 – 304) MÖ. 2. yüzyılın son çeyreği ile MÖ. 1. yüzyıl aralığına tarihlemiş ve bu tarz kandillerin Ephesos atölyesinde üretildiğini belirtmiştir. Kıralı (2016: 80, kat. no. 2) Aphrodisias Müzesi’nde bulunan örneği MÖ. 2 – 1. yüzyıl aralığına; Howland (1958: 166) Atina

Agorası'nda bulunan kandilleri, Hayes (1980: 15, P1. 7 – 8) Royal Ontario Müzesi'nde bulunan örnekleri MÖ. 2. yüzyıla tarihlenmiştir. Benzer örneklerden faydalanılarak katalogta yer alan **K4** nolu kandil MÖ. 2 – 1. yüzyıl aralığına verilmiştir.

2.2. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ KANDİLLERİ

Roma Dönemi'ne tarihlendirilen kandiller çark yapımı ve kalıp yapımı tekniğinde şekillendirilmiştir. Çark yapımı kandiller sadece çaydanlık formlu kandillerle temsil edilir. Kalıp yapımı kandillerde ise volüt burunlu kandiller, kısa burunlu kandiller, 'u' burunlu kandiller, kalp burunlu kandiller ve oval formlu kandiller olmak üzere beş tip belirlenmiştir.

2.2.1. Çark Yapımı Kandiller

2.2.1.1. Çaydanlık Formlu Kandiller

Çaydanlık formlu kandiller, burun formunun öne doğru dairesel bir şekilde uzayıp çaydanlık formunu anımsatmasından dolayı Bailey tarafından isimlendirilmiştir (Çelik, 2019: 25). Erken örnekleri MÖ. geç 1. yüzyıl ile MS. 1. yüzyıla tarihlenen çaydanlık formlu kandiller MS. 5 ve 6. yüzyıla kadar üretilmiştir (Bailey, 1988: 418). Bailey, British Museum kataloğunda yer verdiği çaydanlık formlu kandiller arasında, buluntu yeri belli olmayan bir örneğin Anadolu üretimi olduğunu belirtir (Bailey, 1988: 418). Oziol, Kıbrıs'ta bulunmuş örneklerin Mısır'dan ithal edilmiş olabileceğini savunmuştur (Oziol, Pouilloux, 1969: 48-49). Oziol, çaydanlık formlu kandilleri dikey kulplu kandiller adı altında değerlendirmiş ve Atina Agorası'nda ele geçen örneklerden yola çıkarak bu tip kandilleri MÖ. 1. yüzyıl sonu MS. 1. yüzyıl başına tarihlenmiştir (Oziol, 1977: 45-46, P1. 7, 96-98). Howland bu kandilleri *Tip 37*'nin alt gruplarında ele almış ve Atina Agorası'nda bulunan bir örneği MÖ. 1. yüzyılın sonu ile MS. 1. yüzyılın başına tarihlenmiştir (Howland, 1958: 122, P1. 45, 511). Benzer örneklerin araştırılması sonucunda; çaydanlık formlu kandillerin metal kandillere benzetilerek üretilmiş olabileceği öngörülmektedir (Metin, 2012: 104). Haluk Perk Koleksiyonu'nda bulunan bronz kandil örneği de bu düşüncüyü destekler niteliktedir (Atasoy, 2005a: 198, Res. 14).

Bu gruba dahil olan **K5** nolu kandil (**Levha 4 - Şekil 1**), orta gevşek bir dokuya sahip pembe hamurludur. Oval formlu, şişkin karınlı, içbükey diskuslu, dikey ve ilmikli tutamak kulpludur. Diskusu kalın bir yivle çevrelenmiş olup hazne deliği

küçüktür. Halka kaideli kandilin omuz kısmında ise rozet süslemeye benzer bir motif görülür. Metin ve Polat-Becks'in (2015: 314) Burdur Müzesi metal kandilleri arasında yer alan, MS. 2 - 3 yüzyıla tarihlendirilen, Kremna buluntusu K18 numaralı çaydanlık formlu bronz kandil kataloğumuzda yer alan **K5** nolu pişmiş toprak kandille benzerdir. Yine metal örnekler arasında yer alan Haluk Perk Koleksiyonu'nda yer alan benzer bir örnek Atasoy (2005a: 217, Res 21) tarafından MS. 2 - 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Bailey (1988: P1. 125, Q3338) British Museum'da yer alan çaydanlık formlu kandillerin erken örneklerini MÖ. geç 1. yüzyıl – MS. erken 1. yüzyıla, geç örnekleri ise MS. 5 - 7. yüzyıla tarihlemiştir. Fırat (2020: 128, Lev. 1) Isparta Müzesi'nde bulunan çaydanlık formlu kandilleri MS. 2 - 3. yüzyıl aralığına; Coşkun (2007: 54) Konya Ereğli Müzesi'nde bulunan bu tipteki kandilleri MS. 2 -3. yüzyıla tarihlendirmiştir. Tekocak (2013, 714: No. 16-18, Fig. 16-18) Akşehir Müzesi kandilleri arasında bulunan çaydanlık formlu kandilleri *Tip 7* olarak tanımlamış ve Bailey'in terminolojisini kullanarak kandilleri MS. 2. yüzyıla tarihlemiştir. Öz (2014: 42-43, 85, No. 14) Silifke Müzesi'nde bulunan örnekleri MÖ. 1. yüzyıl ve MS. 1.yüzyıl aralığına; Laflı (2015: 235-239, Abb. 9-15, Taf. 2-3) Seleukeia Sidera örneğini MS. 3 - 4. yüzyıla; Tavukçu ve Gülünay (2018: Res. 1, Kat. 1) Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'ndeki çaydanlık formlu kandilleri MS. 2 - 3. yüzyıla tarihlemiştir. Bu karşılaştırma örnekleri ışığında çalışmamızda yer alan **K5** nolu kandil MS. 2 - 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.2.2. Kalıp Yapımı Kandiller

2.2.2.1. Volüt Burunlu Kandiller

Kalıpta şekillendirilen bu grupta sınıflandırılan kandillerin en belirgin özelliği burnun iki yanındaki volütlerdir (Civelek, 2008: 115; Yüksel, 2019: 21). Volüt burunlu kandillerin en erken örnekleri Hellenistik Dönem'de görülmesine karşın yaygın kullanımı Roma Dönemi'ndedir (Civelek, 2008: 115). Bu tip kandillerin tipolojisini ilk kez Dressel, 1899 yılında Roma'daki kandilleri araştırarak oluşturmuştur (Fırat, 2015: 536). Ardından Loeschcke tarafından Vindonissa eserleriyle birlikte bu tipoloji genişletilmiştir (Loeschcke, 1919: 226). Broneer, Korinth buluntusu volüt burunlu kandilleri *Tip 22* grubunda değerlendirmiş ve bu kandillerin MÖ. geç 1. yüzyılda üretildiğini belirtmiştir (Broneer, 1930: 76). Bu kandillerin nadiren, dairesel içbükey diskusları bezemesiz olarak görülmekle birlikte omuzlarında sıra yiv bulunur (Civelek,

2008: 119). Omzunda dikkatle işlenmiş birden fazla kabartı halka motif bezemesi ve tabanında hafif yükseltilmiş halka şeklinde kaidesi vardır (Fırat, 2015: 36). Akdeniz ve Kilikya örneklerine de rastlanan kandillerin sevilerek kullanıldığı anlaşılmaktadır (Civelek, 2001: 35). Bailey ve Walters bu kandilleri genel olarak MS.1 yüzyıla tarihlenmiştir. Perlzweig, Atina’da bulunanları alt gruplar halinde tanıtmıştır (Perlzweig, 1961: FB2). Delos’ta bulunan volüt burunlu örnekleri Bruneau (1965: 28 - 30, no. 4570, P1. 28), Argos eserlerini Bovon (1966: 30 - 41, 219 - 242), İtalya ve diğer merkezlerde bulunan volüt burunlu kandilleri Hayes (1980: 77, P1. 38, Şek. 307-308), Kerameikos’ta bulunanlar Böttger (2002: 84 - 86, no. 1 – 14, Taf. 1), Kyzikos’ta saptananlar Öztürk (2003: 117- 138, Lev. 15 – 21), Phokaia’da bulunan volüt burunlu kandiller Civelek (2008: 115 -135), Bergama örnekleri Heimerl (2001: 48 - 53, Lev. 1 - 6), Kibyra’da ele geçen eserler ise Metin (2012: 110 – 121) tarafından incelenerek tipoloji ve kronolojileri oluşturulmuştur.

Çalışmada yer alan **K6** nolu kandil (**Levha 4 - Şekil 2**) bu grup içinde değerlendirilmiştir. Kandil açık kahverengi hamurlu (7,5 YR 6/3) olup sıkı bir dokuya sahiptir. Dikey ilmek kulplu, içbükey diskuslu ve diskusu iki yivle çevrilidir. Diskusunda erkek ve kadın figürünün yer aldığı erotik sahne betimlenmiştir. Omuz kısmında ise İon kymationu bulunur. Bailey (1980: P7. Q 828 - P16. Q 922) British Museum’da, Walters (1914: 08, no.721, Lev. XXIV) Knidos’ta bulunan benzer örnekleri MS. 1. yüzyıla; Fırat (2015: 551, Lev. 3, no. 10) Isparta Müzesi’ndeki örneği MÖ. 1. yüzyılın sonları ile MS. 2. yüzyıla; Heimerl (2001: 98, Lev.21) Pergamon örneklerini Loeschcke (1919: 194-290, Lev. XVI) Vindonissa eserlerini MS. 1. yüzyıl sonları – 2. yüzyıl yarısına; Öztürk, (2003: 132, 58, Lev. 58) Kyzikos kandillerini MS. 2. yüzyıl başlarına tarihlenmiştir. Benzer örneklerden yola çıkarak kataloğumuzda yer alan **K6** nolu kandil MS.1 yüzyıl sonları – 2. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir.

2.2.2.2. U (Kısa) Burunlu Kandiller

Bu tip altında değerlendirilen kandiller, burunlarının öne doğru gövdeden uzayarak “U” şeklinde görülmesinden dolayı bu isimle adlandırılmıştır. Loeschcke “U” burunlu kandilleri *Tip VIII* grubunda incelemiştir (Loeschcke, 1919: 27 – 28). Bu kandillerin diskusları nadiren bezemesiz olarak görülür (Yüksel ve Temür, 2018: 44). U burunlu kandiller ve kalp burunlu kandiller ile aynı dönemde kullanım görür (Yüksel

ve Temur, 2018: 44). Oziol (1997: 124, no. 315 – 317, Pl. 18) Kıbrıs'ta bulunan örnekleri, Heres (1968: 189 – 192, Abb. 12, Taf. 32/5) Miletos; Heimerl (2001: 150, 204, Gr. 10, Motiv 351 – 352, bei. 12, Taf. 15) Pergamon örneklerini; Walters (1914: 109, no. 725, Pl.24) British Museum eserlerini inceleyerek tipolojisini oluşturmuştur.

Çalışmada yer alan dört kandil bu tip altında değerlendirilmiştir (**K7 [Levha 5-Şekil 2]; K8 [Levha 5 – Şekil 2]; K9 [Levha 5 – Şekil 2]; K10 [Levha 6 – Şekil 3]**). **K7** açık kırmızı (7,5YR 7/6) hamurlu, orta gevşek dokulu ve üzerinde kireç tabakaları vardır. **K8** pembe (5YR 8/4) hamurlu, orta sıkı bir dokuya sahiptir. **K9** açık kırmızımsı kahverengi (5YR 6/4) hamurlu, orta sıkı bir dokuya sahiptir. **K7** nolu kandil oval formu, içbükey diskusludur. Diskusunda bezeme olup olmadığı aşınmadan dolayı anlaşılamamaktadır. **K8** ve **K9** birbirine çok benzeyen iki örnektir. Her iki kandil de dairesel formu, dikey ilmik kulplu tutamaklı ve geniş içbükey bir diskus ile iki diskus deliğine sahiptir. Diskuslarında aynı sahne yer alır. Diskus içinde Eros betimi ve karşısında tam belli olmasa da yunus (?) olabilecek bir figür vardır. Kaidelerinde ise yaprak şeklinde bitkisel bezeme yer alır. **K10** dairesel formu keskin karınlıdır. Diskus içinde ayakta ve ellerini soluna doğru uzatmış şekilde betimlenen insan tasviri görülür. Diskusun etrafında nokta şeklinde dairesel süsleme yer alır. Dört kandil de form olarak birbirine benzemektedir. Bu tip altında değerlendirilen kandillerin Korinth örneklerini Broneer (1930: Pl. X, No. 463) MS. 1 - 2. yüzyıla; Barın (1995: lev. 7c) Milet Müzesi'ndeki eserleri MÖ. 1. yüzyıl ortasına; MS. geç 1. yüzyıla, Bailey British Museum'da örnekleri (1975: P128. Q, 603) MS. 1 – 2. yüzyıla; Kayaş (2019: 119, Kat No. 43) Antakya Hipodrom çevresinde bulunan örneği MS. 3 – 4. yüzyıla tarihlemiştir. Perlzweig (1961: Pl 6. No. 158) 1. yüzyıl sonu - 2. yüzyıl başına; Yüksel (2019: Kat. 12) Antalya Müzesi'ndeki kandilleri MS. 1 – 2. yüzyıla; Metin (2012: 528-529, Kat. 482) Kibyra buluntularını MS. 6. yüzyıla; Öztürk (2003: 140, 66, Lev. 22a), Kyzikos kandillerini MS. 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıla; Oskay (2019: 26, Kat. No. 11) Bursa Arkeoloji Müzesi'nde yer alan kandili MS. 1. yüzyılın ikinci yarısı – 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlemiştir. Benzer örneklerden yararlanılarak çalışmada yer alan **K6** nolu kandil MS. 1 – 2. yüzyıla, **K7 – K9** arası kandiller ve **K10** nolu kandil MS. 2 – 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.2.2.3. Kısa Burunlu Kandiller

Kısa burunlu kandiller, genel olarak yuvarlak gövdelidir (Yılmaz, 2012: 50). Gövdeden uzayan dikey bir veya iki kulbu bulunan örnekler dışında, kataloğumuzda yer alan **K11 (Levha 6 – Şekil 3)** ve **K12 (Levha 6 – Şekil 3)** gibi kulpsuz örnekler de bulunur. Bu tarz kandiller kısa yuvarlak burunlu ve genelde küçük bir fitil deliğine sahiptir (Civelek, 2001: 53). Kısa burunlu kandiller ile *u* ve *kalp burunlu* kandiller arasında küçük farklılıklar vardır; burunda bulunan kısım kesik ya da kısa olacak şekilde ağzın içinde devam etmektedir (Çelik, 2019: 23). Üretimi kalp burunlu kandiller ile beraber devam eden kısa burunlu kandiller, Loeschcke'nin *Tip VII* grubunda yer alır (Loeschcke, 1919: 139-143). Broneer (1977: 59) *Tip XXV* grubunda değerlendirdiği Korinth örneklerini MS. 1. yüzyılın ilk yarısı ile MS. 2. yüzyıla tarihlemiştir. Walters Atina Agorası ile Pithekoussai'de ele geçen benzer örnekleri MS. 1. yüzyıla tarihler. Ivanyi (1835: 10) kısa burunlu kandilleri *Tip VII* grubuna dahil etmiş ve MS. 1. yüzyıl ortalarında yaygın olarak kullanıldığını belirtmiştir. Hayes (1980: 67) MS. 1 yüzyılın ilk yarısına; Barın (1995: 25) MS. 1. yüzyılın yarısı - MS. 2. yüzyıla; Civelek (2001: 53) ve Metin (2012: 122) çalışmasında grubu yuvarlak burunlu kandiller başlığı altında incelemiş ve MS. 1. yüzyıl ortaları – MS. erken 2. yüzyıla tarihlendirmiştir.

Çalışmamızda kısa burunlu iki kandil bulunur. Bu kandillerden **K11** gri (2,5Y 5/1) hamurlu ve sıkı bir dokuya sahiptir. **K12** kırmızımsı sarı (5YR- 6/6) hamurlu, orta gevşek dokuludur. **K11** disk formlu, geniş diskuslu ve diskus deliği çok küçüktür. Kandilin omuzunda, aşınmış olsa da şua motifi görülür. Loeschcke Vindonissa kandillerini (1919: Fig. 694); Heimerl (2001: 34), Pergamon kandillerini ve Ivanyi (1835: Taf. XXVII, Fig. 11) ile Bailey'in (1980: Pl. 71, Q1315 – Q1316) çalışmalarında yer alan eserleri MS. 1. yüzyılın ilk yarısı ile MS. 2 yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir. Çelik Konya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan kandilleri (2019: 83, Kat 27) MS. 1. yüzyıl sonu ve 3. yüzyıla; Öz (2014: 96, Lev. 13, Kat. 25) Silifke Müzesi'ndeki kandilleri MS. 3. yüzyıla; Menzel (1969: Abb. 44, 16, 18) MS. 1. yüzyılın 2. yarısına; Yılmaz (2012: Kat. 50) Parion Nekropolü'nden gelen örneklerini MS. 1. yüzyıl ortaları ile MS. 2. yüzyıl ortaları arasına tarihlemiştir. Benzer örneklerden yola çıkarak kataloğumuzda yer alan **K11** nolu kandil MS. 1. yüzyılın ilk yarısı ile MS. 2 yüzyıla tarihlendirilmiştir. **K12** keskin karınlı, diskusu büyük ve çift

yivle çevrelenmiştir. Omuzunda dil motifi vardır. Yuvarlak dipli olan bu kandil Howland *Tip 30*'a (1958: 97) yakındır. Bu kandilin benzer örneklerini Bailey (1975: Pl. 80, Q, 405-424; 1980: Pl. 72, Q1324; 1988: Pl. 60, Q2328) British Museum'da bulunanları MS. 2. yüzyıla; Howland (1958: Pl. 41, Fig. 42) Atina Agorası'ndaki kandilleri; Oziol (1977: Pl. 44, 792) ise Salamis'de bulunan örnekleri MS. 2. yüzyıla tarihlemiştir. Canpolat (2019: Kat. 3, Res. 3) ise, Malatya Müzesi'nde bulunan kandilleri MS. 1 – 2. yüzyıla vermiştir. Benzer örneklerden faydalanılarak kataloğumuzda yer alan **K12** nolu örnek MS. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.2.2.4. Kalp Burunlu Kandiller

Kalp burunlu kandillerin en belirgin özelliği, kalp yaprağı formunda plastik kabartmalı kısa burna sahip olmasıdır (Perlzweig, 1961: 84). Diskusları iki veya daha fazla yiv ile çevrilidir (Yılmaz, 2012: 52). İtalya üretimi olarak kabul edilen kandil, Batı Anadolu ve Akdeniz'de geniş bir alanda kullanım görmüştür (Çelik, 2019:21). Bu tip kandillerin incelemesini ilk kez Loeschcke (1919: 237) gerçekleştirmiş ve kalp burunlu kandilleri *Tip VIII* grubunda değerlendirmiştir. Broneer (1930: 83) Korinth örneklerini *Tip XXV* grubuna dahil etmiş; Bailey (1988: 330) İtalya'da bulunan örnekleri 10 grup altında incelemiş ve hepsini MS. geç 1. yüzyıldan ile MS. 2. yüzyılın ilk yarısı arasında tarihlemiştir. Walters (1914: 267) ise, MS. 3. yüzyıla tarihler. Hayes (1980: 63) Anadolu'dan Mısır'a kadar geniş bir coğrafyaya uzanan çok sayıda kalp burunlu kandili araştırarak gruplara ayırmıştır. Hayes (1980: Lev. 33) Kuzey Afrika grubunda bulunan kalp burunlu kandilleri MS. 3. yüzyılın ilk yarısına, Kilikya örneklerini ise (1980: Lev. 37) MS. geç 1. yüzyıl – MS. erken 2. yüzyıla tarihler.

Bu tip, çalışmada tek örnekle temsil edilir (**K13 [Levha 7 – Şekil 3]**). **K13** nolu kandil kırmızı hamurlu (2,5YR 5/8) ve kırmızı astarlı olup orta sıkı bir dokuya sahiptir. Yuvarlak formlu, hafif içbükey diskusludur. Kandilin diskus ve omuzunda herhangi bir bezeme bulunmaz. Bu kandilin benzer örneklerini Broneer (1930: 82-86, Pl. X, *Tip XXIII-XXV*, fig. 507) MS. 1. yüzyılın ilk yarısına; Bailey (1988: 379, Q3074, Lev.103) British Museum kataloğunda bulunan kandili MS. geç 1. yüzyıl – MS. 2. yüzyıla; Hayes (1980: 51, Lev. 23; 1980: 54, Lev.26) Royal Ontario Müzesi'nde yer alan eseri MS. geç 1. yüzyıl - MS. erken 2. yüzyıla; Heimerl (2001: Taff. 24, 11-1) Pergamon'da bulunanları MS. 1 – 2. yüzyıla tarihlemiştir. Menzel (1969: Abb. 44. 3-6) MS. 2. yüzyıla; Yüksel (2019: 7, Kat. 10) Antalya Müzesi'nde bulunan kandilleri

MS. 1. yüzyıl ortası – 2. yüzyıl sonuna; Yılmaz (2012: Kat no 59) ise Parion Nekropolü örneklerini MS. 2. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer örnekler ışığında katalogda yer alan **K13** nolu örneğimiz MS. 1 - 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.2.2.5. Oval Formlu Kandiller

Oval formlu kandiller, basık oval gövdeli, ortasında hafif dışa taşkın pipo dudaklı geniş bir yağ deliği bulunan eğimli omuz ve uç kısımda kısa oval bir burna sahiptir (Çelik, 2019: 28). Omuzda küçük tutamak yer alır. Bailey, oval formlu kandilleri Loeschcke *Tip VIII* grubunda incelemiş ve Suriye ile bağlantılı kandilleri örnek göstererek bu kandillerin Suriye kökenli olduğunu ileri sürmüştür. Dobbins'in *Tip 17-24*'de incelediği bu tipte kandillerin benzer örnekler için, MS. 4. yüzyılın 2. yarısından 5. yüzyıl içlerine kadar olan bir tarihi benimsenmiştir (Bailey, 1988: 442 – 443).

Bu grupta yer alan **K14** nolu kandil (**Levha 7 – Şekil 3**), açık kırmızımsı kahverengi (5YR 6/4) hamurlu olup üzerinde kireç tabakasıyla kaplanmıştır. Oval formlu, iç bükey diskuslu ve uzun burunludur. Halka kaideye sahip olan kandilin üzerinde herhangi bir bezeme bulunmaz. Bailey (1988: 443, Q3472 – Q3473) British Museum kataloğunda bulunan benzerlerini MS. 4. yüzyılın 2. yarısından 5. yüzyıl arasına tarihlemiş ve Suriye kökenli olduğunu savunmuştur. Menzel (1969: Abb. 81, no. 8. 11. 10) MS. 3. yüzyıla tarihlemiştir. Anadolu'da da birçok müzede bu tip altında değerlendirilen kandillerin benzer örnekleri bulunmaktadır. Çelik (2019: 67, Kat. no. 11) Konya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan benzer bir kandili MS. 1. yüzyılın ilk çeyreğine; Coşkun (2007: 55, env. 256) Konya Ereğli Müzesi'nde bulunan örneği MS. 3 - 4. yüzyıla; Özgül (2012: 44, env. 3354 – 3331) Şanlıurfa Müzesi'ndeki benzer örnekleri MS. 4. yüzyıla; Saraçoğlu (1997: 315, env. 1390) Erzurum Müzesi'ndeki benzer örneği MS. 3. yüzyıla tarihlemiştir. Hatay'ın Reyhanlı İlçesi'nde yer alan Esentepe kaya mezarları kazılarında benzer örnekler bulunmuş ve Geç Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir (Yenisoğancı, 1991: 218). Benzer örneklerden faydalanılarak **K14** nolu kandilimiz MS. 2 - 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.3. BİZANS KANDİLLERİ

Her ne kadar yapım teknikleri birbiriyle aynı olsa da Bizans kandilleri geleneksel Yunan ve Roma kandillerinden oldukça farklıdır (Lindros – Wohl, 2017: 71). Erken Bizans Dönemi'nde, Roma Dönemi'nde kullanılan kalıp yapımı pişmiş toprak kandiller kullanılmaya devam edilmiştir (Motsianos, 2005: 247). Bizans kandillerinin Roma örneklerinden en belirgin farkı, genellikle haç ve benzeri Hıristiyan dini sembolleriyle bezeli olmalarıdır. Çark yapımı Bizans kandilleri ise MS. 7 yüzyılda ortaya çıkar (Motsianos, 2005: 247). Kalıp yapımı ve çark yapımı kandiller başlangıçta beraber üretilmiştir. Nitekim Amorium'da ortaya çıkarılan örnekler kalıp yapımı tekniğinin MS 8. yüzyılın sonlarına kadar devam ettiğini gösterir. Çark yapımı kandiller geniş bir coğrafyada yerel olarak üretilmiş olup MS 9. yüzyıldan itibaren beyaz astar üzerine sır kullanılmaya başlanmıştır (Motsianos, 2005: 247).

Bizans çark yapımı kandilleri, Yunan dünyasının ilk pişmiş toprak kandil tipi olan ve Klasik Dönem sonrasında repertuardan kalkan, çanak şeklindeki açık kandil tipini yansıtır. Çanak şeklindeki kandillerin bu kadar uzun süre sonra neden yeniden üretilmeye başladığı açıklanması gereken sorulardan biridir. Mostianos (2005: 248) bu soruya, Erken Bizans Dönemi sonlarına doğru seri üretim yapan, kandil konusunda uzmanlaşmış atölyelerin dönemin ekonomisindeki genel değişimlere dayalı olarak ortadan kalktığı ve çark yapımı kaplar üreten atölyelerin aynı zamanda kandil üretmeye başladıkları şeklinde bir yorumla cevap aramaya çalışır. Mostianos, ayrıca törensel amaçlı kandilere olan talepteki olası bir düşüşün de etken olabileceğini ileri sürer.

Çalışma kapsamında hem çark yapımı hem de kalıp yapımı kandil örnekleri yer alır. Çark yapımı kandiller, oval formlu kandiller, kuş biçimli kandiller, Amorium Tipi, burunsuz kandiller ve çaydanlık formlu kandiller olmak üzere beş tip altında incelenmiştir. Kalıp yapımı kandiller ise badem biçimli kandiller, yaprak biçimli kandiller ve tanımsız parçalar başlığı altında değerlendirilmiştir.

2.3.1. Çark Yapımı Kandiller

2.3.1.1. Oval Formlu Kandiller

Bu tip altında değerlendirilen **K15 (Levha 7 – Şekil 3)** ve **K16 nolu (Levha 8 – Şekil 4)** kandiller, soluk kahverengi (2,5Y 8/2) hamurludur. Oval formlu, uzun burunlu, fitil deliği küçük ve tutamak kulpludurlar. Her iki kandilin de yüzeyindeki aşınmadan dolayı bezeme olup olmadığı anlaşılamamıştır. **K16** nolu kandilin **K15** nolu kandile göre burun köprüsü daha dardır. Bailey, oval formlu kandilleri Loeschcke *Tip VIII* grubunda incelemiş ve Suriye ile bağlantılı kandilleri örnek göstererek bu kandillerin orijinallerinin Suriye kökenli olduğunu, Dobbins'in *Tip 17-24*'de incelediği bu tipteki kandillere benzer olan örnekler için belirttiği MS. 4. yüzyılın 2. yarısından 5. yüzyıl içlerine kadar olan bir tarihi benimsemiştir (Bailey, 1988: 442 – 443). Canpolat (2019: 81, Kat. 36) Malatya Müzesi'nde bulunan örneklerini MS. 5. yüzyıla; Bağbaşı (2018: 49, kat. 1) Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi'nde yer alan kandilleri MS. 5. yüzyıla; Özgül ise (2012: kat. no. 35 – 39) Şanlıurfa Müzesi'nde yer alan kandili MS. 4. yüzyıla tarihlenmiştir. Antakya hipodromda gerçekleştirilen kazılarda bulunan benzer örnekler MS. 5. yüzyıla (Pamir, 2017: 374); Şanlıurfa, Kızılkoyun ve Kale Eteği Nekropolü'nde gerçekleştirilen kurtarma kazılarında bulunan benzer örnekler ise MS. 4 – 5. yüzyıla tarihlendirilmiştir. **K15** ve **K16** nolu kandiller benzer örneklerden yola çıkarak MS. 4 – 5. yüzyıla verilmiştir.

2.3.1.2. Kuş Biçimli Kandiller

Kuşa benzeyen formlarından dolayı, kuş biçimli kandiller olarak adlandırılan bu kandilleri Broneer (1930: 102 – 104), *Tip XXVIII* grubunda değerlendirerek ilk üretimlerin MS. 2. yüzyıl sonunda başladığını ve MS. 4 - 5. yüzyıllara kadar varlığını devam ettirdiğini ileri sürmüştür. Tipin en belirgin özelliği, burnun gaga şeklinde gövdeye bitişik olup yukarı uzamasıdır. Çalışmada, bu gruba dahil olan bir kandil bulunur (**K17 [Levha 8 - Şekil 4]**). Bu örnek, orta sıkılıkta bir dokuya sahip kırmızımsı sarı (7,5YR 7/6) hamurludur. Kısa burunlu ve burnu kuş gagası biçiminde gövdeye bitişik olup yukarı doğru uzanır. İçbükey diskuslu, şişkin ve geniş karınlıdır. Diskusu, kalın bir yivle çevrelenmiş olup bezemesizdir.

Bailey (1988: P1. 122, Q3306; P125, Q3341; P1. 122, Q3305; Q2839, Lev. 89; 1975: 191, P1. 17, Q1731) British Museum'da yer alan benzer bir örneği MS. 4 – 5.

yüzyıla tarihlendirmiştir. Walters (1914: 174, 1156) MS. 4. yüzyıla; Öz (2014: 139, Kat. No: 15) Silifke Müzesi'nde bulunan bir örneğini MS. 4. yüzyıla; Çelik (2019: 36, Kat. 50) Konya Arkeoloji Müzesi'nde yer alan kandili MS. 4 – 5. yüzyıla; Yüksel (2019: 12, Kat. 33) ise Antalya Müzesi'ndeki eseri MS. 3. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer örnekler ışığında **K17** nolu kandil MS. 4 -5 yüzyıl aralığına verilmiştir.

2.3.1.3. Amorium Tipi Kandiller

K18 nolu (Levha 8 - Şekil 4) oval formlu kapalı kandil, Amorium tipi kandillerdendir. Pembe (5YR 7/4) hamurlu olan kandilin üzerinde herhangi bir bezeme yoktur. Amorium'da çok sayıda bulunmasından dolayı bu grup "*Amorium Tipi*" olarak literatüre geçmiştir (Bussi re ve Lindros-Wohl, 2017: 397). Küçük Asya kökenli olan bu kandillerin en belirgin özelliği, geriye doğru yaslanmış konik bir kulba, geniş yağ deliği ve uzun sivriltilmiş burna sahip olmasıdır (Yüksel, 2019: 34). Amorium tipi kandiller Bulgaristan ile Güney Rusya kazılarında da çok sayıda ele geçmiştir (Bussi re ve Lindros-Wohl, 2017: 397). **K18** nolu kandilin Chrzanovski ve Zhuravlev (1988: No: 82-83) Devlet Tarih Müzesi'ndeki benzerini MS. 3. yüzyıl sonu ile 4. yüzyıl başına tarihlerken, MS. 5. yüzyılın ikinci yarısı ile 6. yüzyıl arasında; fakat çoğunlukta 4. yüzyılda görüldüğünü belirtir.  elik (2019: 104, Kat. No 48) Konya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan kuş formlu kandilleri MS. 4. yüzyıla tarihlemiştir. Coşkun (2007: 36, Res. 13) Konya Ereğli Müzesi'nde yer alan benzer  rneği MS. 2 - 4. yüzyıla; Bussi re ve Lindros-Wohl (2017: 397, no. 542) J. Paul Getty Museum'daki bir örneğini MS. 4. yüzyıl ile 5. yüzyıl ortaları arasına tarihlemiştir. Benzer örneklere yola çıkararak **K18** nolu kandil MS. 4 - 5. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.3.1.4. Burunsuz Kandiller

Söz konusu grupta değerlendirilen kandilin burnu yoktur, sadece fitil deliği bulunduğu için burunsuz kandiller başlığı altında değerlendirilmesi uygun g r lm ştir. Bu tip Bizans Dönemi'nde yoğun bir şekilde kullanım g rm ştir (Hayes, 1980: 84). Fitol delikleri omuza yerleşik olan bu kandilleri Broneer *Tip 32*'de inceleyip geç 4. yüzyıla tarihlemiştir (Hayes, 1980: 84). Bussi re ve Lindros-Wohl (2017: 402) burunsuz kandillerin köken ve üretiminin Suriye ile Filistin olduğunu belirtip bu kandilleri Geç Filistin yuvarlak kandilleri başlığı altında değerlendirmiş ve MS. 7 – 8. yüzyıla tarihlemiştir.

K19 nolu kandil [**Levha 9 - Şekil 4**] bu grup içinde değerlendirilmiştir. Açık kırmızı (2,5YR 7/6) hamurludur. Yüzeyi aşınmıştır. Burun yoktur, sadece ön kısımda bir fitil deliği yer alır. Disk formu, küçük ve keskin karınlı ve dışbükey haznelidir. Hazne kısmı, kandile oranla geniş ve dışa çekik ağızlıdır. Benzer örnekleri, Hayes (1980: P1. 41 – 348) ile Oziol (1977: 74) Kıbrıs'ta bulunan burunsuz kandil örneklerini MS. 6. yüzyıla, Oziol ve Pouilloux (1969: 24, P1. 11, Fig. 473) Salamis kandillerini MS. 6. yüzyıla; Bailey (1988: 290, P1. 61, Q2352); Filistin ve Suriye'den ele geçen British Museum'da bulunan örnekleri MS. 5 – 6. yüzyıla tarihlemiştir. Çelik (2019: 85, Kat no. 29) Konya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan örneği MS. 6 yüzyıla; Metin (2012: 240, Kat. 804) Kibyra buluntularını MS. 5 – 6. yüzyıla; Bayram (2020: 128, Kat. 37) Gaziantep Arkeoloji Müzesi'ndeki örnekleri MS. 6. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer örneklerden faydalanılarak **K19** nolu örneğimiz MS. 5 – 6. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

2.3.1.5. Çaydanlık Formlu Kandiller

Bu grup kandiller burnun öne doğru uzayıp çaydanlığı anımsatmasından dolayı bu isimle adlandırılmıştır (Bailey, 1975: 98). Erken örnekleri MÖ. geç 1. yüzyıl ile MS. 1. yüzyıla, geç örnekleri ise MS. 5 – 6. yüzyıla tarihlenir (Bailey, 1975: 98). Bu tip altında değerlendirilen kandiller geç örneklerdir. Tez kapsamında, söz konusu gruba giren üç kandil bulunur (**K20 - K21 [Levha 9 – Şekil 4]; K22 [Levha 10 - Şekil 5]**). Soluk kahverengi (10YR 6/3) hamurlu olan **K20** nolu kandilin yüzeyi aşınmıştır. Oval formu, uzun burunlu ve tutamak kulplu, kalın bir yivle çevrelenen içbükey diskusludur. Öz (2014: 42 - 43, 85, no. 14) Silifke Müzesi kandilleri arasında bulunan benzer örneği MÖ. 1 – MS. 1. yüzyıla; Lafli (2015: 235 – 239, Abb. 9 – 15, Taf. 2 – 3) MS. 4. yüzyıla; Bailey (1975: P1. 30, Q158) MS. 5 – 6. yüzyıla; Metin (2012: 299, Kat. 62) MS. 5 – 6. yüzyıla, Walters (1914: 38, Fig. 34) MS. 5. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer örneklerden yola çıkarak **K20** nolu kandil MS. 5– 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Açık kırmızı (2,5 YR 7/6) hamur rengine sahip olan **K21** nolu kandil ise, oval formu bir gövdeli, kısa burunludur. Gövdeden yukarı doğru uzayan boyun dar ve dışa dönük diskusludur. Diskus kenarından gövdeye bağlanan dikey kulbu vardır. **K20** nolu kandilde görülen iç bükey diskus **K21** nolu kandilde görülmez. Bailey (1988: 418, P1. 125, Q3341) British Museum kataloğundaki benzer bir örneği MS. 5 – 6. yüzyıla; Özkul (1991: 46, Res. 25) Patara'da bulunan örnekleri MS. 5. yüzyıla; Howland (1958:

122, Pl. 45, Res. 511) ve Oziol (1977: 45, Pl. 7, Res. 96) erken örneklerini MS. 1. yüzyıla; Öz (2014: 138, Kat. 14) Silifke Müzesi'nde bulunanları MÖ. 1. yüzyıl sonu ile MS. 1. yüzyıl başına; Metin (2012: 108, Kat. 60) ise Kibyra örneklerini MS. 5 – 6. yüzyıla tarihlemiştir. Çelik (2019: 25) Konya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan benzer örnekleri MS. 5 – 6. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer örnekler ışığında katalogta yer alan **K21** nolu kandil MS. 5 – 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Yüzeyi aşınmış olan **K22** nolu kandil, kırmızımsı sarı (5YR 6/6) renkli hamurludur. Oval formu ve uzun, kalın kenarlı bir burnu vardır. Keskin karınlı, içbükey diskuslu ve geniş haznelidir. Diskusu kalın bir yivle çevrelenmiştir. Metin (2012: Kat. 62 - 66) Kibyra'dan gelen bir örneğini MS. 5 – 6. yüzyıla; Walters (1914: 38, Fig. 34) MS. 5-6. yüzyıla; Bailey (1988: 289, Pl. 61, Q2343) MS. 5 – 6. yüzyıla, Tosun (2019: 154) MS. 5 – 6. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer örnekler ışığında çalışmamızda yer alan kandilleri MS. 5 - 6 yüzyıla vermek mümkündür.

2.3.2. Kalıp Yapımı Kandiller

2.3.2.1. Badem Biçimli Kandiller

Bu gruba giren kandiller açık kahverengi (7,5YR 6/4), kırmızımsı sarı (5YR 6/6) ve pembe (7,5YR 7/4) hamurludur. Badem şekline benzediği için bu isimle anılmaktadır (Keskin, 2022: 18). Kandillerin omuz yapısı eğimli ve gövdeden burna doğru daralmakta, burun ucunda sivri ya da yumuşak bir hat ile burun deliğini sonlandırmaktadır (Keskin, 2022:19). Diskus deliği yükseltilmiştir. Kulbu meme modelli olup, kaide çemberleri belirgindir. Bu grup içine dahil edilen kandillerin benzer örneklerini Brooner *Type XXXIII* grubu içinde incelemiştir (Brooner, 1930: 291). Bailey ise bu kandillerin Suriye'de geniş bir alanda kullanım gördüğünü belirterek British Museum kataloğunda incelediği benzer örnekleri MS. 4. yüzyılın 2. yarısı ve 5. yüzyıla tarihlemiştir (Bailey, 1988: 442-443). Bernhard (1955: 333) badem biçimli kandillerin MS. 5. yüzyılda üretildiğini ileri sürer. Coşkun (2007: 55) Konya – Ereğli Müzesi'ndeki kandilleri MS. 4 – 5. yüzyıla tarihlemiştir. İnanan (2004: 113 – 114) badem biçimli kandilleri “sivri burunlu oval formu kandiller” başlığı altında ele almış ve Bergama Müzesi'nde bulunan örnekleri MS. 5 – 7. yüzyıla; Saraçoğlu (1997: 316) Erzurum Müzesi'nde yer alan örnekleri MS. 5. yüzyıla; Özgül (2012: 32) Şanlıurfa Müzesi'nde bulunan benzer örnekleri ise “sivri burunlu-boyunlu kandiller” adı altında MS. 4 – 6. yüzyıla tarihlemiştir. Adıyaman – Turuş'ta gerçekleştirilen

kazılarda ve Levni Höyük'te bulunan badem biçimli kandiller Ortaçağ Dönemi'ne (Yener, 1993: 353); Mersin – Tarsus'ta ele geçen benzer örnekler ise MS. 3 – 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir (Baydur, 1988: 111).

Katalogtaki 23 kandil bu gruba dahil edilmiştir (**K23 - K24 [Levha 10 – Şekil 5]; K25 [Levha 11 – Şekil 5]; K26 - K27 [Levha 11 – Şekil 6]; K28 - K29 [Levha 12 – Şekil 6]; K30 [Levha 12 – Şekil 7]; K31 - K33 [Levha 13 – Şekil 7]; K34 -K36 [Levha 14 – Şekil 8]; K37 - K39 [Levha 15 – Şekil 9]; K40 [Levha 16 – Şekil 9]; K41 - K42 [Levha 16 – Şekil 10]; K43 - K44 [Levha 17 – Şekil 10]; K45 [Levha 17 – Şekil 11]**). Süsleme unsuru olarak; bitkisel, geometrik, çizgisel bezeme veya şua motifi, nokta bezeme ve haç motifi kullanılmıştır. Halka kaideli olan kandillerin bazılarında bezeme bulunur. **K26** ve **K37** nolu kandilin kaidesinde haç, **K30** nolu kandilin kaidesinde haç motifi ile haçın arasında dört nokta bezeme yer alır. **K34 - K36** nolu kandillerin kaidesinin içinde yaprak rozet biçiminde bir süsleme bulunur. **K38** nolu kandilin kaidesinde haç işareti ve burun kısmının altında yaprak bezeme görülür. **K42** nolu kandilin kaidesinde ve burnun altında, her iki yanda oluşturulmuş oval çukurcuklar içinde çeşitli ideogramlar yer alır. **K45** nolu kandilin kaidesi içinde ise çizgisel motifler bulunur. Katalogda yer alan kandillerin benzer örneklerini Bovon (1966: 359, Lev. 9) ve Menzel (1969: 100, 651, Abb. 82. 4 - 5) MS. 5. yüzyıla; Bailey (1988: P1. 138, Q3475) MS. 5. yüzyıla, Lafli (2014: Kat no. 23) Yumuktepe'de bulunanları MS. 5 – 7. yüzyıla; İnanan (2004: Kat no. 43, Res. 46) Bergama Müzesi'nde bulunan bir örneğini MS. 5 – 7. yüzyıla; Özgül (2012: Kat no. 32-33, Res. 76 – 79) Şanlıurfa Müzesi'ndeki benzer kandili MS. 4 – 6. yüzyıla; Coşkun (2007: Kat no. 18-20-23) Konya Ereğli Müzesi'ndeki kandili MS. 4 – 5. yüzyıla; Metin (2012: K328 – K444) Kibyra'da ele geçen kandili MS. 6. yüzyıla tarihlemiştir. Öz (2014: Lev. 20, Kat. 40) Silifke Müzesi'ndeki benzer örneği MS. 5. yüzyıl sonu ile 6. yüzyıl başına; Canpolat (2019: 95, Kat no. 50) Malatya Müzesi'nde bulunan örneği ve Çelik (2019: 108, Kat. 52) Konya Arkeoloji Müzesi'nde yer alan kandili MS. 5 -7. yüzyıl aralığına tarihlemiştir. Benzer örnekler ışığında tezde yer alan kandiller MS. 5 – 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.3.2.2. Yaprak Biçimli Kandiller

Form olarak basık ve yaygın gövdeli, sade yağı delikli ve uzun burunludur (Çelik, 2019: 29). Omuz süslemelerinde, asma dalları, geometrik bezemeler, çizgisel bezemeler ile ışınsal çizgiler yoğun olarak karşılaşılan bezeme öğeleridir (İnanan, 2004: 107). Yaprak şekline benzeyen kandil, Ephesos kazılarında fazlasıyla ele geçtiği için “*Anadolu Tipi*” ya da “*Asya Efes Tipi*” olarak literatüre geçmiştir (İnanan, 2020: 49). Broneer, yaptığı çalışmada bu grupta bulunan kandilleri *Tip 29* grubundaki kandillere dahil etmiştir (Broneer, 1930: 267, fig. 189). Yaprak formu kandiller MS. 5. yüzyılda iki farklı şekilde üretilmiştir (Broneer, 1930: 109). MS. 3 - 4. yüzyılda kullanılan kalıplar MS. 5. yüzyılda da kullanılmış ve böylece aynı kandil formları tekrar etmiştir (Perlzweig, 1961: 64). MS. 3. yüzyılda Ephesos’a ithal edilen “African Red Slip” kaplarının (Gürler, 2004a: 613) taklitleri kandil üretimine de yansımıştır.

Bailey (1988: P1. 138, Q3475 – 3476) British Museum’da bulunan yaprak biçimli kandilleri MS. 5 – 6. yüzyıla tarihlemiştir. Bussi ere ve Lindros-Wohl (2017: 398) bu kandilleri “Geç Suriye Kandilleri” başlığı altında incelemiştir ve kandillerin Kennedy *Tip 20* ile Dobbins *Tip 21* grubuna dahil olduğunu belirtip MS. 6 – 7. yüzyıla tarihlemiştir. Broneer (1930:109) *Tip 29* - grubuna dahil edip MS. 6 – 7. yüzyıl aralığına; Waag e (1941: 77) MS. 5 – 6. yüzyıla; Chrznavoski, Laflı ve Kan – Şahin (2019: 27) MS. 5 – 7. yüzyıla tarihlemiştir.  zg ul (2012: 67) Şanlıurfa Müzesi’nde bulunan benzer  rnekleri MS. 6 – 7. yüzyıla; İnanan (2004: 113) Bergama Müzesi’nde bulunan  rnekleri MS. 3 – 5. yüzyıla;  elik ise (2019: 108) Konya Arkeoloji Müzesi’ndeki benzer kandilleri MS. 5 – 7. yüzyıl aralığına vermiştir.

Söz konusu gruba giren dokuz kandil bulunur (**K46-K47 [Levha 18 – Şekil 11]; K48 [Levha 18 – Şekil 12]; K49-K50 [Levha 19 – Şekil 12]; K51 [Levha 19 – Şekil 13]; K52 [Levha 20 – Şekil 13]; K53-K54 [Levha 20 – Şekil 14]**). **K46** nolu kandil pembe hamura (2,5 YR 8/4) sahiptir. **K47** nolu kandil açık kırmızı hamurdur (2,5YR 7/6). Oval formu, yaprak biçimli, sivri burunlu ve tutamak kulpludur. Keskin gövdeli, diskuslu ve kalın bir diskus deliğine sahiptir. Biri diskus deliği ile fitil deliği arasında, diğ erleri diskus ile tutamak kulp arasında ve kaidesinde olmak üzere  c tane ha  betimine sahiptir. Diskusun etrafı, şua motifi benzeri çizgisel bezemeye s slenirken kandilin gövde kısmı nokta bezemelidir. Kaidesinde ha  dışında, yaprak şeklinde rozet motifi; halka dışında yaprak motifi vardır. **K48** nolu kandil pembe (2,5YR 8/4)

hamurludur. **K48** nolu kandilin **K47** nolu kandilden kaidesinde bezeme olmayışı ve gövdesinde nokta bezeme bulunmamasıyla ayrılır. **K46 - K48** nolu kandillerin British Museum kataloğunda yer alan benzer örneğini Bailey (1988: P1.138, Q3475-3476) MS. 5 – 6. yüzyıla; Oziol (1977: P1 44 Q 792) Salamis’de bulunanları MS. 6. yüzyıla; Bussière ve Lindros-Wohl (2017: Fig. 543) MS. 6 – 7. yüzyıla; Broneer (1930: P. 22 - 1456, 1489) Korinth örneklerini MS. 6 – 7. yüzyıla; İnanan (2004: Kat No. 43) İstanbul Yeni Kapı Kazıları’ndan ele geçen örnekleri MS. 3 – 5. yüzyıla; Özgül (2012: Kat No. 32 - 33) Şanlıurfa Müzesi’nde bulunan örnekleri MS. 6 – 7. yüzyıla; Metin (2012: 501, K433) Kibyra kandillerini MS. 6. yüzyılın 2. yarısı – MS. 7. yüzyılın ilk yarısına; Coskun (2007: Kat. no. 27 – 28) Konya Ereğli Müzesi’ndeki benzer örnekleri Geç Roma – Erken Hıristiyanlık Dönemi’ne; Barın (1995: 11 – 12, Lev. 4a – d) Milet Müzesi’nde bulunan kandili MS. 6 – 7. yüzyıla tarihlemiştir. Tez kapsamında yer alan kandiller benzer kandillerden faydalanılarak MS. 5 – 6. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

K49 - K54 nolu kandiller birbirine benzeyen örneklerdir ve diğer üç kandile göre daha geniş yayvan bir hazneye sahiptirler. Bu kandiller, sivri tutamak kulplu, keskin karınlı ve diskustaki yağ deliği ile fitil deliği diğer örneklerden daha geniştir. Diskus ve omuzlarında şua motifi, nokta bezeme gibi süslemeler kullanılan kandillerin kaidelerinde ise muhtemelen hangi atölyeden çıktığına dair “C” monogramı vardır. **K49 - K54** nolu kandillerin benzer örneklerini Brants (1913: 64, P1. VIII, Fig. 1121) MS. 4. yüzyıla; Bailey (1988: 390, P1. 111, Q3185) MS. 5 – 7. yüzyıla; Barın (1995: 41, Lev. 31 – a) Milet Müzesi’nde bulunanları MS. 6 – 7. yüzyıla; Çokay (1996: 182, Lev. 47, Res. 130) Perge kandillerini MS. 5 -7. yüzyıla; Çelik (2019: 108, Kat. 52) Konya Arkeoloji Müzesi’nde bulunanları MS. 5 – 7. yüzyıla tarihlemiştir. Bu veriler ışığında **K49 - K54** nolu kandiller MS. 5 -7 yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.3.2.3. Tanımsız Parçalar

Tez kapsamında yer alan üç adet kandil aşınmış olduğu için tanımlanamamıştır (**K55 - K57 [Levha 21 – Şekil 14]**). Gövdelerinin kopmuş olmasından dolayı açık kandil izlenimi verseler de kapalı kandiller arasında değerlendirilmiştir. Söz konusu parçalar, kum, taşçık ve az mika katkılı olup gevşek hamur dokusuna sahiptirler. Küçük ve yayvan bir gövde yapısına sahip düz dipli ve kulpsuz olan bu kandillerden **K56** nolu parçanın üzerinde ayrıca yanık izi bulunur.

2.4. SELÇUKLU KANDİLLERİ

Selçuklu kandillerinde hem el yapımı hem de kalıp yapımı tekniği kullanılmıştır. El yapımı kandiller çanak formlu kandiller tipi altında incelenmiştir. Kalıp yapımı kandiller ise daire şeklinde çanak biçimli ve yonca ağızlı kandiller, kulplu ve yonca ağızlı burunlu kandiller, çanak formlu ve tablalı kandiller ile uzun burunlu ve sırlı kandiller olmak üzere beş tip altında incelenmiştir.

2.4.1. El Yapımı Kandiller

2.4.1.1. Çanak Formlu Kandiller

Bu tipin en genel özelliği, çark yapımı bir çanak formunun bir kenarının içe doğru kıvrılmasıyla yonca ağızlı bir formun elde edilmesidir. Bu kandiller MS. 11 – 15. yüzyılda kullanım görmüş ve farklı renklerde sırlanmıştır. (Çelik, 2019: 11). Çanak kapların kandile dönüştürülmesi, çanağın içine fitilin yerleştirilmesi için yapılan burunla olmuştur (Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: 27). Kenarı olmayan derin hazneli ve küçük burunlu olan kandiller, zamanla sığ bir hazneye sahip olmuş ve kaidesi elde şekillendirilerek halka şeklinde yapılmıştır, burun kısmı ise uzayarak daralmış ve üst kısmı kapatılmıştır (Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: 27).

İlk ortaya çıktığı Tunç Çağı'ndan itibaren Hellenistik Dönem içlerine kadar kullanımda olan çanak formlu kandiller MS. 7. yüzyılda Bizanslı ustalar tarafından tekrar üretilerek dolaşıma girdiği, Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde de yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: 27). **K58** nolu kandil (**Levha 22 - Şekil 14**) bu tip altında incelenmiştir. Açık gri (10YR 7/1) hamurlu olan kandilin, yüzeyinde kireç tabakası, kum ve taşçıklar görülür. Muhtemelen el yapımıdır. Özensiz yuvarlak gövdeli ve haznesinde küçük çukurlar yer alır. Düzgün olmayan bir dibe sahiptir. Bağbaşı (2020: 426, Kat. no. 3) Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan örneği MS. 12 -13. yüzyıla; Oozio ve Pouilloux (1969: P1. XX, S1, foto. 480) Salamis'te ele geçen örnekleri MS. 12. yüzyıla tarihlenmiştir. Benzer örneklerden faydalanılarak **K58** nolu kandil MS.12 - 13. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

2.4.2. Çark Yapımı Kandiller

2.4.2.1. Basit Çanak Formlu Kandiller

Bu grup, çalışma kapsamında bir örnekle temsil edilmektedir (**K59** ([Levha 22 – Şekil 15]) çok soluk kahverengi (10YR/3) hamurlu ve sırsızdır. Kalın kenarlı sığ bir gövdeye sahip olup, düz kaideli, yanlardan bastırılarak şekillendirilen kısa burunludur. Formun Kıbrıs'ta bulunan örneğini Menzel (1969: 11, 7. Abb. 1-7) MS. 12. yüzyıla; Yılmaz (2016: 280, foto. 9) Hasankeyf kazılarında bulunan benzer bir örneği MS. 12.-13. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer örnekler ışığında **K59** nolu kandil MS. 12. - 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.4.2.2. Çanak Formlu Yonca Ağzılı Kandiller

Bu grupta yer alan tüm kandiller çanak formlu olup omuzdan burna doğru daralan yonca ağza sahiptirler. Bu form, yukarıda Bölüm 1.1.2 ve 1.3.2'de bahsedildiği gibi pişmiş toprak kandillerin erken örnekleri de benzer form özelliğine sergiler. Form bir süre tercih edilmese de olasılıkla üretimlerinin basit olmasından dolayı yukarıda da bahsedildiği gibi MS. 7. yüzyıldan itibaren Bizans kandilleriyle yeniden dolaşıma girmiştir. Bağbaşı (2020: 427) Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan örneği MS. 12 – 13. yüzyıla; Aykaç (2017: 81) Konya Karatay Müzesi'nde yer alan benzer örneği MS. 12 - 13. yüzyıl aralığına; Yılmaz (2016: 288) Hasankeyf kazılarında açığa çıkarılan benzer kandilleri ise MS. 10 - 11. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Çalışmamızda, söz konusu gruba giren 16 adet kandil bulunur (**K60 [Levha 22 - Şekil 15]; K61 - K63 [Levha 23 – Şekil 15]; K64 [Levha 24 – Şekil 15]; K65 - K66 [Levha 24 – Şekil 16]; K67 - K69 [Levha 25 – Şekil 16]; K70 [Levha 26 – Şekil 16]; K71 - K72 [Levha 26 – Şekil 17]; K73 - K75 [Levha 27 – Şekil 17]**). Bu kandiller çok soluk kahverengi (10YR 7/3) ve kırmızımsı sarı (5YR 7/6) tonlarında olup, çarkta şekillendirilmiştir. MS. 12-13. yüzyıla tarihlenen kandillerden **K65 – K66, K68 – K70** açık zeytin yeşili (10Y 5GY 5/4), **K67** soluk zeytin yeşili (10Y 5GY 6/4), **K71** sarımsı yeşil (10Y5 GY 6/4), **K72** koyu zeytin yeşili (10Y 5GY 3/4), **K73** ve **K75** soluk sarımsı yeşil (10Y 5GY 6/4) ve **K74** soluk yeşil (Gley 1 6/ 5_2) sirlidir.

K60 nolu kandil açık kırmızımsı kahverengi (5YR 6/4) hamurludur, kandilin bazı yerlerinde zamanla bir kireç tabakası oluşmuştur. Düz dipli olup, genişçe bir omuz

ve burna doğru daralan yonca ağızlı bir forma sahiptir. Burun kısmı, diğer örneklerle oranla daha uzundur. İç kısmı çark sırasında elle şekillendirilmiştir. Burun kısmından başlayıp omza doğru devam eden yanma sonucu ortaya çıkan yanık izi görülür. Bu tipe benzer ikinci bir kandil olan **K61**, açık kırmızimsı (2,5 YR 6/4) hamura sahiptir. Yüzeyinde, herhangi bir sır veya astar izi görülmez. Burun kısmında yanık izi vardır. **K62** nolu kandil, çok soluk kahverengi (10YR 8/2) hamurludur, diğer örneklerle benzemekle birlikte yonca ağızı biraz daha geniştir. Ağız kısmında kırıklar sonradan restore edilmiştir. **K63** nolu kandil, **K60** ve **K61** nolu örneklerle benzer. Diğer **K64 - K75** arası numaralı kandillerin astar veya sırları zamanla aşınmış olmalıdır. Sivas Kale Kazısı'ndan ele geçen **K64** ve **K69** numaralı kandil birbirine benzerdir. Her ikisi de geniş yonca ağızlı burna sahip olup geniş ve yayvan bir biçimde çarkta şekillendirilmiştir. Kandil yüzeyindeki sır zamanla yok olsa da gövde ve dip kısımlarında, yeşilimsi sır izleri görülür. Açık kandil grubunda değerlendirdiğimiz parça halinde korunan **K66 - K68** arası kandillerin üzerinde kalan yeşilimsi sır izleri Selçuklu Dönemi'ne tarihlendirilmelerine olanak sağlar. **K70** kırmızimsı sarı (5YR 7/6) hamurlu ve açık zeytin yeşili (10Y-5GY 5/4) sırlıdır. Üzerindeki yeşil astarın, bazı bölgelerde aşındığı görülür. Hamur yapısı kum ve taşçık katkılıdır. Form, derin ve yayvan olup düz dipli ve burna doğru daralır. **K71** nolu kandil, çok soluk kahverengi (10YR 7/3) hamurlu ve açık zeytin yeşili (10Y-5GY 5/4) sırlıdır. Yağ haznesi yoğun sırla kaplanırken, gövdesi hariç dış yüzeyi sırsızdır. **K72** nolu kandil ise, pembe (7,5YR 8/3) hamurlu, koyu zeytin yeşili (10Y 5GY 3/4) sırlı ve kireç katkılıdır. Bunların dışında, kandilin burna omuz arasındaki içeri doğru gömük boşluk muhtemelen kandilin bu kısımdan tutulduğunu gösterir. **K73** nolu örneğin yüzeyinde, zamanla oluşmuş kireç tabaka ve aşınma olsa da yüzeyinin sırla kaplandığı anlaşılmaktadır. Burun kısmı diğer örneklerle oranla daha geniştir. Geniş ve yayvan bir gövdeye sahip olup yonca ağızlı formu yansıtır. Düz dipli olan **K74** nolu kandilin burun kısmı geniş, fakat kısa şekillendirilmiştir. **K75** ve **K60** nolu kandillerin haznelerinde sır izleri görülürken gövdelerinde görülmez. Aykaç (2017: 81, kat. no. 57) Konya Karatay Müzesi'ndeki benzer örnekleri MS. 12 – 13. yüzyıla; Yılmaz (2016: 288, foto. 9) Hasankeyf kazısından ele geçen benzer örneği MS. 12 – 13. yüzyıla; Bağbaşı (2020: 427, kat. 3) Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi'nde bulunan kandili MS. 12 - 13. yüzyıl aralığına; Perlzweig (1963: 4, fig. 3) MS. 11. yüzyıla;

Menzel (1969: 11, 7.Abb. 1 - 7) MS. 12. yüzyıla tarihlendirmiştir. Benzer örnekler ışığında katalogda yer alan kandiller MS. 12 – 13. yüzyıl aralığına verilmiştir.

2.4.2.3. Kapalı Hazneli ve Yonca Ağzılı Kulplu Kandiller

Bezemesiz olan bu grup kandiller, çark yapımı açık çanak formlu yonca ağzılı bir kandil içine kapalı bir yağ haznesi daha eklenerek oluşturulan kandil tipidir. Çanağın merkezindeki kapalı yağ haznesinden çıkıp gövdeye bağlanan tutamak şeklinde bir kulba sahiptirler. Bu tip, Selçuklu Dönemi'nde Anadolu'da çokça kullanılmıştır (Yılmaz, 2016: 87). Anadolu'da ve Suriye – Antiokheia'da üretilen ve oldukça popüler olan bu grup kandiller, MS. 8 – 9. yüzyıldan MS. 11 – 13. yüzyıla kadar dolaşımda kalmıştır (Kayaş, 2019: 40). Oziol (1977: 288), Kıbrıs'ta bulunan örnekleri MS. 8 - 9. yüzyıla tarihler ve bu kandillerin yoğun olarak Antakya'da bulunduğunu ifade eder. Broneer (1930: 292) Korinth'te bulunan benzerlerini *Tip XXXV* grubuna dahil etmiştir. Mlasowsky (1993: 449) Kestner Müzesi'nde bulunanları Broneer *Tip XXXV* grubunda değerlendirerek MS. 8 – 10. yüzyıl aralığına tarihler. Menzel (1969: 102) Arap kandilleri başlığı altında incelediği bu grubu, uzun zamandır kullanımda olduğunu ve tarih vermenin güç olduğunu belirtmiştir. Hübinger ise (1993: 153) Suriye'den gelen benzer bir kandili MS. 9 – 15. yüzyıl aralığına vermiştir.

K76 (Levha 28 – Şekil 17); K77-K78 (Levha 28 – Şekil 18); K79-K80 (Levha 29 – Şekil 18) nolu beş adet kandil bu gruba dahil edilmiştir . Kırmızımsı sarı (7,5YR 7/6) veya pembe (5YR 7/4) hamurlu ve koyu zeytin yeşili (10Y 5GY 3/4) sırlıdırlar. **K76 – K77** ve **K79 – K80** nolu kandiller orta sıkı bir dokuya; **K78** nolu örnek ise orta gevşek bir dokuya sahiptir. **K76 - K77** nolu kandillerin, erken sırlı örnekleri Bizans üretimleri arasında da görülmüştür (Broneer, 1930: 292). **K78** ve **K79** nolu kandiller tip olarak diğer bu tipteki kandil örneklerine benzemektedir. **K80** nolu kandile bakıldığında ise diğer örneklere göre daha oval ve burun kısmının daha küçük olduğu göze çarpar.

Yılmaz (2016: 287, foto 6, çizim 13) bu kapalı hazneli, yonca ağzılı kulplu kandillerin Hasankeyf kazılarında ele geçen örneklerini MS. 12. - 13. yüzyıla; Broneer (1930: 292, fig. 207, *Tip XXXV*) Korinth örneklerini MS. 8. – 9. yüzyıla; Oziol (1977: P1. 54, SVII, foto. 885) Salamis'de bulunanları MS 10. yüzyıla; Hübinger (1993: Tef. 36, foto. 509) Bonn Müzesi'ndeki kandilleri MS. 9 – 15. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer

örneklerden faydalanılarak katalogda yer alan kandiller MS. 12 – 13. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir.

2.4.2.4. Çanak Formlu, Kaideli ve Tablalı Kandiller

Bu tip altında değerlendirilen kandiller, üç bölümden oluşur; en üst bölümde, yonca ağızlı ve çanak formlu hazne kısmı; ortada uzun ve kalın bir gövde, en alt kısımda kısa silindirik kaide ve tabla kısmı yer almaktadır. Çanak kısmı ile tabla arasına ise geniş ve dikey bir kulp yerleştirilmiştir.

Figür 25. Kayseri Sekçuklu Uygurluğu Müzesi'nden bir örnek.

Figür 26. Urmiye Müzesi'nden bir örnek.

Çalışmada yer alan iki kandil bu grup içinde değerlendirilmiştir (**K81 [Levha 29 – Şekil 18]; K82 [Levha 30 – Şekil 18]**). **K81** nolu kandil açık kahverengimsi gri (10YR 6/2) **K82** ise pembe (5YR 7/4) hamurlu olup orta sıkı bir dokuya sahiptir. Sivas Kale Kazısı'nda bulunan bu kandillerin MS. 11. – 12. yüzyıl aralığına verilen Nişabur kandilleriyle kaide, kulp ve çanak kısmı; Fustat'ta (Mısır) bulunan MS 12 – 13. yüzyıl kandilleriyle ağız ve kaide kısımları benzerdir (Wilkinson, 1986: 235-245). Fakat Nişabur ve Fustat kandillerinde tabla bölümü düz bir şekilde yukarıya doğru uzanırken tezde yer alan örneklerde tabla genişleyerek yukarı doğru uzanmaktadır. Bu tip altında değerlendirilen kandillerin geç örneklerine, Anadolu'da Tekfur Sarayı ve Edirne Yeni Saray kazılarında rastlanılmıştır (Özkul, 2005: 279 – 389).

Kırık olmasına rağmen **K81** nolu kandilin üç bölümden oluştuğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar kandil çark yapımı olsa da, kulpu elle şekillendirilip tablayla çanak arasına yerleştirilmiştir. Diğer kandil örneği **K82** de bu tipe benzemektedir. Bu kandilde kırık olsa da, yonca ağızlı bir çanak formuna sahiptir.

Çanak formlu ve tablalı kandiller başlığı altında incelenen kandillerin yakın benzerlerine Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi'nde (Bağbaşı, 2018: 175, kat no. 64), Konya Karatay Müzesi'nde (Aykaç, 2015: 237, foto 204) ve Hasankeyf kazılarında (Yılmaz, 2016: 286, foto. 1-2) rastlanılmış olup Selçuklu Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Kiliç (2019: 58, res. 53) Kayseri Büyük Selçuklu Müzesi'nde bulunan örneği MS. 13 - 14. yüzyıla; Yılmaz (2011: 87, kat. no. 13) Hasankeyf kazılarında açığa çıkarılan örneği MS. 14. yüzyıla; Dark (2001: 97) benzer örneği MS. 14. yüzyıla; Keskin (2022: 88, kat. no. 58) Adana Müzesi'nde bulunan örnekleri MS. 12 - 13. yüzyıl aralığına vermiştir. Benzer örnekler ışığında çalışmada yer alan kandiller MS. 12. - 13. yüzyıl aralığına tarihlenmiştir.

2.4.2.5. Uzun Burunlu Kandiller

Bu kandiller dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı, sivri uçlu yaprak benzeri, üstü açık uzun burunlu ve omuzdan ağız kenarına bağlanan kalın kulpludur. Kulp bazı örneklerde halka şeklinde iken bazılarında dudağa bağlandığı noktada spiral şeklinde bir dönüşe sahiptir. Uzun burunlu bu sırlı kandillerin üretimi MS. 13. yüzyılda görülür (Aykaç, 2017: 48).

Çalışmada yer alan iki kandil bu gruba dahildir (**K83- K84 [Levha30 – Şekil 19]**). **K83** nolu kandil sarımsı kırmızı (5YR 5/6) renkli orta gevşeklikte hamura sahiptir ve grimsi yeşil (GLE Y1 4/5G_/2) sırlıdır. **K84** nolu kandil ise sarımsı yeşil (5YR 7/6) sıkı hamurlu ve açık zeytin yeşili (10Y- 5GY 5/4) sırlıdır. Yağ sızdırmasını azaltmak amacıyla çanak içinin de sırlandığı bilinmektedir. **K83** nolu kandil ağız kenarına basitçe eklenirken, **K84** nolu örnek ağız kenarına spiral bir dönüşle bağlanır. **K84**'te bir öncekinden farklı olarak fitil deliği ile boyun arasına düğme ve yanlarda üçgen biçiminde birer aplik eklenmiştir. Bu kandillerin benzer örnekleri çeşitli müze ve yayınlarda karşımıza çıkar. Konya Karatay Müzesi'nde (Aykaç, 2017: 36, kat. 12-13-18-32), Konya Ereğli Müzesi'nde (Kiliç, 2019: 58, res. 52), Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi'nde (Bağbaşı, 2018: 167, kat. 60) ve Adana Müzesi'nde (Keskin, 2022: 90, kat. no. 60) sergilenen eserler MS. 13. yüzyıla verilmiştir. Benzer örneklerden faydalanılarak katalogda yer alan kandiller MS. 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KANDİLLER ÜZERİNDEKİ SAHNELER VE İKONOĞRAFI

Kalıp yapımı tekniğinin ortaya çıkmasıyla birlikte kandiller üzerinde mitolojik ve figüratif sahneler, bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan bezemeler görülmeye başlar (Bailey, 1975: 15). Elde edilen kalıp sayesinde seri bir şekilde kabartmalı bezemeler yapılabiliyordu. Aynı kalıptan çıkan kandillerin eşleşmesi atölyelerin ürünlerinin dağılım şemasının belirlenmesine de katkı sağlar. Fakat, bir kalıbın defalarca kullanılmasından dolayı gerçekleşen aşınma, bazı bezeme ve süslemelerin net olarak anlaşılmasını zorlaştırıyordu (Çokay, 1996: 14).

Tez kapsamındaki kandiller üzerindeki sahne ve ikonografilere göre: mitolojik figürlü sahneler, günlük yaşam sahneleri, bitkisel motifler, yaprak biçimli rozet süslemeler, şua motifi, Ion kymationu, çizgi kümeleri/kabartma noktalar, hayvan figürlü sahneler, imzalar ve monogramlar başlığı altında değerlendirilmeye alınmıştır.

3.1. MİTOLOJİK FİGÜRLÜ SAHNELER

Tezdeki iki kandilde mitolojik figür betimlenmiştir (**K8 - K9 [Levha 5 – Şekil 2]**). Her iki kandilin de diskus içinde Eros betimi ve karşısında tam belli olmasa da yunus olabilecek bir figür yer almaktadır. Eros bazı örneklerde yunus üzerinde de tasvir edilmiştir. Hellenistik ve Roma dönemlerinde Eros ve yunus beraber işlenen figürlerdendir. Eroslar insanlarla içli dışlı olan bir varlık olmasından dolayı çömlekçiler tarafından diskus içine sevilerek işlenmiş, zamanla kandiller üzerinde yaygın kullanılan bir figür haline gelmiştir. Eros, Aphrodite ile Hermes'in oğlu ya da İris veya Eileithya'nın oğlu olduğu düşünülür (Erhat, 2007: 107) evrende birleşme ve aşkı simgeleyen doğal bir güç olarak, karşımıza çıkar (Erhat, 2007: 106). Eroslar neşe katan muzır varlıklar olarak görülmektedir.

Yunus betimleri, genellikle Dionysos ile Apollon'un yanında yol gösterici

şeklinde tasvir edilmiştir. Mitosa göre, Dionysos'un Naksos'a giderken bindiği gemide korsanların tanrı tarafından cezalandırılarak Yunus'a dönüştürülmüştür (Çelik, 2019: 39). Yunus, Yunan sanatında erken dönemden itibaren kullanılıyor olmakla birlikte yaygın olarak Hellenistik Dönem seramik repertuarında karşımıza çıkar (örneğin Batı Yamacı Seramikleri üzerinde). Roma Dönemi'nden itibaren yaygınlaşır. Ayrıca Yunus, Romalılar tarafından güzel havanın habercisi, güvenli deniz yolculuğunun koruyucusu ve denizcilerin kurtarıcısı olarak kabul edilir (Bouras ve Parani, 2008: 17). Bizans Dönemi ile birlikte, İsa'nın simgesi olarak önemli bir yere sahiptir (Bouras ve Parani, 2008: 17) ve kilise aydınlatmalarında bezeme unsuru olarak sıklıkla kullanılır. Kıbrıs Salamis (Oziol, 1977: 166) ve Mısır'da (Hayes, 1980: 99) bulunan kandil örnekleri üzerinde de Yunus vardır. Katalogda yer alan iki kandilin (**K8 - K9 [Levha 5 – Şekil 2]**) diskus bezemesinde Yunus betimi yer alır.

3.2. GÜNLÜK YAŞAM SAHNELERİ

Kandil üzerinde yer alan günlük yaşam sahneleri, sosyal hayattan etkilenildiğini ve çömlekçiler tarafından günlük yaşamdan kesitlerin kullanıldığını gösterir. Çalışma kapsamındaki beş kandil üzerinde günlük yaşamdan sahneler yer alır (**K1-K2 [Levha 3 – Şekil 1]; K6 [Levha 4 – Şekil 2]; K10 - K11 [Levha 6 – Şekil 3]**). **K1** nolu kandilin diskusunda, **K2** nolu kandilin ise köprü kısmında mask yer alır. Masklar Neolitik Dönem'den itibaren kullanılmaya başlamış olup genelde tanrı ve tanrıçayı temsil eden bir ritüel aracı olarak görülür (Söğüt ve Yılmaz, 2012: 2 - 3). Yaygın olarak tiyatro ile ilgili tasvirlerde kullanılmıştır. Müze koleksiyonlarındaki masklar ise çoğunlukta köle maskları olarak karşımıza çıkar. Bu masklar komik ya da dramatik olarak görülebilir (Bailey, 1980: 62-64). Çelikbaş (2016: 212 - 213) kulbunda applike mask bulunan, Parion Tiyatro'sundaki bronz kandili incelerken bu maskın trajik bir mask olduğunu ve Mitras ile Dionysos'u betimlemiş olabileceğini belirtir.

K6 nolu kandilin diskusunda günlük hayattan bir kesit olan evlilik sahnesi yer alır. Bu sahnede yatağa uzanmış çıplak bir erkek figürü ile üzerinde çıplak bir kadın figürü betimlenmiştir. Bu sahne farklı kaynaklardaki kandiller üzerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Kibyra kandilleri arasında bulunan kandillerin (Metin, 2012: 51, K118; K217-K218; K22); Mainz Müzesi'nde bulunan (Menzel, 1969: 27, no.4) ve Royal Ontario Müzesi'nde yer alan kandillerin (Hayes, 1980: no. 223-224) diskusunda da benzer sahneler bulunmaktadır. **K10** nolu kandil, diskus içinde ayakta ve ellerini

soluna doğru uzatmış şekilde betimlenen insan tasviri görülür. **K11** nolu kandilin diskusunda tam belli olmasa da ayakta giyimli bir kadın ve karşısında, yılan benzeri bir hayvan görülmektedir.

3.3. HAYVAN FİGÜRLÜ SAHNELER

Müşteriler için ilgi ve beğeni uyandıran konulardan bir diğeri de hayvan betimleridir. İnsana günlük hayatında eşlik eden ev hayvanları, tanrı/tanrıçaların sembolü olan hayvanlar, tanrılara sunulan kurbanlık hayvanlar ve insanın doğa ile olan mücadelesinin simgesi olan tekil vahşi hayvan betimleri veya mücadeleleri yaygın olarak kullanılmıştır. Çalışma kapsamındaki bir kandilde yılan (**K11 [Levha 6 – Şekil 3]**) ve iki örnekte yunus betimi (**K8 -K9 [Levha 5 – Şekil 2]**) kullanılmıştır. Yunus betimli kandil yukarıda mitolojik sahnelerde değerlendirilmiştir.

Sağlık tanrısı Asklepios'un sembolüdür (Erhat, 2007: 62). Yılan deri değiştirmesinden dolayı ölümsüzlüğün, yeniden doğuşun simgesi olarak betimlenmiş ve tanrı tasvirlerinde değneğe sarılmış bir yılanın yaslanırken betimlenmiştir (Yıldırım, 2019: 147). Yılan, Minos'ta ölen kişinin ruhunu temsil ediyordu (Ersoy, 2000: 439). Mısır'da görülen yılan tasviri ise doğurganlık su tanrısı ve yeraltı dünyasının ruhu olarak bilinmektedir (Durutürk, 2010: 97). Tezde sadece bir tane yılan betimli kandil yer alır (**K11 [Levha 6 – Şekil 3]**).

3.4. BİTKİSEL MOTİFLER

Diğer bezemelere kıyasla işlenişi daha kolay olduğu için, rozet, yaprak gibi bitkisel motifler çömlekçiler tarafından sıklıkla tercih edilmiştir. Yaprak motifinin çokça kullanılması, kolay yapılması ve kandil kalıbını bozmamasından dolayı olmalıdır. Söz konusu bezeme tez kapsamındaki 18 kandil üzerinde bulunur (**K3 [Levha 3 – Şekil 1]; K4 [Levha 4 – Şekil 1]; K8 -K9 [Levha 5 – Şekil 2]; K23 [Levha 10 – Şekil 5]; K29 [Levha 12 – Şekil 6]; K31 [Levha 13 – Şekil 7]; K34 - K36 [Levha 14 – Şekil 8]; K38 [Levha 15 – Şekil 9]; K41 [Levha 16 – Şekil 10]; K45 [Levha 17 – Şekil 11]; K47 [Levha 18 – Şekil 11]; K49 [Levha 19 – Şekil 12]; K51 [Levha 19 – Şekil 13]; K52 - K53 [Levha 20 – Şekil 13]**).

Yaprak şeklinde rozet süslemeler MS. 4. yüzyıldan 7. yüzyıla kadar kullanım görmüş bir süsleme unsurudur. Çalışmamızda yer alan beş kandilde yaprak şeklinde bezeme kullanılmıştır (**K3**[Levha 3 – Şekil 1]; **K34-36** [Levha 14 – Şekil 8]; **K53** [Levha 20 – Şekil 14]).

3.5. ION KYMATIONU

Yunan sanatının mimari ve küçük el sanatları dahil olmak üzere en sık kullanıldığı bezeme unsurlarından biri olan Ion kymationu, Hellenistik Dönem'den itibaren kandillerde de yaygın olarak tercih edilmiştir (Öztürk, 2003: 43). Katalogda yer alan Hellenistik, Roma ve Bizans Dönem'lerine tarihlenen **K1 - K3** (Levha 3 – Şekil 1); **K6** (Levha 4 – Şekil 2); **K54** (Levha 20 – Şekil 14) nolu kandillerin omuz bezemesinde Ion kymationu görülür.

3.6. ŞUA MOTİFİ

Hellenistik Dönem'den Roma Dönemi'ne kadar kullanım görmüştür (Öztürk, 2003: 47). Şua motifi bazı çalışmalarda karşımıza çizgi motif olarak çıkar. Çalışmamızda yer alan 13 kandilin omuz kısmında çizgiler halinde şua motifi kullanılmıştır (**K28-K29** [Levha 12 – Şekil 6]; **K31** [Levha 12 – Şekil 7]; **K37 -K39** [Levha 15 – Şekil 9]; **K42** [Levha 16 – Şekil 10]; **K43 - K44** [Levha 17 – Şekil 10]; **K46 - K48** [Levha 18 – Şekil 11]; **K53** [Levha 20 – Şekil 14]).

3.7. ÇİZGİ KÜMELERİ / KABARTMA NOKTALAR

Çizgi kümeleri ve kabartma noktalar MÖ. 2. yüzyıl'da kullanılmaya başlamıştır. Söz konusu bezeme omuz ve diskus üzerinde yaygın olarak tasvir edilmiştir. Çalışmadaki örnekler çoğunlukla MS. 5 - 7. yüzyıl arasına tarihlenen kandiller üzerinde yer alır (**K2** [Levha 3 – Şekil 1]; **K10** [Levha 6 – Şekil 2]; **K25** [Levha 11 – Şekil 5]; **K27** [Levha 11 Şekil 6]; **K28** [Levha 12 – Şekil 6]; **K40** [Levha 16 – Şekil 9]; **K43 - K45** [Levha17 Şekil 10]; **K46 - K47** [Levha 18 – Şekil 11]; **K48** [Levha 18 – Şekil 12] ve **K52** nolu [Levha 20 – Şekil 13]). Özensiz ve orantısız yapılan kabartma noktalar seri üretimin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

3.8. İMZALAR VE MONOGRAMLAR

Bazı kandillerin kaidesinde, muhtemelen yapıldığı atölyeye ait monogramlar yer alır. Menzel (1969: 225, Abb. 34.4) çalışmasında yer alan kandilin altındaki 'C'

işareti için atölyeye ait olabileceğini belirtmiştir. Goldman, Curia Mahzeni'nden ele geçen bir kandilin kaidesinde yer alan 'C' işaretinin Lyon'da üretildiğini belirtmiştir (1994: 197, fig. 1007). Her ne kadar net olarak anlaşılmasa da **K31 (Levha 13 – Şekil 7)** ve **K42 (Levha 16 – Şekil 10)** numaralı kandillerin kaidesindeki detay, muhtemelen üretildiği atölyeye ait ideogramlardandır. Kataloğumuzda **K49 – K50 (Levha 19 – Şekil 12); K51 (Levha 19 – Şekil 13)** nolu kandillerin kaidesinde ise 'C' monogramı yer almaktadır

İsa'nın çarmıha gerilmesiyle haç dinsel bir simge haline gelerek kutsallaştırılmıştır (Taş ve Özcan, 2015: 247). Form olarak çeşitlilik gösteren ve Hıristiyanlar tarafından yüksek saygı göstergesi olarak kullanılan haç, Konstantin'in Hıristiyanlığı kabul etmesinden sonra sembolik bir anlam kazanmıştır (Çelik, 2019: 37). Tüm dini inanışlarda haç, dünyanın dört bir tarafı ve temel noktası olarak tanımlanmaktadır (Durutürk, 2010: 92). Haç işareti gibi semboller bize halkın sosyal yaşam ve inancı hakkında bilgi vermektedir.

K26 (Levha 11 – Şekil 6), K30 (Levha 12 – Şekil 7), K35 - K36 (Levha 14 – Şekil 8), K37-38 (Levha 15 – Şekil 9), K42 (Levha 16 – Şekil 10) ve K46-K47 (Levha 18 – Şekil 11), K48 nolu (Levha 18 – Şekil 12) örneklerde haç betimi bulunur. Haç betimi, **K26, K30, K37-K38 ve K42** nolu kandillerde kaidede yer alırken, **K35 ve K36** nolu kandillerin diskus deliği ile fitil deliği arasına yerleştirilmiştir. **K46 - K48** nolu kandillerde ise biri kulp ile diskus deliği arasında diğeri diskus deliği ile fitil deliği arasında olmak üzere iki tane haç işareti kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİVAS ARKEOLOJİ MÜZESİ BRONZ KANDİLLERİ

Antik dönem günlük yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan pişmiş toprak kandillerin bronz örnekleri de üretilmiştir. Bronz kandillerin üretimi maaliyetli ve zahmetli bir iştir. Bu nedenle genellikle elit zümre ve ruhban sınıf tarafından tercih ediliyordu (Canpolat, 2019: 15). Bronz kandiller aydınlatma ihtiyacını karşılamakla birlikte zenginlik göstergesi ve sanatsal ifade olarak da öne çıkmaktadır (Atasoy, 2005a: 193). Pişmiş toprak kandillere göre bronz örneklerin dayanıklılığı ve kullanım ömrünün daha uzun olduğu da bir gerçektir. Ancak, malzeme değerinden dolayı eritilip yeniden kullanıldığı için pişmiş toprak örneklerine göre daha az sayıda ele geçmiştir (Işık, 2020: 12).

Bronz, içinde % 90 bakır ve % 10 kalay bulunduran bir alaşımdır; verilen bu oranlarda antik dönemde değişiklikler olabiliyor ve kalay yerine çinko kullanılabilirdi (Atasoy 2005a: 193). Bronz, bakır gibi kabarcıklandığı için her zaman talep gören bir madde olmuştur (Gökalp, 2001: 174). Bronz objelerin üretiminde birkaç farklı döküm tekniği kullanılmıştır. İlk teknik parça kalıp kullanımıdır ve bu yöntem kap kulpları, kandiller, heykelcikler ve diğer nesnelerin üretiminde kullanılmıştır (Khamis, 2011: 94). İkinci ve en yaygın teknik ise *kayıp/eriyen balmumu* (*Lost-wax* veya *cire perdue*) tekniğidir. Roma ile Bizans Dönemi kandilleri bu teknikte üretilmiştir. Kayıp Balmumu Tekniği, üretilmek istenilen kandilin bir modelini yaparak kalıp elde edilmesi ve kalıba bronz eriyikin dökülmesi esasına dayanır (Atasoy, 2005a: 193-194). İlk olarak istenilen kandilin bir modeli erimeyen kil çekirdek üzerine hazırlanarak etrafı, yapılacak kandilin kalınlığında eşit miktarda balmumu ile sıvanır. Üzerine kil kalıp yapılır. Kalıp kuruduktan sonra ısıtılır ve içinde balmumu eritilir ve eriyen balmumu yerine bronz dökülür. Ardından kalıbın ortasındaki göbeği çıkarılır ve döküm işlemi sonrası yüzeyler zımparalanıp yıkandıktan sonra cilalanır. **K88** nolu kepeçli kandilin kepeçesinde olduğu gibi bazı kaplar tornada döndürülür. Döküm ustası, üretilen

objenin boyutu ve yapısına göre değişen sayılarda birden fazla kalıp üretmek zorunda kalabilirdi. Nitekim kandillerin gövde ve kulpları veya varsa diğer aksamları ayrı ayrı dökülerek birleştiriliyordu.

Her dönem rağbet gören bir malzeme olmakla birlikte, kandil üretiminde yaygın olarak kullanılması Roma Dönemi'ndedir (Forbes, 1958: 151). Bölgeler kıyaslandığında İtalya merkezlerinde Yunanistan'a göre daha fazla olduğu, hatta kandil üretiminde kurşunun da kullanıldığı bilinmektedir (Forbes, 1958: 154). MS. 1. yüzyıldan itibaren ise kullanımı yaygınlaşır (Gökalp, 2001: 174). Kolayca eritilip yeniden kullanılabilen bir materyal olmasından ve konstektlerin azlığından dolayı bronz kandillerin kronolojik ve tipolojik gelişimini takip etmek güçtür. Buna karşın, Geç Hellenistik Dönem sonuna kadar pişmiş toprak kandillerin gelişimi üzerinden bir tipoloji oluşturulmaya çalışılmıştır (Atasoy, 2005a: 194). Zaten, Roma Dönemi bronz kandilleri Geç Hellenistik Dönem pişmiş toprak kandillerine benzerlik gösterir. MS. 4 - 5. yüzyıldan itibaren bronz kandiller üzerine Hıristiyanlık ile ilgili dini semboller eklenmiştir (Gökalp, 2001: 173). Bronz kandillerin bazı tipleri pişmiş toprak kandillerden farklı olarak zincirle asılarak veya kandil taşıyıcılar sayesinde taşınıyordu. Kandil taşıyıcılar bazen duvara aplik edilen el şeklinde (Atasoy, 2008: 113-114) veya üç ayaklı kaide üzerinde farklı yüksekliklerdeki standlardan oluşmuştur: kandilin dibindeki iç bükey oturma yuvası standların üst ucuna yerleştirilerek sabitlenirdi (Atasoy, 2005a: 194).

Bronz kandillerle ilgili ilk çalışmayı 1914 yılında British Museum'da bulunan kandilleri inceleyen Walters gerçekleştirmiştir (Walters, 1914: XX). Walters bu kandilleri burun tiplerine göre ayırarak Grek ve Roma kandilleri olmak üzere iki temel başlık altında incelemiştir. Ardından, Loeschchke bronz kandilleri gövde ile burun tiplerine ayırarak bir tipoloji oluşturmuştur (Loeschchke, 1919). Menzel (1954) ve Kirsch (2002) Mainz Müzesi'ndeki bronz kandilleri değerlendirmiş, Szentléleky (1969) Debrecen Müzesi'nde bulunan bir grup bronz kandili yayınlamıştır. Hübinger (1993) Bonn Müzesi'ndeki kandilleri değerlendirirken, metal kandiller hakkındaki en geniş çalışma Bailey (1996) tarafından yapılmıştır.

Gökalp (2001: 173-194) Kayseri, Malatya, Amasra, Alanya ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan bronz kandilleri inceleyerek bir tipoloji önerisi oluşturmaya çalışmıştır. Metin (2015: 273 - 3202; 017: 17) Fethiye ve Burdur

Müzeleri'ndeki kandilleri incelemiştir. Anadolu buluntusu bronz kandillerle ilgili en geniş katalog çalışmaları Sümer Atasoy tarafından gerçekleştirilmiştir. Atasoy, Haluk Perk Koleksiyonu ve (Atasoy, 2005a: 193 – 230) İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan zengin bronz kandil koleksiyonunu yayınlamıştır (Atasoy, 2005b).

Çalışmamızda toplam dört adet bronz kandil yer almaktadır (**K85-K86 [Levha 31]; K87-K88 [Levha 32]**). Roma Dönemi ve Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen bu örnekler, form bezeme ve tip olarak pişmiş toprak kandillerle benzerlik gösterir.

4.1. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ KANDİLLERİ

Roma Dönemi'ne tarihlendirilen kandiller; volüt tipi bronz kandil ve kepçeli bronz kandil başlığı altında değerlendirilmiştir.

4.1.1. Volüt Tipi Bronz Kandil

Bu kandillerin genelinde, burnun iki yanında volüt yer alır; genelde kulpların üzerinde üçgen yaprak motifi, rozetli örnekler, hilal veya kabartma yaprak bezemesi bulunur (Özdemir ve Özdemir, 2023: 315). Volütlü kandiller İtalya, Afrika ve Anadolu dahil geniş bir coğrafyada kullanılmıştır (Metin ve Becks, 2015: 277).

Tez kapsamındaki bronz kandillerden iki tanesi bu gruba girer (**K85 [Levha 31 – Şekil 19]; [Levha 31-Şekil 20]**). Her ikisi de oval formlu ve uzun burunludur. **K85** nolu kandilin üçgen yaprak motifi şeklindeki kulbu dışa doğru uzanır ve ucu yuvarlak halka biçimindedir. Basık küresel gövdeli, dışbükey hazneli gövdesinin her iki yanından burna doğru birer volüt uzanmaktadır. **K85** nolu kandilin benzer bir örneği Özdemir ve Özdemir (2023: 316, Kat no: 8) tarafından Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Yakın benzerlikte olan Burdur Müzesi'nde yer alan başka bir kandili Metin ve Polat-Becks (2005: 291, K8); İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir örneği Atasoy (2005b: 9, Fig. 17) MS. 1. yüzyıla; Ivanyi (1935: 24, Taf. 61) MS. 3. yüzyıla; Szentlélek (1969: 289, 288a) MS. 1. yüzyıla tarihlenmiştir. Benzer örneklerden faydalanılarak kataloğumuzda yer alan **K85** nolu kandil MS. 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. **K86** nolu kandil ise oval formlu, uzun burunlu ve kulbu yaprak rozet motifini andıracak şekilde dışa doğru uzanır. Geniş hazneli, basık küresel bir gövdeye sahiptir. Gövdesinden burna doğru volütler üçgen oluşturacak

şekilde uzanır ve omzun iki yanında Akdeniz coğrafyasında MS. 1. yüzyılda popüler olarak kullanılan küçük çıkıntılar (Metin ve Becks, 2015 277) yer alır. **K86** nolu kandilin, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan yakın bir benzerini Atasoy (2005b: 5, Fig. 9) MS. 1. yüzyıla; Menzel (1969: 111-112, Abb 92,5) ise MS. 1 yüzyıla tarihlemiştir. **K86** nolu kandilin kulbuyla benzerlik gösteren bir örnek Fethiye Müzesi kandilleri arasında yer alır (Metin, 2017: 43, kat. 19). Benzer örneklerden faydalanılarak katalogda yer alan kandil **K86** nolu bronz kandil MS. 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

4.1.2. Kepçeli Bronz Kandil

K87 nolu kandil (**Levha 32 – Şekil 20**) altında yağ toplama kepçesi bulunan bronz kandillerdendir. Kapalı kandil grubuna giren bu tip, kepçe kulbuna bitişik olarak eklenmiştir. Uzun burna, küçük bir diskus deliği olan oval diskusa sahip olan kandilin, kulp ucunda yonca şeklinde bir delik bulunur. Kandil dışa dönük ağızlı, düz dipli, geniş hazneli, yatay uzun saplı bir kepçe kulbu üzerine yerleştirilmiştir. Kepçe profil özellikleri bakımından, Roma Dönemi'nde şarap dökmek ve süzmek için kullanılan süzgeç ve kepçelerle benzerdir. Aslında kepçeler MS. 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bronz güveçlerle (casserole) yakın profil özellikleri sergilemektedir (Mustağ 2017: 95-101; Treister, 2020: Fig. 7, 15,17). **K87** nolu kepçe, Massari ve Castoldi'nin (1985: 7) gruplandırmasındaki dördüncü tip olan yonca delikli kulplu kepçelerdendir. Şarap ve benzeri sıvıları boşaltmak için içine oturtulan bir süzgeç ile birlikte kullanılan bu kepçeleri Massari ve Castoldi (1985: 7) Roma Dönemi'ne tarihlendirir. Kepçenin Pompeii'de bulunan benzer bir örneğini Tassinari (1993: Tip. G3100) MS. 1.– 2. yüzyıla verir. Diyarbakır Müzesi'nde bulunan bir başka örnek (Işık, 2020: 14), geniş ve basit çanak şeklindeki formuyla katalogumuzdaki **K87** nolu kandil kepçesiyle benzerlik sergiler. Ayrıca Menzel'in (1969: 115, Abb. 96,2) yayınladığı Mainz'de bulunan örnek de ve Zeugma'dan ele geçen ve Khamis (2011: 103, BR. 8) tarafından yayınlanan kepçe de, katalogumuzda yer alan **K87** nolu kandilin kepçesiyle yakın benzerlik kurar. MS. 1 – 2. yüzyıla tarihlenen Zeugma örneğinin **K87** nolu kandilin kepçesiyle tek farkı kepçenin kulpunda yer alan deliğin yuvarlak olmasıdır. Kepçe kulbunun üzerine eklenen kandilin benzer bir örneği ise Bailey (1996: Q3614 – Q3648) tarafından Augustus ile Hadrian Dönemi arasında tarihlendirilmiştir. Benzer örneklerden yararlanılarak **K87** nolu kandil MS. 1 - 2.

yüzyıla tarihlendirilmiştir.

4.2. BİZANS KANDİLLERİ

Bizans Dönemi'nde pişmiş toprak kandiller kadar bronz kandiller de kullanılmıştır. Bronz kandiller bu dönemde de saray ve aristokratların konutları dışında, kilise ve manastırlarda dini törenlerde aydınlatma görevini üstlenir (Gökalp, 2001: 174). Dolayısıyla dönemin zengin dini atmosferi, kültürü ve sanatsal özgünlüğünü yansıtan önemli eşyalar arasında yer alırlar (Özdemir - Özdemir, 2023: 315).

Farklı tip, malzeme ve çeşitli formlarda üretilen bronz kandiller; polykandilion, şamdanlar, kandelabrumlar gibi çeşitlendirilebilir (Koçyiğit, 2023: 334). Bu çeşitlendirmenin başında tekil bronz kandiller ilk sırada yer alır. Erken Bizans Dönemi'nde kalıpta üretilen kapalı formlu pişmiş toprak kandiller gibi bronz kandiller de Roma geleneğinin devamı olarak varlığını devam ettirmiştir. Bizans Dönemi kandillerinde dini inançlarını öne çıkaracak farklı tiplerde hristogram, haç, İsa, melekler ve aziz figürleri gibi kutsallığı simgeleyen sahneler, sembolik anlamı bulunan kuzu, kuş, balık, grifon gibi Hıristiyanlık'ta sembolik anlamı yüksek hayvanlar tercih edilmiştir (Köroğlu ve Hetto: 408-409). Örneğin grifon Hıristiyanlıkta koruyucudur ve İsa'nın ışığını simgeler (Köroğlu ve Hetto, 2020: 408). Halka şekilli olan kupların üzerinde ise genelde yaprak, kuş, haç, rozet ve palmet süsleme amaçlı kullanılmıştır (Köroğlu ve Hetto, 2020: 408).

4.2.1. Ephesos Tipi Benzeri Bronz Kandil

Tez kapsamındaki metal kandillerden sadece bir tanesi, Ephesos tipi benzeri kandil Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. **K88** nolu kandil (**Levha 32 – Şekil 20**) form olarak Ephesos tipi kandillere benzediği için bu grup içinde değerlendirilmiştir. Oval formlu, uzun burunlu kapalı kandil örneklerinden biridir. Oval formlu kandillerin yağ hazneleri bazılarında menteşe yardımıyla gövdeye bağlanan ve yeniden doğuşu temsil eden istiridye biçimli kapaklar bulunurken (Acara, 2002: 24) elimizdeki örneğin kapağı eksiktir. Bu tarz kandiller MS. 5 – 7. yüzyıl arasında popüler olarak kullanılmıştır (Metin, 2015: 286). **K88** nolu kandilin Ayşe Mina Esen Koleksiyonu'nda (Köroğlu ve Hetto 2021: 418, Kat. 11) ve Konya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan benzer örnekleri (Özdemir ve Özdemir 2023: 327, Kat no. 27) MS. 5 - 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Walters (1914: 1914: 18, Pl. 8, fig. 105) British Museum'da

bulunan bir örneği MS. 6. yüzyıla; Perlzweig (1961: 200, P1. 48, fig. 2949) Atina'da bulunan örneği MS. 5 – 7. yüzyıla; Hayes (1984: 182, fig. 244) MS. 7. yüzyıla; Gürler (2004b: 93, res. 75) Tire Müzesi'nde bulunan bronz örneği MS. 6. yüzyıla; Metin (2012: 242 – 243, K812) Kıbyra'da bulunan örneği MS. 6 – 7. yüzyıla; Bailey (1972: P81. Q3802) British Museum'daki benzer örneği MS. 6. yüzyıla tarihlemiştir. Benzer örneklerden faydalanılarak katalogda yer alan **K88** nolu kandil MS. 5 – 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İlk örnekleri temel ihtiyacı karşılamak ve yaşam kalitesini artırmak için üretilen kandiller zamanla daha estetik bir görünüme sahip formlara dönüşür. Kandiller, formları yanı sıra diskus etrafında yer alan bezemeler ve kaide altındaki mühürlerle, üretildikleri dönemin sanatsal eğilimleri, siyasi ve günlük yaşamı hakkında fikir verir.

Sivas Arkeoloji Müzesi'ndeki pişmiş toprak ve bronz kandillerin kronolojisi, form özelliklerinden hareketle benzer kandiller ile karşılaştırılarak oluşturulmuştur. Kandillerin çoğu satın alma ve bağış yoluyla müzeye ulaştığı için üretim yeri tespit edilememiştir. En yoğun grubu Bizans kandilleri (43 adet) oluşturur. Bizans kandillerini sırasıyla Selçuklu (27 adet), Roma İmparatorluk Dönemi kandilleri (10 adet) takip eder. Hellenistik Dönem kandilleri ise diğerlerine göre sayıca oldukça azdır (4 adet) (*Grafik 1*).

Hellenistik Dönem ile Selçuklu Dönemi arasında kullanım gören pişmiş toprak kandiller arasında 17 tip belirlenmiştir. Hellenistik Dönem kandillerinin hamur renkleri, açık kahverengi (7.5 YR 6/3), açık kahverengimsi gri (10 YR 6/2) gri (5 Y 6/1) ve kırmızımsı gridir (5 YR 6/4) (*Grafik 2*). Astar renkleri ise yoğunluk sırasına göre, açık kahverengi (7.5 YR 6/3), açık kahverengimsi gri (10 YR 6/2) ve gridir (5 Y 6/1) (*Grafik 3*). Bu döneme tarihlendirilen kandiller Howland *Tip 49A* grubundadır. Kalıpta şekillendirilen, geneli uzun burunlu ve yuvarlak kaideli, parlak astarlı olan bu kandillerin tümü “*Ephesos Tipi*”ne dahil edilmiştir. Omuz bezemesi olarak çoğunlukta Ion kymationu ile yaprak motifi kullanılmıştır. Bazılarının burun köprüsü üzerinde mask yer alır. Ephesos'ta üretilen bu kandillerin taklitleri Pergamon, Assos, Tralleis ve Kibyra'da üretilmiştir.

Roma Dönemi'ne tarihlendirilen kandiller, Howland *Tip 37*, Broneer *Tip XXII*, Loeschcke *Tip VIII*, Loeschcke *Tip VII*, Broneer *Tip XXV* ve Dobbins *Tip 17-24* olarak

tanımlanmıştır. Bu dönem kandillerinin hamur renkleri ağırlıklı olarak açık kahverengi (7.5 YR 7/6), kırmızımsı sarı (5 YR 7/6) ve pembe (7.5 YR 7/4) (*Grafik 2*). Astar renkleri ise açık kahverengi, pembe, kırmızı ve tonlarındadır. Howland *Tip 37* içinde değerlendirilen dört kandil (**K5**, **K20-K22**) burun uzantılarına göre MS. 5 - 6. yüzyıl aralığına tarihlenir. Bu grubun üretim yeri için farklı düşünceler vardır. Bailey (1988: 418), British Museum'daki bir örneğin Anadolu üretimi olduğunu belirtir. Oziol ve Pouilloux (1969: 48-49), Kıbrıs'ta bulunmuş örneklerin Mısır'dan ithal edilmiş olabileceğini ileri sürer. Broneer *Tip 22* grubunda yer alan bir kandilin (**K6**) en belirgin özelliği, burnun iki yanında volüt bulunmasıdır. Erken örnekleri Hellenistik Dönem'de görülen bu kandiller Roma Dönemi'nde de yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Loeschke *Tip VIII*'e dört kandil dahil edilmiştir (**K7-K10**). Bu kandiller MS. 1 – 2. yüzyılda kullanılmaya başlamıştır. En karakteristik özellikleri burunlarının gövdeden öne doğru uzayarak 'u' şeklini almasıdır. Burun formlarına göre isimlendirilen Loeschke *Tip VII* kandillerinden ise iki örnek bulunur (**K11-K12**). Bu tipin üretimleri kalp burunlu kandiller ile beraber devam eder. Çalışma kapsamındaki bir kandil (**K13**) kısa, kalp yaprağı şeklinde burna sahip olan Broneer *Tip XXV* içinde değerlendirilmiştir. MS. 1. yüzyılda üretilen bu kandiller İtalya üretimidir. Dobbins *Tip 17-24* kapsamına alınan değerlendirilen toplam üç kandil (**K14- K16**) bulunur. **K14** nolu kandil Roma Dönemi'ne tarihlendirilirken diğer iki kandil (**K15-K16**) Bizans Dönemi içinde değerlendirilmiştir. Bailey, Suriye kökenli olan bu kandillerin benzer bir grubu için MS. 4. yüzyılın ikinci yarısından 5. yüzyıla kadar bir tarih aralığı önermiştir (Bailey, 1988: 448).

Daha önce de ifade edildiği gibi, Bizans kandilleri diğer örneklerle göre sayıca fazladır (toplam 43 adet) (*Grafik 1*). Broneer *Tip XXVIII*, *Amorium Tip*, Broneer *Tip XXXII*, Broneer *Tip XXXIII* ve Broneer *Tip XXIX* grupları belirlenmiştir. Bizans kandillerinin hamur renklerinde en yoğun renk, kahverengi ve tonları (7.5 YR 6/3; 10 YR 7/4) ile gridir (5 Y 6/1) (*Grafik 2*). Astar renkleri ise açık kırmızı (2.5 YR 7/6) ve kırmızımsı sarı (7.5 YR 7/6) ağırlıklıdır (*Grafik 3*). Çalışmadaki bir kandil (**K17**), Broneer *Tip XXVIII* grubundadır. Bu kandiller Geç Roma - Erken Bizans Dönemi kandilleri olarak bilinir. Kandillerin ilk üretiminin MS. 2. yüzyıl sonunda başladığı ve MS. 4 - 5. yüzyıllara kadar varlığını devam ettirdiği bilinmektedir. *Amorium Tip* kandiller de tezde tek örnekle temsil edilir (**K18**). Küçük Asya kökenli olan bu grup,

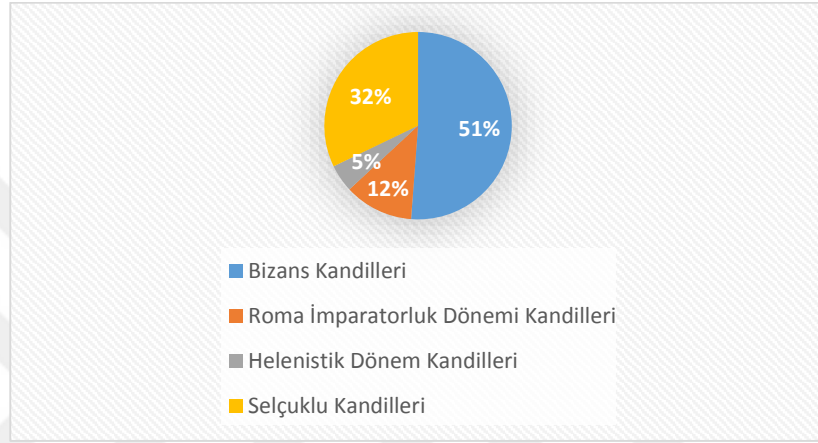
Amorium'da çok fazla bulunduğu için literatüre bu isimle geçmiştir. Katalogda yer alan Sivas Kale Kurtarma Kazısı'ndan ele geçen örnek, sırsız ve bezemesizdir. Tezdeki tekil örneklerden bir diğeri ise (**K19**), Broneer *Tip XXXII* grubundadır. Üretim yeri olarak Suriye ve Filistin önerilen bu grup kandillerin burunları yoktur, sadece fitil deliği bulunur. Toplam 23 kandil (**K23-K45**) MS. 5. yüzyılda üretilen *Broneer Tip XXXIII* grubu kandilleri içinde yer alır. Dokuz tane kandil (**K46-K54**), MS. 5. yüzyılda üretilen ve Ephesos kazılarında yoğun bir şekilde ele geçen *Broneer Tip XXIX* grubuna dahil edilmiştir.

Tezde değerlendirilen sayıca en yoğun tip, MS. 12. -13. yüzyıla tarihlendirilen basit çanak formu (**K58-59**), yonca ağızlı Selçuklu kandilleridir. Benzer kandil örnekleriyle karşılaştırıldığında bu tarihi MS. 11. yüzyıla geri çekmek mümkündür. Yonca ağızlı Selçuklu kandilleri, çanak formu yonca ağızlı (**K60 - K75**), kapalı hazneli ve kulplu (**K76 – K80**), kaideli ve tablalı (**K81 – K82**) olmak üzere üç ayrı grupta incelenmiştir. Hamur renklerinde kırmımsı sarı (7.5 YR 7/6), açık kırmızı (5 YR 7/6) ve açık kahverengi (7.5 YR 6/3) yoğundur. Açık zeytin yeşili sırlı örnekler diğerlerine göre sayıca daha fazladır (*Grafik 3*). Selçuklu kandileri arasındaki son grup ise MS. 13. yüzyıla tarihlenen uzun burunlu kandillerdir (**K83-K84**).

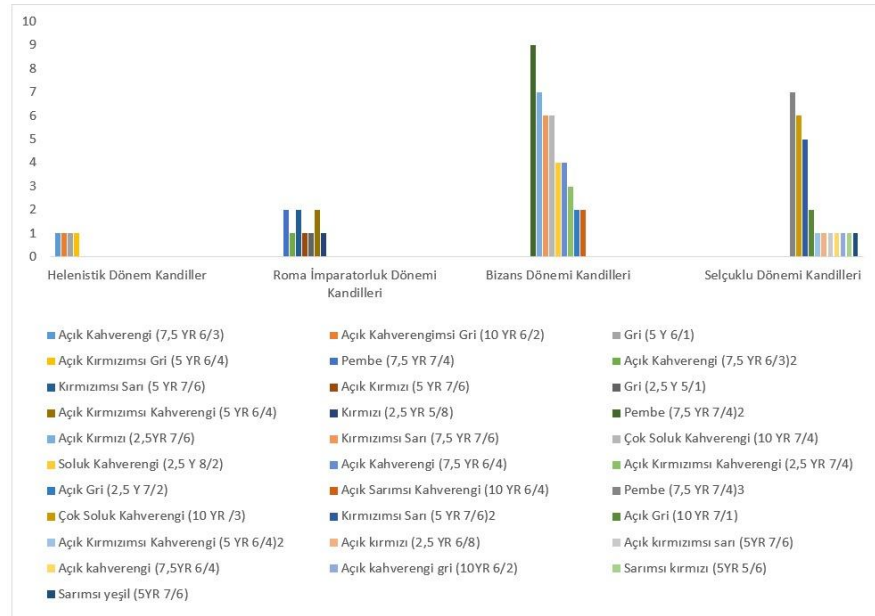
Benzer yayınlarda olduğu gibi, Sivas Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bronz kandiller de pişmiş toprak kandillere göre daha kısıtlı sayıdadır (**K85-K88**). Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen bronz kandillerde en çok tercih edilen form, volüt burunlu örneklerdir. Katalogda yer alan MS. 1. yüzyıla tarihlendirilen **K85** ve **K86** nolu kandiller bu tip altında değerlendirilmiştir. MS. 1 - 2. yüzyıl aralığına tarihlenen **K87** nolu kandil ise kepeciyle korunmuştur. Bizans Dönemi'ne geldiğinde bronz kandillerde çoğunlukla dini içerikli örnekler görülmeye başlamış ve dini semboller baskın hale gelmiştir. Bunun neticesinde kandil kulpları genellikle haç şeklinde tasarlanmıştır. MS. 5. -7. yüzyıla tarihlenen **K88** nolu kandil de dini içerikli örnek olup kulbu haç şeklindedir. Her iki döneme tarihlendirilen bronz kandiller Burdur Müzesi örnekleriyle yakın benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak bu tez ile birlikte, Sivas Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Hellenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu pişmiş toprak ve bronz kandillerinin kataloğu hazırlanarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma müze envanterine kayıtlı kandillerin bilim dünyasına tanıtılması açısından önem taşımaktadır. Kandillerin diğer tüm müze

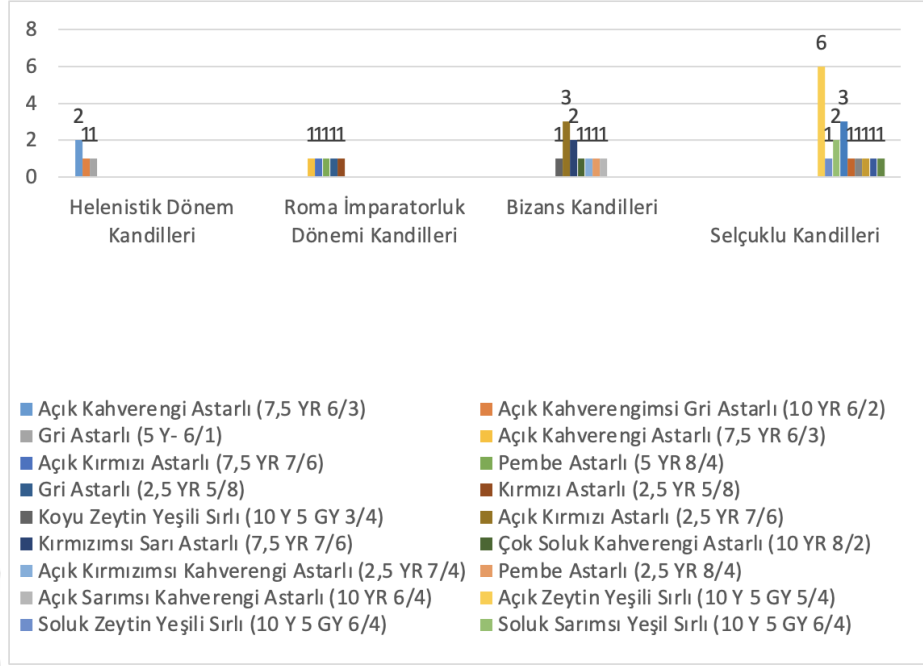
kataloglarında olduğu gibi büyük bir kısmının geliş yerleri bilinmemekle birlikte, Sivas ve çevresinin uzun bir yerleşim geçmişine sahip olduğu düşünüldüğünde kandillerin bölge kültürlerine ait olabileceği akla gelir. Gerek geliş yeri belli olmayan gerekse Sivas Kale Kurtarma Kazıları'ndan elde edilen bir grup eserin değerlendirilmesi ve ilgili müzede daha önce böyle bir çalışmanın olmaması nedeniyle tez, kandil literatürüne özellikle bölgedeki Bizans ve Selçuklu üretimi kandil literatürüne katkı sağlayacaktır.

Grafik 1: Sivas Arkeoloji Müzesi'nde bulunan pişmiş toprak ve bronz kandillerin dönemlere göre dağılımı.

Grafik 2: Sivas Arkeoloji Müzesi'nde bulunan pişmiş toprak kandillerin hamur renklerinin dağılımı.

Grafik 3: Sivas Arkeoloji Müzesi'nde bulunan pişmiş toprak kandillerin astar, firnis ve sır renklerinin dağılımı.

ALTINCI BÖLÜM

KATALOG

PİŞMİŞ TOPRAK KANDİLLER

HELLENİSTİK DÖNEM KANDİLLERİ

K1: Levha 3 - Şekil 1

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/08

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990

Ölçüler: Çap: 3 cm; Uzunluk: 9,2 cm; İç Yükseklik: 2 cm, Dış yükseklik: 4 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık kahverengi (7,5 YR 6/3) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Keskin karın profile sahip olan form, kırlangıç kuyruğu şeklinde burna, dikey ve çift ilmek kulba sahiptir. Hazne deliği küçüktür. Diskus etrafı sıra yivle çevrelenmiştir. Omuz kısmında, İon kymationu görülmektedir. Burun köprüsü üzerinde net bir şekilde tanımlanmasa da yaşlı bir erkek betimi yer alır. Hafif dışbükey olan yuvarlak bir kaideye sahiptir.

Ephesos tipi kandillerdendir.

Karşılaştırma Örnekleri:

Bailey, 1975: Pl. 36, Q 198; Bailey, 1975: Pl. 70, Q 310; Gençler - Güray, 2018: Res 6. 49; Hayes, 1980: P1.7, no. 56; Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: Pl. 251; P1. 298.

Dönemi: MÖ. 2-1. yüzyıl

K2: Levha 3 - Şekil 1

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/11

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990

Ölçüler: Çap: 4,5 cm; Uzunluk: 12,2 cm; İç Yükseklik: 1,8 cm, Dış yükseklik: 2,3 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık kahverengimsi gri (10YR - 6/2) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Burun kısmı kırıktır ve restore edilmiştir. Form olarak uzun ve oval burunludur. Dikey ilmek kulpludur. İçbükey diskuslu ve diskus deliği fitil deliğine göre küçüktür. Diskusu çift yivle çevrili olup diskusunda, çizgi ve daire bezemeler bulunur. Omuz kısmında, İon kymationu görülür. Burun köprüsü üzerinde görülen aşınmış figür olasılıkla sakallı bir erkek betimidir. Oval bir kaideye sahiptir. *Ephesos tipi* kandillerdendir.

Karşılaştırma Örnekleri:

Bailey, 1975: P. 34, Q 183; Bailey, 1975: P. 36, Q 198; Howland, 1958: Pl. 47, No. 573; Hayes, 1980: P1. 7, no. 56; Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: 128, Pl. 316.

Dönemi: MÖ. 1. yüzyıl

K3: Levha 3 - Şekil 1

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/10

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990

Ölçüler: Çap: 4,5 cm; Uzunluk: 12,4 cm; İç Yükseklik: 3 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Gri (5Y- 6/1) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip

Tanım:

Tümdür. Kırlangıç kuyruğu şeklinde uzun ve oval burunludur. Form olarak kulaklı kandillerdendir. Dikey ilmek biçimli kulbu, gövdeden diskusa bağlanmaktadır. Keskin karınlı, çift konik gövdeli, içbükey diskusludur. Omuzlarında İon kymationu ve burun köprüsünde bitkisel motifler yer

almaktadır. Yuvarlak kaidesi aşınmadan dolayı keskin bir hat vermiştir. *Ephesos tipine* dâhildir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bruneau, 1965: P1. 24, 4330; Çelik, 2019: 63-64, Kat. 7; Howland, 1958: 146, Pl. 47, No. 586; Kassab – Tezgör ve Sezer, 1995: Pl. 389; Menzel, 1969: Abb 12- Abb 18; Metin, 2013: Res. 3; Öz, 2014: Lev. 4, Kat. 7; Öz, 2014: Lev. 3-5 Kat. 5; Shier, 1978: P1.13, 38.

Dönemi: MÖ. 2-1. yüzyıl

K4: Levha 4 - Şekil 1

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/7

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990
Ölçüler: Çap: 2,7 cm; Uzunluk: 9,4 cm; İç Yükseklik: 2,5 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızımsı kahverengi (5YR- 6/4) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Okucu burunlu ve dikey ilmik kulplu, çift konik profilli, çanak biçiminde diskusludur. Diskus kısmı geniş olup çift yivle çevrelenmiştir. Diskusunda, artı işaretine benzeyen aşağı ve yukarı kolu konik bir şekilde açılan, sağ ve sol kolu ise “T” işaretini anımsatacak şekilde bezenmiş bir motif görülür. Diskus deliği haçın tam orta noktası üzerindedir. Omuz ve köprü kısımlarında, yaprak motifli bitkisel süsleme yer alır. Halka kaidelidir. *Ephesos tipi* kandillerdendir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: Pl. 32, Q. 173; Günay - Tuluk, 2003: 24; Howland, 1958: Pl. 54, No. 811; Hayes, 1980: P1. 7, no 55; Yılmaz, 2012: Kat no 5.

Dönemi: MÖ. 2-1. yüzyıl

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ KANDİLLERİ

K5: Levha 4 - Şekil 1

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 85/8

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma

Ölçüler: Çap: 2,4 cm; Uzunluk: 6,6 cm; İç Yükseklik: 2,4 cm, Dış yükseklik: 3,1 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (7,5YR 7/4) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Burnu gövdesine ilişik bir biçimde monte edilmiştir. Şişkin karınlı içbükey diskuslu, dikey ve ilmikli tutamak kulpludur. Diskusu kalın bir yivle çevrelenmiş olup hazne deliği küçüktür. Halka kaideli kandilin omuz kısmında ise rozet süslemeye benzer bir motif görülür.

Karşılaştırma Örnekleri: Atasoy, 2005a: 217, Res 21; Bailey, 1988: P1. 125, Q3338; Bailey, 1988: P1. 125, Q 3339; Bailey, 1988: P1. 125, 3342; Coşkun, 2007: 54; Çelik, 2019: 104, Kat. 48; Fırat, 2020: 128, Lev. 1; Lafli, 2015: 235-239, Abb. 9-15, Taf. 2-3; Metin, 2021: 587, Fk 5 – Fk 6; Metin ve Becks, 2015: 314; Öz, 2014: Lev. 8, Kat. 15; Tavukçu ve Gülünay, 2018: Res. 1, Kat. no. 1; Tavukçu ve Avli, 2023: 47, K6 - K7; Tekocak, 2013, 714: No. 16-18.

Dönemi: MS. 2-3. yüzyıl

K6: Levha 4 – Şekil 2

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/09

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma - 1990
Ölçüler: Çap: 5 cm; Uzunluk: 13,6 cm; İç Yükseklik: 2,5 cm, Dış yükseklik: 4,6 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kahverengi (7,5YR 6/3) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip, üzerinde yanık izleri vardır.

Tanım:

Tümdür. Dikey ilmik kulba sahiptir. İçbükey diskusludur. Diskusu iki yiv çevrelenir. Diskusunda, evlilik sahnesi betimlenmiştir. Bir yatak üzerinde, bir erkek ve bir kadın yer alır. Omuz kısmında, İon kymation’u vardır. Düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1980: P7. Q 828; Bailey, 1980: P16. Q 922; Bailey, 1988: 374, Q3029, Lev. 99, Fig. 97; 375, Q3037, Lev. 99, Fig. 53; Fırat, 2015: 551, Lev. 3, no. 10; Heimerl, 2001: 98, Lev.21; Loeschcke, 1919: 194-290, Lev. XVI; 219,

570-574, Lev. 16; Öztürk, 2003: 132, 58, Lev. 58; Perlzweig, 1961: 41, Pl. 2, No. 41; Walters, 1914: 721, 108, Lev. XXIV.

Dönemi: MS. 1. yüzyıl sonları- 2. yüzyıl yarısı

K7: Levha 5 – Şekil 2

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/12

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990

Ölçüler: Çap: 3,1 cm; Uzunluk: 10,1 cm; İç

Yükseklik: 1,9 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR 7/6) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip. Üzerinde kireç tabakaları vardır.

Tanım:

Tümdür. Orta boyutta u şeklinde bir burna sahip kandilin burnunun her iki yanında, birer küçük delik bulunur. Dikey, düz bir kulba sahiptir. Geniş ve bezemesiz bir diskusu ve bu diskusa ait küçük bir delik bulunur. Diskusu çevreleyen kalın bir yivi vardır. Omuz kısmı kısmen kireç tabaka ile kaplandığından bezemesi belirgin değildir ve düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Broneer, 1930: Pl. X, No. 463; Tip: XXIII-XXV; Barın, 1995: lev. 7c; Bailey, 1975: P128. Q, 603; Kayaş, 2019: 119, Kat No. 43; Perlzweig, 1961: Pl 6. No. 158; Yüksel, 2019: Kat. 12.

Dönemi: MS. 1-2. yüzyıl

K8: Levha 5 – Şekil 2

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/154

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma

Ölçüler: Çap: 3,5 cm; Uzunluk: 9,8 cm; İç

Yükseklik: 1,5 cm, Dış yükseklik: 2,5 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızı (7,5 YR - 7/6) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahiptir. Burnun üzerinde yanık izi görülür.

Tanım:

Tümdür. U burunlu ve gövdesinden diskusun kenarına dikey ilmik kulplu tutamağı vardır. Dairesel formda keskin karınlı, geniş ve içbükey bir diskusu ve üzerinde iki diskus deliği bulunur. Diskus içinde, Eros betimi yer alır. Karşısında tam

belli olmasa da yunus (?) olabilecek bir figür vardır. Kandilin alt kısmında kulpun ve fitil deliğinin altında, yaprak şeklinde bitkisel bir süsleme görülür. Halka kaidelidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: P. 36, Q 198; Metin, 2012: 528-529, Kat. 482; Oskay, 2019: 27, Kat no. 11; Öztürk, 2003: 140, 66, Lev. 22a; Perlzweig, 1961: Pl. 12, No. 2742.

Dönemi: MS. 2-3. yüzyıl

K9: Levha 5 – Şekil 2

Kazı Env. No:-

Müze Env. No: 82/155

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma –1982

Ölçüler: Çap: 3,5 cm; Uzunluk: 10,6 cm; İç

Yükseklik: 2 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (5YR 8/4) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Burnun üzerinde yanık izi görülür.

Tanım:

Tümdür. ‘u’ burunludur. Gövdesinden diskusun kenarına dikey ilmik kulplu tutamağı vardır. Dairesel formda olup keskin karınlıdır. Geniş bir diskusu ve iki diskus deliği bulunur. Diskus içinde Eros betimi yer alır. Karşısında tam belli olmasa da yunus (?) bir figür vardır. Kandilin alt kısmında kulpun ve fitil deliğinin altında, yaprak şeklinde bitkisel bir süsleme de görülür. Halka kaidelidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: P. 36, Q 198; Metin, 2012: Kat. 469; Oskay, 2019: 27, Kat no. 11; Öztürk, 2003: 140, 66, Lev. 22a; Perlzweig, 1961: Pl. 12, No. 2742.

Dönemi: MS. 2-3. yüzyıl

K10: Levha 6 – Şekil 3

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/53

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982

Dönemi: MS 2-3. yüzyıl

Ölçüler: Çap: 3,5 cm; Uzunluk: 11 cm; İç

Yükseklik: 2 cm, Dış yükseklik: 3 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR- 6/6) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Yuvarlak burunlu ve ilmik tutamak kulpludur. Dairesel formda, keskin karınlı, İçbükey ve geniş bir diskusu vardır. Diskus içinde, hazne veya havalandırma deliği olarak da kullanılabilir iki küçük delik bulunur. Burun deliği veya fitil deliği hazne deliğine oranla daha büyüktür. Diskus içinde ayakta ve ellerini soluna doğru uzatmış şekilde betimlenen insan tasviri görülür. Diskusun etrafında, nokta şeklinde dairesel süsleme yer alır. İçe dönük halka kaidelidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: P. 36, Q 198; Metin, 2012: 528-529, Kat. 481; Oskay, 2019: 27, Kat no. 11; Öztürk, 2003: 140, 66, Lev. 22a; Perlzweig, 1961: Pl. 12, No. 2742.

Dönemi: MS. 2-3. yüzyıl

K11: Levha 6 –Şekil 3

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/13

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma

Ölçüler: Çap: 2,8 cm; Uzunluk: 7 cm; İç Yükseklik: 1,3 cm, Dış yükseklik: 2,5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Gri (2,5Y 5/1) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip. Üzerinde kireçlenme vardır.

Tanım:

Tümdür. Disk formu ve kısa burunlu kapalı bir kandil örneğidir. Geniş bir diskusu bulunurken, diskus deliği veya havalandırma deliği çok küçüktür. Omuzları aşınmış olsa da şua motifıyla süslendiği görülür. Diskusunda, net olmasa da ayakta giyimli bir kadın figürü ve karşısında yılan motifi yer alır. Halka kaidelidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1980: P1. 71, Q1315; Bailey, 1980: P1. 71, Q1316; Bailey, 1988: P1. 44, Q2072; Çelik, 2019: 83, Kat. 27; Öz, 2014: 96, Lev. 13, Kat. 25; Menzel, 1969: Abb. 44, 16, 18; Yılmaz, 2012: Kat. 55, Res. 4.55.

Dönemi: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı ile MS. 2. yüzyıl

K12: Levha 6 – Şekil 3

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/05

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990

Ölçüler: Çap: 2,6 cm; Uzunluk: 7,1 cm; İç

Yükseklik: 1,9 cm, Dış yükseklik: 3 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızımsı kahverengi (5YR 6/4) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip. Üzerinde kireçlenme vardır. Burunda yanık izi görülür.

Tanım:

Tümdür ancak diskus deliği tahrip olduğundan, oval veya yuvarlak bir formu yansıtmaz. Kısa burunlu ve keskin karınlıdır. Diskusu büyük olup çift yivle çevrelenmiştir. Omzunda dil motifi vardır. Yuvarlak diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: Pl. 80, Q, 405-424; P42. Q, 247; Bailey, 1980: P1. 72, Q1324; Bailey, 1988: P1. 60, Q2328; Canpolat, 2019: Kat. 3, Res. 3; Howland, 1958: Pl. 41, Fig. 42; Oziol, 1977: P1. 44, 792.

Dönemi: MS. 2. yüzyıl

K13: Levha 7 – Şekil 3

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/14

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990

Ölçüler: Çap: 4 cm; Uzunluk: 10,5 cm; İç

Yükseklik: 1,05 cm, Dış yükseklik: 2,08 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızı (2,5 YR 5/8) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Üzerinde yer yer kireçler görülür.

Tanım:

Tümdür. Burnu kalp yaprağı biçiminde olup küçük bir deliğe sahiptir. Kulp kısmının yarısının kırık olmasına rağmen, delikli ve iki yivli olduğu görülür. Ortasında, küçük bir diskus deliği bulunur. Diskusu geniş olup iki ince yiv tarafından çevrelenmektedir. Omuz kısmı geniş ve bezemesizdir. Gövdesi kaideye doğru daralır. Kaidesi kısa ve halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Broneer, 1930: 82-86, Pl. X, Type. XXIII-XXV, fig. 507; Bailey, 1988: 379, Q3074, Lev.103; 379, Q3076, Lev.103; 343, Q2750, Lev. 84; 343, Q2751, Lev. 84; Hayes, 1980: 51, Lev. 23;

54, Lev.26; Heimerl, 2001: Taf. 24, 11-1; Menzel, 1969: Abb. 44. 3-6; Perlzweig, 1961: 84-85, Pl. 9, Fig. 142; Yüksel, 2019: 7, Kat. 10; Yılmaz, 2012: Kat no 59.

Dönemi: MS. 1-2. yüzyıl

K14: Levha 7 – Şekil 3

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1159

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Çayırağz Mahallesi Definesi (Bağış)

Ölçüler: Çap: 5 cm; Uzunluk: 8,7 cm; İç Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 4,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızımsı kahverengi (5YR - 6/4) hamurlu. Üzerinde kireç tabakası oluşmuştur. Fitol deliği kısmında, yanma ile alakalı belirli bir siyahlık görülür.

Tanım:

Burun kısmı, omzu ve kulpunda kırıklar mevcuttur. Oval formlu, içbükey diskuslu ve uzun burunludur. Diskus deliği ile gövdesinin diğer kısımları korunmuştur. Diskusunda bezeme bulunmaz ancak çift bant veya yiv görülür. Halka kaidelidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Coşkun, 2007: 55, env. 256; Çelik, 2019: 67, kat. no, 11; Menzel, 1969: Abb. 81, no. 8. 11. 10; Özgül, 2012: 44, env. 3354 – 3331; Saraçoğlu, 1997: 315, env. 1390; Yıldırım, 2019: 150.

Dönemi: MS. 2-3. yüzyıl

BİZANS KANDİLLERİ

K15: Levha 7 – Şekil 3

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1658

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1973

Ölçüler: Çap: 3,2 cm; Uzunluk: 9,5 cm; İç Yükseklik: 2,6 cm, Dış yükseklik: 4,9 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Soluk kahverengi (2,5Y 8/2) hamurlu. Gevşek bir dokuya sahip. Yüzeyi aşırı derecede deforme olmuş ve kireçle kaplanmıştır.

Tanım:

Tümdür. Oval formlu, uzun burunlu, fitil deliği küçük ve tutamak kulpludur.

Dışbükey diskuslu ve büyük, kalın dudaklı bir diskus deliği bulunur. Keskin karınlıdır, omuzlarında deformeden dolayı herhangi bir süslemenin olup olmadığı belirgin değildir. Halka diplidir. *Suriye tipine* dahildir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: P44. Q, 265; Broneer, 1930: PVI, 296; Bağbaşı, 2018: 49, kat. 1; Bailey, 1988: P1. 60, Q2341; Canpolat, 2019: 81, Kat. 36; Coskun, 2007: kat. no: 22; Kassap -Tezgör ve Sezer, 1995: 171, Pl. 458; Özgül, 2012: kat. no. 35 39.

Dönemi: MS. 4-5. yüzyıl

K16: Levha 8 – Şekil 4

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1657

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1973

Ölçüler: Çap: 3,9 cm; Uzunluk: 10 cm; İç Yükseklik: 2,6 cm, Dış yükseklik: 4 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10YR 7/4) hamurlu. Gevşek bir dokuya sahip. Yüzeyi çok fazla deforme olmuş ve üzerinde yoğun bir kireç tabakası görülür.

Tanım:

Tümdür. Oval formludur. Uzun burunlu, tutamak kulplu, keskin karınlı, dışbükey diskuslu ve diskusu çift yivle çevrelenmiştir. Diskus deliği oval biçimdedir. Diskusundan, fitil deliğine doğru bir kanal olup olmadığı belli değildir. Halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: P44. Q, 265; Broneer, 1930: PVI, 296; Bağbaşı, 2018: 49, kat. 1; Bailey, 1988: P1. 60, Q2341; Canpolat, 2019: 81, Kat. 36; Coskun, 2007: kat. no: 22; Kassap-Tezgör ve Sezer, 1995: 171, Pl. 458; Özgül, 2012: kat. no. 35 39.

Dönemi: MS. 4-5. yüzyıl

K17: Levha 8 – Şekil 4

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1421

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1971

Ölçüler: Çap: 3 cm; Uzunluk: 8,1 cm; İç Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 3,3 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (7,5 YR - 7/6) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Üzerinde kireç tabakaları vardır.

Tanım:

Diskus deliğiyle kulpun bir kısmı kırıktır. Oval formlu ve kuş biçimindeki örnektir. Kısa burunlu ve burnu kuş gagası biçiminde gövdeye bitişik olup yukarı doğru uzanır. İçbükey diskuslu, şişkin ve geniş karınlıdır. Diskusu, kalın bir yivle çevrelenmiş olup bezemesizdir. Yuvarlak diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: 191, Pl. 17, Q1731; Bailey, 1988: 347 – 348, Q2801, Lev. 87; 351, Q2839, Lev. 89; 415, Pl. 122, Q3305; P125, Q3341; Çelik, 2019: 104, Kat. 48; Öz, 2014: 139, Kat. No: 15; Yüksel, 2019: 12, Kat. 33.

Dönemi: MS. 4-5. yüzyıl

K18: Levha 8 – Şekil 4

Kazı Env. No: -

Müze.Env.No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı – 2021

Ölçüler: Çap: 3,5 cm; Uzunluk: 8,2 cm; İç Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 3,3 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (5YR 7/4) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Üzerinde yer yer kireç tabakaları görülür.

Tanım:

Burun ucu ve kulp kısmı kırıktır. Oval formlu ve kısa burnu gövde ile birleşmiş ve kalın kenarlı bir burna sahiptir. Kulpu kırık olsa da, dikey tutamak olduğu anlaşılır. Geniş ve şişkin karınlıdır. Dışbükey diskuslu olup diskusu, kalın dışa çekik ağızlıdır. Halka diplidir. *Amorium tipi* kandillerdendir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bussière ve Lindros-Wohl, 2017: 397, No. 542; Chrzanovski, 1988: No. 82 – 83; Coşkun, 2007, 36 Res. 13; Çelik, 2019: 104, Kat. 48; Yüksel, 2019: 82.

Dönemi: MS. 4- 5. yüzyıl

K19: Levha 9 – Şekil 4

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 835

Buluntu Yeri ve Yılı: Susehri- Küçük Güzel Köyü – 1951

Ölçüler: Çap: 3,5 cm; Uzunluk: 5,3 cm; İç Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 3,2 cm

Yapım Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızı (2,5YR 7/6) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Kireç katkılı.

Tanım:

Kulp kısmı kırıktır ancak kırık olsa da dikey kulplu olduğu anlaşılır. Burun yoktur, sadece ön kısımda bir fitil deliği yer alır. Dairesel/disk formludur. Küçük ve keskin karınlı, dışbükey haznelidir. Hazne kısmı, kandile oranla geniş ve dışa çekik ağızlıdır. Yuvarlak diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1. 125, Q3339-3340; P1. 61, Q 2350; Çelik, 2019: 85, katalog no: 29; Bussière ve Lindros-Wohl, 2017: 402, Fig. 548; Bayram, 2020: 128, Kat. 37; Hayes, 1980: P1. 347; Hayes, 1988: P1. 348; Kassab – Tezgör ve Sezer, 1995: 35, Fig. 13; Oziol, 1977: 279, P1. 46, Fig. 842; Oziol ve Poilloux, 1969: 24, P1. 11, Fig. 473.

Dönemi: MS. 5-6. yüzyıl

K20: Levha 9 – Şekil 4

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/27

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990

Ölçüler: Çap: 4,5 cm; Uzunluk: 9,9 cm; İç Yükseklik: 3,2 cm, Dış yükseklik: 4,5 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Soluk kahverengi (10YR 6/3) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahiptir. Burun ucunda yanık izi görülür.

Tanım:

Tümdür. Oval formludur. Uzun burunlu ve tutamak kulpludur. Kulp kısmı kırık olsa da, kırık yerlerinden dolayı dikey kulplu olduğu görülür. İçbükey diskusludur. Diskusu kalın bir yivle çevrelenmiştir. Halka kaidelidir. Çaydanlık (*tea-pod*) tipine benzemektedir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: Pl. 30, Q 158; Kassab- Tezgör ve Sezer, 1995:

levha 6; Lafli, 2015: 235 – 239, Abb. 9 – 15, Taf. 2 – 3; Metin, 2012: 299, Kat. 62; Öz, 2014: 42 - 43, 85, no. 14; Walters, 1914: 38, Fig. 34.

Dönemi: MS. 5-6. yüzyıl

K21: Levha 9 – Şekil 4

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/26

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990
Ölçüler: Çap: 4,5 cm; Uzunluk: 9,5 cm; İç Yükseklik: 4,3 cm, Dış yükseklik: 6 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızı (2,5YR -7/6) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Oval formlu, kısa burunlu ve dikey kulpludur. Geniş ve şişkin karınlı, uzun-dar boyunlu, hazne deliği ise geniş, dışa çekik dudaklıdır. Düz diplidir. Çaydanlık (*tea pot*) tipine benzer.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: 418, P1. 125, Q3341; Howland, 1958: 122, P1. 45, Res. 511; Metin, 2012: 297, Kat. 59; Mimaroglu, 2019: 13, Kat no: 12; Mimaroglu, 2019: 9, Kat no: 4; Oziol, 1977: 45, P1. 7, Res. 96; Öz, 2014: 138, Lev. 7, Kat: 14; Özkul, 1991: 46, Res. 25.

Dönemi: MS. 5-6. yüzyıl

K22: Levha 10 – Şekil 5

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/28

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990
Ölçüler: Çap: 4,2 cm; Uzunluk: 9,9 cm; İç Yükseklik: 2,8 cm, Dış yükseklik: 4,2 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR - 6/6) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Burun ucunda yanık izi görülür.

Tanım:

Oval formludur. Kulp, diskus deliği ve hafif burun kısmı kırıktır. Uzun ve kalın kenarlı bir burnu vardır. Keskin karınlı, içbükey diskuslu ve geniş haznelidir. Diskusu kalın bir yivle çevrelenmiştir. Yuvarlak diplidir. *Tea-pod* yani çaydanlık tipini yansıtmaktadır.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: 289, P1. 61, Q2343; Metin, 2012: 300, Kat. 66; Tosun, 2019: 154; Walters, 1914: 38, Fig. 34.

Dönemi: MS 5-6. yüzyıl

K23: Levha 10 – Şekil 5

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 90/29

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1990
Ölçüler: Çap: 3,8 cm; Uzunluk: 10,5 cm; İç Yükseklik: 2,2 cm, Dış yükseklik: 4,4 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kahverengi (7,5YR 6/4) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip.

Tanım:

Badem biçiminde ve oval formludur. Diskus ve burun, arası dar bir kanal ile birbirine bağlanır. Diskusun etrafında bitkisel motifler görülür. Kandilin tutamak kulpu, yaklaşık kırk beş derecelik açıyla dışa doğru uzanır. İçte dönük yuvarlak diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.49 Q2155; Bovon, 1996: 359, Lev. 9; Coşkun, 2007: Kat no. 18-20-23; İnanan, 2004: Kat no. 43, Res. 46; Lafli, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363; Özgül, 2012: Kat No. 77; Öz, 2014: levha 20, Kat.No: 20; Yıldırım, 2019: 205, Res. 49.

Dönemi: MS. 6-7. yüzyıl

K24: Levha 10 – Şekil 5

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1654

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1973
Ölçüler: Çap: 6,1 cm; Uzunluk: 9,6 cm; İç Yükseklik: 2,8 cm, Dış yükseklik: 4,5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızımsı kahverengi (2,5YR 7/4) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Badem biçimindedir. Tutamak kulpludur. Keskin karınlı kandilin, diskus deliğinden fitil deliğine uzanan, uzun ve dar bir kanal vardır. Diskus deliği büyük ancak tam yuvarlak değildir. Kandilin omzunda

dairesel geometrik süsleme yer alır. Yuvarlak diplidir.

Karşılaştırma: Bailey, 1988: P1.49 Q2155; Bovon, 1996: 359, Lev. 9; Coşkun, 2007: Kat no. 18-20-23; Canpolat, 2019: 82, Res. 37; İnanan, 2004: Kat no. 43, Res. 46; Laflı, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K25: Levha 11 – Şekil 5

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması – 2021

Ölçüler: Çap: 3,5 cm; Uzunluk: 8,4 cm; İç Yükseklik: 2,6 cm, Dış yükseklik: 4,5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10YR 8/2) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip kireç katkılı.

Tanım:

Burun kısmı kırıktır. Badem biçimindedir. Tutamak kulpludur. Keskin karınlı, İçbükey bir diskusu vardır. Diskus ile burnu kapsayan kalın bir yiv, bir kanal oluşturmaktadır. Kandilin yuvarlak bir diskus deliği ve kırık bir burun deliği bulunur. Diskus deliğinden köprü kısmına doğru mızrak ucu gibi bir şekil görülür. Diskus çevresinde ve omuzlarda nokta bezeme süsler yer almaktadır. Halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.49 Q2155; Bovon, 1996: 359, Lev. 9; Coşkun, 2007: Kat no. 18-20-23; Canpolat, 2019: 82, Res. 37; Çelik, 2019: 108, Kat. 52; İnanan, 2004: Kat no. 43, Res. 46; Laflı, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K26: Levha 11 – Şekil 6

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 91/5

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma –1991

Ölçüler: Çap: 3,4 cm; Uzunluk: 10,1 cm; İç Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 4,4 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık gri (2,5Y 7/2) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Badem biçiminde ve ovaldir. Sivri burunlu ve tutamak kulpludur. Diskusu ve burun kısmını kapsayan ve burna doğru daralan bir kanal görülür. Diskusunda iki yivle çevrelenmiş bir ovala kanal bulunur. Ayrıca düzensiz bir diskus deliği de bulunur. Keskin karınlıdır. Kandilin omuz kısmında, ion kymation'u biçiminde oval bir süsleme yapılmıştır. Halka dipli kandilin kaidesinin içinde, bir haç işareti de yer alır.
Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.49 Q2155; Bovon, 1996: 359, Lev. 9; Coşkun, 2007: Kat no. 18-20-23; Canpolat, 2019: 82, Res. 37; İnanan, 2004: Kat no. 43, Res. 46; Laflı, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K27: Levha 11 – Şekil 6

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 91/6

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma –1991

Ölçüler: Çap: 3,8 cm; Uzunluk: 10,3 cm; İç Yükseklik: 1,5 cm, Dış yükseklik: 3,8 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR 7/6) hamurlu. Gevşek bir dokuya sahip. Üzerinde kireç tabakası görülür.

Tanım: Tümdür. Badem biçiminde. Sivri, kısa burunlu ve dikey tutamak kulpludur. Keskin karınlıdır. Geniş ve içbükey bir diskus ile küçük bir hazne deliği yer alır. Küçük ve ince bir yiv, diskus deliğini çevreleyerek fitil deliğine doğru daralmaktadır. Ayrıca kalın bir yiv ise hem diskusu hem de burnu çevreleyerek, burna doğru dar bir kanal oluşturmaktadır. Kandilin diskusunda noktalar halinde, yive bitişik *İon kymationu* yer alır. Diskusun dışında, kandilin omuz kısmında ise nokta bezeme görülür. Halka kaidesi bulunur.

Karşılaştırma Örnekleri: Bovon, 1996: 359, Lev. 9; Coşkun, 2007: Kat no. 18-20-23; Canpolat, 2019: 82, Res. 37; Çelik, 2019: 108, Kat. 52; Çelik, 2019: 110, Kat. 54; Canpolat, 2019: 172, Çizim 51; İnanan,

2004: Kat no. 43, Res. 46; Lafli, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K28: Levha 12 – Şekil 6

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 77/130

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma –1977

Ölçüler: Çap: 3,8 cm; Uzunluk: 9,8 cm; İç

Yükseklik: 3,2 cm, Dış yükseklik: 4,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10YR 8/2) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür, burun ucunda küçük bir kırık vardır. Badem biçimindedir. Sivri burunlu, tutamak kulplu ve keskin karınlıdır. Diskus kısmı küçük, diskus deliği ise büyüktür. Diskusu ve burnu çevreleyen kalın yiv bir kanal oluşturmuştur. Kandilin köprü kısmında, halka ve nokta bezeme; omuz kısmında, çizgiler halinde şua motifine benzer, bitkisel süsler görülür. Halka biçimli kaideye sahiptir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1. 71 Q2619; Çelik, 2019: 107, Kat. 51; Canpolat, 2019: 169, Çizim 48; Gürler, 2004a: Resim 2; Menzel, 1969: Kat No. 651; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363; Oziol, 1977: P1. 43 771.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K29: Levha 12 – Şekil 6

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1649

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1973

Ölçüler: Çap: 3,1cm; Uzunluk: 9,2 cm; İç

Yükseklik: 2,7 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR 6/6) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Oval formlu ve badem biçimindedir. Sivri burun ve tutamak kulpludur. Keskin karınlı, oval ve büyük bir hazne deliğine sahiptir. Hazne deliğinden, fitil deliğine doğru uzun ve dar bir kanal

yerleştirilmiştir. Hazne deliğinin çevresinde ikinci bir yiv görülür. Ayrıca diskus kısmında, noktalar halinde bir bezeme ile kandilin omuz kısmında, çizgiler halinde şua motifi yer almaktadır. Yine kaide kısmında tam belli olmasa da yaprak rozet biçiminde bir süsleme görülür. Halka kaidelidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1. 60 Q2341; Coşkun, 2007: Kat No. 27; Canpolat, 2019: 82, Res. 37; Özgül, 2012: Kat No. 35-39.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K30: Levha 12 – Şekil 7

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1650

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1973

Ölçüler: Çap: 3,5 cm; Uzunluk: 8,7 cm; İç

Yükseklik: 2,6 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (7,5YR 7/4) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip. Burun ucunda yanık izi görülür.

Tanım:

Tümdür. Badem biçimindedir. Uzun bir burna sahip. Tutamak kulpludur. Keskin karınlı olan kandilin diskusundan, burna doğru uzanan bir kanal yapısı görülür. Diskus/yağ deliği geniş ve oval bir formdadır. Omuz kısmından burna doğru uzanan, ardışık chevron bezemesi görülür. Halka kaidelidir. Kaidesi içine, bir haç motifi ile haçın arasında, dört nokta bezemesi yer alır.

Karşılaştırma Örnekleri: Canpolat, 2019: 82, Res. 37; Gürler, 2004a: 613- 620, Res. 2; Lafli, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791 Kat. 363.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K31: Levha 13 – Şekil 7

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 77/129

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1973

Ölçüler: Çap: 3,5 cm; Uzunluk: 8,7 cm; İç

Yükseklik: 2,6 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (7,5YR

7/4) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip. Burun ucunda yanık izleri görülür.

Tanım:

Tümdür. Tutamak kulplu, sivri burunlu ve keskin karınlıdır. Geniş hazne deliğine sahiptir. Hazne deliğinden burun köprüsüne doğru uzanan kalın yiv burna doğru daralmaktadır. Köprü kısmında üçgen bezeme içinde ok işaretine benzer bir süsleme ve hemen altında nokta bezeme görülür. Omzunda şua motifine benzer bitkisel süsler vardır. Halka kaidelidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Brooner, 1930: P1. 23/1512, 291; Bailey, 1988: P.49 Q 2155; Bağbaşı, 2018: 197; Coşkun, 2007: Res. 26; Çelik, 2019: 107, Kat. 51; İnanan, 2004: Kat no. 43, Res. 46; Özgül, 2012: 66.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K32: Levha 13 – Şekil 7

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1648

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma Yoluyla Gelen Eser –1973

Ölçüler: Çap: 4,1cm; Uzunluk: 10 cm; İç Yükseklik: 2,2 cm, Dış yükseklik: 4,2 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kahverengi (7,5YR 6/48) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip. Üzerinde kireç tabakası görülür.

Tanım:

Tümdür. Badem biçimini yansıtır. Sivri burunlu olup tutamak kulpludur. Kandil, keskin karınlı ve diskusu küçük ancak diskus veya hazne deliği büyük ve kalın kenarlıdır. Fitol deliği ise daha küçüktür. Diskusu ve burnu çevreleyen kalın bir yiv yer alır. Omuz kısmında kısmen görülen bezeme muhtemelen geometrik bir süslemedir. Yuvarlak düz bir kaidesi vardır.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1972: P.14; Bailey 1988: P1. 71 Q 2617; Canpolat, 2019: Res. 52; Oziol, 1977: P1. 43; Yıldırım, 2019: 204.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K33: Levha 13 – Şekil 7

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 77/128

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1971
Ölçüler: Çap: 3,3 cm; Uzunluk: 9,7 cm; İç Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 4,2 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Soluk kahverengi (2,5Y 8/2) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür ancak burun ucunda kırık vardır. Badem biçimlidir. Kısa burunlu ve tutamak kulba sahiptir. Keskin karınlı, diskusu ve burnu çeviren kalın bir yivi vardır. Diskus çevresi ve omuz kısmı nokta ile süslenmiştir. Halka kaidelidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.60, Q2328; P1.112, Q3187; P1.112, Q3188; Bovon, 1996: 359, Lev. 9; Çelik, 2019: 108, Kat. 52; Oziol, 1977: P1 44 Q 792; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K34: Levha 14 – Şekil 8

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/162

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982
Ölçüler: Çap: 3,4 cm; Uzunluk: 8,2 cm; İç Yükseklik: 2 cm, Dış yükseklik: 3,1 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızı (2,5YR 7/6) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahiptir.

Tanım:

Tümdür. Badem biçimindedir. Kısa küçük burunlu ve tutamak kulpludur. Keskin karınlıdır. Diskustan başlayıp, burun kısmını çevreleyen kalın yiv, bir kanal oluşturur. Kandilin yağ konan diskus deliği büyük ve kalın kenarlıdır. Omuz kısmında, tutamaktan başlayıp fitil deliğine kadar, bir bitkisel bezeme görülür. Halka dipli kandilin, kaide içinde, yaprak rozet biçiminde ayrı bir süslemesinin olduğu da görülmüştür.

Karşılaştırma Örnekleri: Brooner, 1930: P1. 23/1512, 291; Bailey, 1988: 442; Bağbaşı, 2018: 206, Foto 8; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Özgül, 2012: 66; Canpolat, 2019: 82, Res. 37; İnanan, 2004: Kat no. 43, Res. 46; Lafli, 2014: Kat no. 23;

Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5;
Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K35: Levha 14 – Şekil 8

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/165

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982

Ölçüler: Çap: 3 cm; Uzunluk: 7,5 cm; İç

Yükseklik: 2 cm, Dış yükseklik: 3,2 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (7,5YR 7/4) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip. Burun ucunda yanık izi görülür

Tanım:

Tümdür. Badem biçimindedir. Sivri burunlu ve tutamak kulplu, keskin karınlıdır. Diskusu ve burun kısmını kalın bir yiv çevreler. Bu yiv, diskustan burna doğru bir kanal oluşturur. Diskus deliğiyle fitil deliği arasında, bitkisel motif veya haça benzer bir bezeme vardır. Omuz kısımlarından burna doğru her iki yandan, çizgiler halinde bitkisel bir motif görülür. Halka kaidelidir. Kaidesi içinde, yaprak biçiminde rozet vardır.

Karşılaştırma Örnekleri: Brooner, 1930: P1. 23/1512, 291; Bağbaşı, 2018: 198-199, Kat. 4, Çiz 9-11; Canpolat, 2019: 82, Res. 37; İnanan, 2004: Kat no. 43, Res. 46; Laflı, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K36: Levha 14 – Şekil 8

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/164

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın – 1982

Ölçüler: Çap: 3,1 cm; Uzunluk: 7,6 cm; İç

Yükseklik: 2 cm, Dış yükseklik: 2,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızı (2,5YR 7/6) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür ancak tutamak kısmı kırıktır. Badem biçimindedir. Sivri burunlu, tutamak kulplu ve keskin karınlıdır. Tutamak kulpundan başlayan yiv, diskusu ve burun kısmını çevreleyerek, fitil deliğine

doğru bir kanal oluşturur. Diskusun içindeki hazne deliği büyük ve kalın kenarlıdır. Omuz kısmında, çizgiler halinde bitkisel motifler görülür. Köprü kısmında haça benzer bir süsleme vardır. Halka kaidelidir. Kaidesi içinde yaprak rozet biçiminde bir süsleme yer alır.

Karşılaştırma Örnekleri: Bağbaşı, 2018: 206, foto 8; Canpolat, 2019: 82, Res. 37; İnanan, 2004: Kat no. 43, Res. 46; Laflı, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K37: Levha 15 – Şekil 9

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/169

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982

Ölçüler: Çap: 3,3 cm; Uzunluk: 8 cm; İç

Yükseklik: 2,3 cm, Dış yükseklik: 4 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızımsı kahverengi (2,5Y 7/4) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Badem biçimindedir. Sivri burunlu, tutamak kulpludur. Keskin karınlı, yüzeyindeki kalın yiv, tutamak kulpu, diskusu ve burnu çevreleyerek, fitil deliğine doğru bir kanal oluşturur. Diskus deliğinin kenarları kalın bir dudak görünümündedir. Diskus deliği etrafı ile burun köprüsünün, çizgiler halinde şua motifiyle çevrelendiği görülür. Halka dipli kaidenin içinde haç motifi vardır.

Karşılaştırma Örnekleri: Brooner, 1930: P1. XXII-1489; Çelik, 2019: 107, Kat. 51; İnanan, 2004: Kat no. 43, Res. 46; Laflı, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K38: Levha 15 – Şekil 9

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/166

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982

Ölçüler: Çap: 2,9 cm; Uzunluk: 7 cm; İç Yükseklik: 1,7 cm, Dış yükseklik: 3,2 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (7,5YR 8/4) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Badem biçiminde, sivri burunlu ve tutamak kulplu, keskin karınlıdır. Tutamak kulpundan başlayan yiv, diskusu ve burnu çevreler. Kalın kenarlı ve büyük bir diskus deliğine sahiptir. Diskus deliğinden, fitil deliğine uzanan kalın bir yiv görülür. Kandilin diskus çevresi, çizgiler halinde şua motifiyle süslenmiştir. Kandilin halka dipli kaidesi içinde, bir haç motifi ile burun kısmının altında, yaprak bezemesi görülür.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.60 Q2341; Canpolat, 2019: Res. 52; Özgül, 2012: Kat No. 35-39; Yıldırım, 2019: 210, Res. 59; Metin, 2022: 97, K2

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K39: Levha 15 – Şekil 9

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/159

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982

Ölçüler: Çap: 3,1 cm; Uzunluk: 8,1 cm; İç Yükseklik: 2,2 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (2,5YR 8/4) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip. Kireç katkılı.

Tanım:

Tümdür. Badem biçiminde, sivri burunlu ve tutamak kulplu, keskin karınlıdır. Geniş bir diskus ile fitil deliği bulunur. Diskus deliği ve burnu kalın bir yivle çevrelenmiştir. Bu yiv burun ile diskus arasında bir kanal oluşturur. Diskusun etrafında ve omuz kısmında, yivle çevrelenmiş iki sıra halinde, 'şua' veya çizgisel motifleri görülür.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1. 138 Q 3475-3476; Canpolat, 2019: Res. 52; İnanan, 2004: Kat No. 43; Lafli, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Yıldırım, 2019: 47.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K40: Levha 16 – Şekil 9

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1656

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1973

Ölçüler: Çap: 4 cm; Uzunluk: 9,1 cm; İç Yükseklik: 2,9 cm, Dış yükseklik: 4,2 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık kahverengi (7,5YR 6/4) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Badem biçimindedir. Sivri bir burnave sivri tutamak kulba sahiptir. Keskin karınlı dışbükey diskuslu olup diskus deliğiyle, fitil deliğini her iki yandan bağlayan bir kanal yapısı görülür. Diskusunda, bir şeritle ayrılmış iki sıra halinde çizgi bezemesi yer alır. Köprü kısmında ise nokta biçiminde ve çizgi halinde diğer süslemeler bulunur. Halka kaidelidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1. 138 Q 3475-3476; Bovon, 1996: 359, Lev. 9; Coşkun, 2007: Kat no. 18-20-23; Canpolat, 2019: 82, Res. 37; Çelik, 2019: 108, Kat. 52; Çelik, 2019: 110, Kat. 54; Canpolat, 2019: 172, Çizim 51; Canpolat, 2019: Res. 52; İnanan, 2004: Kat No. 43; Yıldırım, 2019: 47.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K41: Levha 16 – Şekil 10

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1653

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1973

Ölçüler: Çap: 2,9 cm; Uzunluk: 8,5 cm; İç Yükseklik: 2,7 cm, Dış yükseklik: 3,4 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5 YR 7/6) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Kumlu.

Tanım:

Tümdür. Form olarak badem biçimindedir. Sivri burunlu ve küçük tutamak kulpludur. Keskin karınlıdır. Diskusunu ve burnunu çevreleyen bir yiv görülür. Bu yiv, fitil deliğine doğru bir kanal oluşturur. Ayrıca fitil deliğinden, hazne deliğine doğru üç şerit uzanır. Omzunda bitkisel bir bezeme yer alır. Halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1. 138 Q3475-3476; Baydur, 1988: Res. 24;

Canpolat, 2019: Res. 52; İnanan, 2004: Kat No. 43; Özcihan, 2018: 159-160; Yıldırım, 2019: 192: Res. 23.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K42: Levha 16 – Şekil 10

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/161

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982
Ölçüler: Çap: 2,9 cm; Uzunluk: 8,1 cm; İç Yükseklik: 2,5 cm, Dış yükseklik: 3,5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızımsı kahverengi (2,5YR 7/4) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Badem biçiminde, sivri burunlu, sivri tutamak kulplu ve keskin karınlıdır. Kalın kenarlı bir diskus (ayna) deliği ile oval biçimli bir fitil deliği vardır. Diskusun etrafını ve burnu çevreleyen bir yiv görülür. Omuz ve köprü kısımlarının çizgi bezeme ile kaplı olduğu görülür. Tutamak kısmından başlayıp, bütün omuz çevresi ve burnunu da kapsayan bir alanı, çizgisel bezemelidir. Bu bezeme, bir şeritle ayrılarak iki kısımdan oluşur. Aynı bezeme, köprü kısmında da yer alır. Diskus deliği ile fitil deliği arasında paralel iki yivin yan tarafında, çizgisel bezemelerde görülür. Halka kaidelidir. Kaidesi içinde, ortada büyük bir haç ve bu haçın etrafında birer küçük haç ile nokta bezemeli süsler bulunur. Ayrıca kaide dışında ve burnun altında ve her iki yanında, oluşturulmuş oval çukurcuklar içinde ideogram yer alır.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.138 Q3475- 3476; Çelik, 2019: 108, Kat. 52; Canpolat, 2019: Res. 52; İnanan, 2004: Kat No. 43; Yıldırım, 2019: 47.

Dönemi: MS. 5-7. Yüzyıl

K43: Levha 17 – Şekil 10

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/163

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982
Ölçüler: Çap: 3 cm; Uzunluk: 8 cm; İç Yükseklik: 2,4 cm, Dış yükseklik: 3,4 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (7,5YR 8/3) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahiptir.

Tanım:

Tümdür ve badem biçimlidir. Sivri burunlu ve tutamak kulpludur. Keskin karınlı, dışbükey diskusludur. Diskus deliği ile oval biçimli fitil deliği bulunur. Diskusu ve burun kısmı, kalın bir yivle çevrelenmiştir. Üzerine süslemeler işlenmiştir. Omuz, diskus çevresi ve köprü kısmında çizgiler halinde bezeme bulunur.

Karşılaştırma Örnekleri: Bağbaşı, 2018: 205: Foto. 2; Bailey, 1988: P1.138 Q3475-3476; Bovon, 1996: 359, Lev. 9; Coskun, 2007: Kat No. 18-20-23; Canpolat, 2019: Res. 52; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363; Yıldırım, 2019: 191: Res. 21.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K44: Levha 17 – Şekil 10

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1651

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1973
Ölçüler: Çap: 3,1 cm; Uzunluk: 8,3 cm; İç Yükseklik: 2,6 cm, Dış yükseklik: 3,8 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kaheverengi (7,5YR 6/4) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip. Burun ucunda yanık izi görülür.

Tanım:

Tümdür. Badem biçimindedir. Sivri burunlu ve tutamak kulpludur. Keskin karınlı, dışbükey diskusludur. Büyük ve kalın dudaklı bir hazne deliğine sahiptir. Hazneden fitil deliğine, her iki yandan uzanan birer yiv bulunur. Hazne deliği ile fitil deliği arasındaki köprü kısmında, bir şeritle ikiye ayrılmış alanlarda çizgisel bezemeler görülür. Aynı bezeme biçimi kandilin omuz kısmında, iki sıra halinde görülür. Halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1. 138 Q3475-3476; Canpolat, 2019: Res. 52; Lafli, 2013: Kat No. 23; İnanan, 2004: Kat No.43.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K45: Levha 17 – Şekil 11

Kazı Env. No: -
Müze Env. No: 82/160
Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982
Ölçüler: Çap: 1,9 cm; Uzunluk: 8,5 cm; İç Yükseklik: 2,2 cm, Dış yükseklik: 2,9 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızı (2,5 YR 7/6) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Sivri burun ve tutamak kulpludur. Keskin bir karına sahip olup kalın kenarlı ve büyük bir diskus deliği ve yine büyükçe bir fitil deliği vardır. Diskus ile fitil deliğini çevreleyen ve orada bir kanal oluşturan, kalın bir yiv bulunur. Kandilin köprü kısmında ve omuz kısmında, birer şeritle ayrılmış, iki sıra halinde bitkisel motif görülür. Kandil, halka dipli olup, kaidesinin içinde çizgisel motifler yer alır.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1. 61 Q2343; Coşkun, 2007: Kat No, 27-28; Canpolat, 2019: Res. 52; Laflı, 2014: Kat no. 23; Metin, 2012: 791: Kat. 363; Oziol, 1977: P1.45-820; Yıldırım, 2019: 191: Res. 21.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K46: Levha 18 – Şekil 11

Kazı Env. No: -
Müze Env. No: 82/158
Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982
Ölçüler: Çap: 2,3 cm; Uzunluk: 7,8 cm; İç Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 3,1 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızı (2,5YR 7/6) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip

Tanım:

Tümdür. Oval formlu, yaprak biçimli ve sivri burunlu tutamak kulpludur. Keskin gövdeli diskuslu ve kalın bir diskus deliğine sahiptir. Diskus deliği ile fitil deliği arasında nokta bezeme ile bir haç motifi yerleştirilmiştir. Diskus ile tutamak kulp arasında başka bir haç motifinde yer alır. Diskusun etrafı şua motifi veya çizgisel bezeme ile süslenirken, kandilin gövde kısmı da nokta bezemelidir. Halka dipli olan kandilin kaidesinin içinde, haç işaretine benzer bir motif bulunur.

Karşılaştırma Örnekleri; Bailey, 1988: P1.138, Q3475-3476; Chrzanovski, Laflı ve Kan -Şahin, 2019: 27; İnanan, 2004: Kat No. 43; Özgül, 2012: Kat No. 32-33; Yıldırım, 2019: 195, Res. 29.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K47: Levha 18 – Şekil 11

Kazı Env. No: -
Müze Env. No: 82/156
Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma - 1973
Ölçüler: Çap: 3,1 cm; Uzunluk: 8,5 cm; İç Yükseklik: 2,3 cm, Dış yükseklik: 3,8 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (2,5 YR - 8/4) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Oval bir forma sahip daha çok yaprak biçiminde sivri burunlu ve tutamak kulpludur. Küçük diskuslu olup, diskus deliği ile fitil deliğini çevreleyen kalın bir yiv görülür. Tutamak ile diskus arasında bir diskus deliği ile fitil deliği arasında bir adet olmak üzere iki haç motifi yer alır. Yine diskus etrafında çizgi bezeme motifi görülür. Halka diplidir. Halka içinde yaprak şeklinde rozet motifi; halka dışında, haç ve yaprak bezemesi vardır.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.138, Q3475-3476; Chrzanovski, Laflı ve Kan -Şahin, 2019: 27; İnanan, 2004: Kat No. 43; Özgül, 2012: Kat No. 32-33; Yıldırım, 2019: 195, Res. 29.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K48: Levha 18 – Şekil 12

Kazı Env. No:-
Müze Env. No: 82/157
Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982
Ölçüler: Çap: 2,2 cm; Uzunluk: 7,7 cm; İç Yükseklik: 2,2 cm, Dış yükseklik: 3,4 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızı (2,5 YR 7/6) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahiptir.

Tanım:

Tümdür, oval formlu, yaprak biçimli ve sivri burunlu tutamak kulpludur. Küçük bir diskus ile geniş bir diskus deliği bulunur. Diskus deliği ile fitil deliği kalın bir yiv

tarafından çevrenmiştir. Kulpla diskus arasında bir haç motifi; ön kısımda, diskus deliğiyle fitil deliği arasında başka bir haç motifi betimi yer alır. Diskus etrafında çizgi şeklinde, kabartma bezeme görülür. Bu bezemenin de etrafı kalın bir yiv ile çevrenmiştir. Dış gövde çevresi kabartı şeklinde nokta bezemelidir. Halka şeklinde bir kaideye sahiptir. Halka içinde bir de haç motifi yer alır.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.60, Q2328; P1.112, Q3188; Çelik, 2019: 108, Kat. 52; Chrzanovski, Lafli ve Kan - Şahin, 2019: 27; Oziol, 1977: P1 44 Q 792.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K49: Levha 19 – Şekil 12

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 2010/2

Buluntu Yeri ve Yılı: İnönü Konağı'ndan Devir

Ölçüler: Çap: 3,1 cm; Uzunluk: 10,2 cm; İç Yükseklik: 2,6 cm, Dış yükseklik: 4,4 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık sarımsı kahverengi (10 YR 6/4) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Sivri burunlu ve tutamak kulpludur. Keskin omuzlu, diskus ve burun kısmı kalın bir yiv ile çevrenmiştir. Diskustaki yağ deliği ile fitil deliği geniştir. Omuz kısmı nokta bezeli iken; diskusun etrafı, daire bezeme ile süslenmiştir. Köprü kısmında bitkisel bir motif bulunur. Halka kaideli, kaidesinde muhtemelen hangi atölyeden çıktığına dair, "C" işareti bulunur.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.60, Q2328; P1.112, Q3188; Bussière ve Lindros-Wohl, 2017: Fig. 543; Barın, 1995: 41, Lev. 31 – a; Coskun, 2007: Kat. no. 27 – 28; Çelik, 2019: 108, Kat. 52; Oziol, 1977: P1 44 Q 792.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K50: Levha 19 – Şekil 12

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1777

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma –1975
Ölçüler: Çap: 2,8 cm; Uzunluk: 9,2 cm; İç Yükseklik: 2,4 cm, Dış yükseklik: 4,2 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10YR- 8/3) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Sivri burunlu ve tutamak kulpludur. Keskin karınlı, diskusu ve burnu çevreleyen kalın bir yiv, fitil deliğine kadar bir kanal oluşturur. Diskusu yuvarlak halka bezemeli iken; omuz kısmı, nokta bezemelidir. Yuvarlak kaidelidir. Kaidesinde yapıldığı atölyeye ait "C" işareti bulunur.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.60, Q2328; P1.112, Q3187-Q3188; Brants, 1913: 64, P1. VIII, Fig. 1121; Barın, 1995: 41, Lev. 31 – a; Çokay, 1996: 182, Lev. 47, Res. 130; Çelik, 2019: 108, Kat. 52; Oziol, 1977: P1 44 Q 792.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K51: Levha 19 – Şekil 13

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 2010/1

Buluntu Yeri ve Yılı: İnönü Konağı'ndan Devir

Ölçüler: Çap: 3,2 cm; Uzunluk: 10,25 cm; İç Yükseklik: 2,7 cm, Dış yükseklik: 4,5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (7,5YR 8/3) hamurlu. Koyu zeytin yeşili (10Y-5GY 3/4) sırlı. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Sivri burunlu ve tutamak kulpludur. Keskin karınlı, diskus ve burun kısmı kalın bir yiv ile çevrenmiştir. Omuz kısmı şua motifi bezeli iken; diskus deliğinin etrafı, dairesel bezemelidir. Köprü kısmında bitkisel bir motif bulunur. Halka kaideli kaidesinde, muhtemelen hangi atölyeden çıktığına dair "C" işareti bulunur.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1988: P1.60, Q2328; P1.112, Q3187; P1.112, Q3188; Brants, 1913: 64, P1. VIII, Fig. 1121; Barın, 1995: 41, Lev. 31 – a; Çokay, 1996: 182, Lev. 47, Res. 130; Çelik, 2019: 108, Kat. 52; Oziol, 1977: P1 44 Q 792.

Dönemi: MS. 5-7. Yüzyıl

K52: Levha 20 – Şekil 13

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 08/53

Buluntu Yeri ve Yılı: Bağış

Ölçüler: Çap: 3,1 cm; Uzunluk: 10,2 cm; İç

Yükseklik: 2,6 cm, Dış yükseklik: 4,4 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık sarımsı kahverengi (10 YR 6/4) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Sivri burunlu ve tutamak kulpludur. Keskin omuzlu, diskus ve burun kısmı kalın bir yiv ile çevrelenmiştir. Diskustaki yağ deliği ile fitil deliği geniştir. Diskus deliğinin etrafı, dairesel bezemeli, omuz kısmı nokta bezemelidir. Köprü kısmında bitkisel bir motif bulunur. Halka kaidelidir. Kaidesinde, muhtemelen hangi atölyeden çıktığına dair “C” işareti bulunur. *Karşılaştırma Örnekleri:* Brants, 1913: 64, P1. VIII, Fig. 1121; Barın, 1995: 41, Lev. 31 – a; Bailey, 1988: P1.60, Q2328; P1.112, Q3187 - Q3188; Çelik, 2019: 108, Kat. 52; Oziol, 1977: P1 44 Q 792.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K53: Levha 20 – Şekil 13

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 82/168

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1982

Ölçüler: Çap: 3,3 cm; Uzunluk: 8,5 cm; İç

Yükseklik: 1,9 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Soluk kahverengi (2,5Y 8/2) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Form olarak bir bademi andırır. Oval burunlu, tutamak kulpludur. Geniş diskuslu ve küçük ama kalın kenarlı bir diskus deliği bulunur. Diskusu ve burnu kalın bir yiv çevrelemektedir. Bu yiv diskustan fitil deliğine kadar bir kanal oluşturur. Diskus deliğinin etrafı yaprak rozet biçiminde bir süslemeyle bezenmiştir. Omuz kısımlarında yer yer aşınmalar olsa da çizgiler halinde şua motifi yer alır. Halka kaidelidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bağbaşı, 2018: 205: Foto. 2; Bailey, 1988: P1.138 Q3475-3476; Bovon, 1996: 359, Lev. 9; Coskun, 2007: Kat No. 18-20-23; Metin, 2012: 791: Kat. 363; Menzel, 1969: 100, 651.

Dönemi: MS. 6-7. yüzyıl

K54: Levha 20 – Şekil 14

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1652

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1973

Ölçüler: Çap: 2,8 cm; Uzunluk: 8,2 cm; İç

Yükseklik: 2,2 cm, Dış yükseklik: 4 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR 7/6) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Badem biçiminde, sivri burunlu ve dışa doğru sivrilmiş tutamak kulpludur. Keskin karınlı, diskusundan, fitil deliğine uzanan dar ve uzun bir kanal görülür. Omzunda ion kymationu bulunur. Halka diplidir. Kaidenin solunda, haç motifi vardır.

Karşılaştırma Örnekleri: Brooner, 1930: P1. 23/1512, 291; Bağbaşı, 2018: 198-199, Kat. 4, Çiz 9-11; Canpolat, 2019: 82, Res. 37; İnanan, 2004: Kat no. 43, Res. 46; Laflı, 2014: Kat no. 23; Menzel, 1969: 100, 651, Abb. 82. 4-5; Metin, 2012: 463 ve 791: Kat. 363.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K55: Levha 21 – Şekil 14

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması – 2020

Ölçüler: Çap: 3,4 cm; Uzunluk: 7,6 cm; İç

Yükseklik: 1,4 cm, Dış yükseklik: 2,1 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10YR 8/3) hamurlu. Gevşek bir dokuya sahip. Kumlu, taşçıklı ve az da olsa mikalıdır. Yüzeyinde noktalar şeklinde kireç tabaka oluşmuştur.

Tanım:

Açık kandil gibi görünse de, kandilin üst kısmı gövdesinden kopmuştur. Omuz ve burun kısmı tahrip olmuştur. Burun kısmı kırık olsa da omuzdan burna doğru daralan bir forma sahiptir. Halka diplidir. Kandilin üst kısmı gövdesinden koptuğu için özellikleri belli değildir sadece gövde kısmı korunabilmiştir.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K56: Levha 21 – Şekil 14

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK 12 Açması – 2021

Ölçüler: Çap: 3,4 cm; Uzunluk: 8,8 cm; İç Yükseklik: 2,7 cm, Dış yükseklik: 4,2 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık gri (2,5YR 7/2) hamurlu. Gevşek bir dokuya sahip. hazne kısmından, ağız kısmına doğru uzanan, yanık izleri görülür.

Tanım:

Açık kandil grubunda gibi gözükse de kapalı kandil grubundadır. Çünkü gövdesinin üst kısmının tahrip olduğu görülür. Omuz kısmı ile burnun bir bölümü aşınmıştır. Düz diplidir. Kandilin sadece gövde kısmı korunabilmiştir. Discus form ve bezeme özellikleri belli değildir.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

K57: Levha 21 – Şekil 14

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı – 2021

Ölçüler: Çap: 3,2 cm; Uzunluk: 9,8 cm; İç Yükseklik: 1,5 cm, Dış yükseklik: 2,6 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10YR 8/3) hamurlu. Gevşek bir dokuya sahip. Kumlu, taşçıklı ve az da olsa mikalıdır.

Tanım:

Gövdesinin üst kısmı kopmasına rağmen kapalı kandiller grubuna ait olduğu anlaşılır. Kulpsuzdur, küçük ve yayvan bir formu yansıtır. Düz diplidir. Kandilin üst

kısmı gövdesinden kopmuştur. Özellikleri belli değildir.

Dönemi: MS. 5-7. yüzyıl

SELÇUKLU KANDİLLERİ

K58: Levha 22 – Şekil 14

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması – 2020

Ölçüler: Çap: 6,5 cm; Uzunluk: 8,1 cm; İç Yükseklik: 1,6 cm, Dış yükseklik: 2,8 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık gri (10YR 7/1) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip. Yüzeyinde kireç tabakası, kum ve taşçıklar görülür.

Tanım:

Tümdür. Muhtemelen el yapımıdır. Yuvarlak gövdeli ve haznesinde küçük çukurlar yer alır. Düzgün olmayan bir dibe sahiptir.

Karşılaştırma örnekleri: Bailey, 1972: P1. Q3536; Bağbaşı, 2020: 426, Kat. no. 3; Çokay, 1996: 193, Lev. 11, Res. 1 – res 3; Kassab – Tezgör ve Sezer, 1995: 21, fig. 6; Kat. no. 2.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K59: Levha 22 – Şekil 15

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 2020/21

Buluntu Yeri ve Yılı: Bilinmiyor

Ölçüler: Çap: 5,7 cm; Uzunluk: 10,8 cm; İç Yükseklik: 2,7 cm, Dış yükseklik: 4 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10 YR /3) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip. Astarsız

Tanım:

Tümdür. Bir kenarının içe doğru kıvrılmasıyla bir burun oluşturulmuştur. Sığ, oval bir gövdeye sahip. Düz kaidelidir. *Karşılaştırma Örnekleri:* Charaf , 2011: PL.5, fig. 3; Howland, 1958: 8-9, Pl. 29, Type 2A, 5; Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995:

30, Pl. 5; Karadağ, 2019: 58; 70; Menzel, 1969: 11, 7.Abb. 1-7.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K60: Levha 22 – Şekil 15

Kazı Env. No: SP 08/06

Müze Env. No: 08/58

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Selçuklu Parkı Kazısı – Bilinmiyor

Ölçüler: Çap: 4,5 cm; Uzunluk: 9,1 cm; İç Yükseklik: 3,1 cm, Dış yükseklik: 5,1 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Açık kırmızımsı kahverengi (5YR 6/4) hamurlu. Sıkı bir dokuya sahip. Burun kısmından başlayıp omuza doğru devam eden yanık izi görülür. Hazne kısmında yoğun bir kireç tabakası oluşmuştur.

Tanım:

Tümdür. İyi korunmuş bir biçimde ele geçmiştir. Burna doğru daralan yonca ağızlı bir formu yansıtır. Genişçe bir omuza sahip ve kandilin iç kısmı çark sırasında elle şekillendirilmiştir. Düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 81, kat. no. 57; Bağbaşı, 2020: 427, kat. 3; Çelik, 2019: 57, katalog no, 1; Hayes, 1980: Pl. 1; 3; Kassab -Tezgör ve Sezer, 1995: no 38; Karadağ, 2019: 47; Menzel, 1969: Abb. 1, 7-7

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K61: Levha 23 – Şekil 15

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1369

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma

Ölçüler: Çap: 3,9 cm; Uzunluk: 8,9 cm; İç Yükseklik: 2,9 cm, Dış yükseklik: 3,5 cm

Hamur ve firnis özellikleri Açık kırmızımsı (2,5 YR 6/8) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. İç ve dış yüzeyinde, zamanla oluşmuş yoğun bir kireç tabakası yer alır. Burun kısmında yanık izi görülür.

Tanım:

Burun ucu kırıktır. Basit çanak formundan oluşturulmuş bir yonca ağıza sahiptir. Geniş omuzlu ve halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 81, kat. no. 57; Bağbaşı, 2020: 427, kat. 3;

Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Çelik, 2019: 57, katalog no, 1; . 50.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K62: Levha 23 – Şekil 15

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 2016/94

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma

Ölçüler: Çap: 4,8 cm; Uzunluk: 12 cm; İç Yükseklik: 4,2 cm, Dış yükseklik: 7,3 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10 YR 8/2) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Üzerinde zamanla aşınmış bir beyaz tabaka yer alır.

Tanım:

Tümdür ancak bazı yerlerinde küçük kırıklar ve aşınmalar görülür. Tip olarak yonca ağızlı forma sahip. Geniş omuzlu ve halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 81, kat. 57; Bailey, 1975: Pl. 95, Q485; Pl. 102, Q517EA; Bağbaşı, 2018: 68; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Çelik, 2019: 57, katalog no, 1; Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: 36, Pl. 13; Karadağ, 2019: 61.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K63: Levha 23 – Şekil 15

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 2016/95

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma

Ölçüler: Çap: 4,2 cm; Uzunluk: 8,9 cm; İç Yükseklik: 3,2 cm, Dış yükseklik: 3,6 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10YR 8/3) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Gövde ve yoğun olarak ağız kısmında, yanık izi görülür.

Tanım:

Gövdesinin çok az kısmı kırık olsa da genel olarak sağlamdır. Yonca ağızlı forma sahip ve burun kısmı çanak formunun içeri doğru kıvrılmasıyla oluşturulmuştur. Geniş omuzlu halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 88; Bağbaşı, 2018: 68; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Çelik, 2019: 57, katalog no, 1; Yılmaz, 2016: 288, Foto 9.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K64: Levha 24 – Şekil 15

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması – 2020

Ölçüler: Çap: 5,2 cm; Uzunluk: 8,1 cm; İç Yükseklik: 3,1 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık gri (10 YR 7/1) hamurlu. Orta gevşek bir dokuya sahip. Üzerindeki sır zamanla kaybolmuştur.

Tanım:

Tümdür ancak kulp yeri kırıktır. Burun kısmı, yonca ağızlı bir formu yansıtır. Yayvan ve geniş bir şekilde çarkta şekillendirilmiş ve omuzdan genişçe burna doğru uzayıp daralmaktadır. Düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: Pl. 95, Q485; Pl. 102, Q517EA; Çelik, 2019: 57, katalog no, 1; Hayes, 1980: Pl. 1; 3; Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: no 38; Karadağ, 2019: 47; Menzel, 1969: Abb. 1, 7-7

Dönemi: MS. 11-12. yüzyıl

K65: Levha 24 – Şekil 16

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması – 2020

Ölçüler: Çap: 4,8 cm; Uzunluk: 9,8 cm; İç Yükseklik: 2,9 cm, Dış yükseklik: 4,5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR 7/6) hamurlu. Açık zeytin yeşili (10Y-5GY 5/4) sırlı. Orta gevşek ve ince bir dokuya sahip. Kireç tabakası görülür.

Tanım:

Omuz kısmı kırık. Yonca ağızlı bir örnektir. Geniş omuz, burna doğru daralır. Halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Bağbaşı, 2018: 68; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Charaf, 2011: 255, P13. Fig. 1-h; Kassab - Tezgör ve Sezer, 1995: 30, no. 16; Menzel, 1969: 11, 7.Abb. 1 – 7.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K66: Levha 24 – Şekil 16

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması – 2020

Ölçüler: Çap: 4,5 cm; Uzunluk: 8,6 cm; İç Yükseklik: 2,5 cm, Dış yükseklik: 4 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR 7/6) hamurlu. Açık zeytin yeşili (10Y-5GY 5/4) sırlı. Gevşek bir dokuya sahip. Kireç katkılı. Her ne kadar yoğun bir şekilde deforme olmuşsa da, gövdesinde yer yer astar izleri görülür.

Tanım:

Yarısından fazlası kırıktır. Yonca ağızlı tipte olduğu görülür.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 88 Bağbaşı, 2018: 68; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Charaf, 2011: 255, P13. Fig. 1-h; Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: 30, no. 16; Menzel, 1969: 11, 7.Abb. 1 – 7.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K67: Levha 25 – Şekil 16

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması – 2020

Ölçüler: Çap: 6,3 cm; Uzunluk: 8,5 cm; İç Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 3,3 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (7,5 YR 7/4) hamurlu. Soluk zeytin yeşili (10Y-5GY 6/4) sırlı. Gevşek bir dokuya sahip. Omuz ve gövde kısmında az da olsa sır izleri görülür.

Tanım:

Yarıdan fazlası kırıktır. Burun kısmı kırık olsa da yonca ağızlı bir formu yansıtır.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 88; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Bağbaşı, 2018: 68; Çelik, 2019: 57, katalog no, 1; Hayes, 1980: Pl. 1; 3; Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: no 38; Karadağ, 2019: 47; Yılmaz, 2016: 288, Foto 9.

Dönemi: MS. 11-12. yüzyıl

K68: Levha 25 – Şekil 16

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -
Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması – 2020
Ölçüler: Çap: 4,9 cm; Uzunluk: 8,5 cm; İç Yükseklik: 3,4 cm, Dış yükseklik: 4,2 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (5YR 7/4) hamurlu. Açık zeytin yeşili (10Y-5GY 5/4) sırlı. Orta gevşek bir dokuya sahip. Yağ konulan hazne kısmının ve gövdesinin bazı yerlerinde kireç tabaka oluşmuştur. Yüzeyinde sır tabakası görülür.

Tanım:

Yarısı kırıktır. Sağlam olan bir diğer yarısında, omuz kısmında tahripler söz konusudur. Derin ve burna doğru daralan bir formu vardır.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 81, kat. 57; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Bağbaşı, 2018: 68; Çelik, 2019: 57, katalog no, 1; Karadağ, 2019: 61; Menzel, 1969: Abb. 1, 7-7; Yılmaz, 2016: 288, Foto 9.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K69: Levha 25 – Şekil 16

Kazı Env. No: -
Müze Env. No: -
Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması – 2020
Ölçüler: Çap: 4,9 cm; Uzunluk: 9,8 cm; İç Yükseklik: 2,8 cm, Dış yükseklik: 3,8 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR 7/6) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Hamur rengi üzerine sürülen astarı aşınmış ve üzerinde zamanla bir kireç tabakası oluşmuştur.

Tanım:

Omuz kısmında yer yer kırıkların olduğu görülür. Çarkta şekillendirilip burun kısmı elde biçimlendirilmiştir. Burun kısmı kısa ama geniştir. Tutamak kulpludur. Geniş, derin ve düz dipli bir forma sahiptir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Bağbaşı, 2018: 68; Charaf, 2011: 255, P13. Fig. 1-h; Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: 30, no. 16; Menzel, 1969: 11, 7.Abb. 1 – 7; Yılmaz, 2016: 288, Foto 9.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K70: Levha 26 – Şekil 16

Kazı Env. No: -
Müze Env. No: -
Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı – 2020
Ölçüler: Çap: 4,3 cm; Uzunluk: 8,5 cm; İç Yükseklik: 4,1 cm, Dış yükseklik: 5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR 7/6) hamurlu. Açık zeytin yeşili (10Y-5GY 5/4) sırlı. Orta sıkı bir dokuya sahip. Kumlu ve taşçıklıdır.

Tanım:

Kulp kısmı ile omuz kısmının olduğu bölümler tahrip olmuştur. Çarkta şekillendirilmiş olup ağız kısmı elle biçimlendirilmiştir. Burna doğru daralan bir forma sahip. Derin, yayvan ve düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 81, kat. 57; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Bağbaşı, 2018: 68; Charaf, 2011: 255, P13. Fig. 1-h; Kassab-Tezgör ve Sezer, 1995: 30, no. 16; Menzel, 1969: 11, 7.Abb. 1 – 7.

Dönemi: MS. 11-12. yüzyıl

K71: Levha 26 – Şekil 17

Kazı Env. No: -
Müze Env. No: -
Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı – 2020
Ölçüler: Çap: 5,4 cm; Uzunluk: 8,8 cm; İç Yükseklik: 4,1 cm, Dış yükseklik: 4,9 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10YR 7/3) hamurlu. Soluk sarımsı yeşil (10Y5 GY 6/4) sırlı. Sıkı bir dokuya sahip. Kireç katkılı.

Tanım:

Arka omuz kısmının kırık olması nedeniyle bir kulba sahip olup olmadığı görülmez. Burnunun ön kısmı tahrip olsa da, geniş ancak kısa bir burnu vardır. Geniş, derin ve yayvan bir forma sahiptir. Halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 88; Bağbaşı, 2018: 68; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Çelik, 2019: 57, katalog no, 1; Menzel, 1969: 9, Abb. 1, 7.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K72: Levha 26 – Şekil 17

Kazı Env. No: SP 08/07

Müze Env. No: 08/59

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Selçuklu Parkı Kazısı /-

Ölçüler: Çap: 5 cm; Uzunluk: 8,9 cm; İç Yükseklik: 1,9 cm, Dış yükseklik: 4,3 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (7,5YR 8/3) hamurlu. Koyu zeytin yeşili (10Y-5GY 3/4) sırlı. Sıkı bir dokuya sahip. Kireç katkılı.

Tanım:

Tümdür. Tip olarak yonca ağızlı formu yansıtır. Burun ile omuz arasındaki içeri doğru boşluk vardır. Geniş omuzlu düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1975: P1.96, Q504; Çelik, 2019: 57, kat. 1; Hayes, 1980: P1. 1; 3; Kassab -Tezgör ve Sezer, 1995: no 38; Menzel, 1969: Abb. 1, 7-7; Yılmaz, 2016: 288, Foto 9.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K73: Levha 27 – Şekil 17

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 83/63

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1983

Ölçüler: Çap: 4,5 cm; Uzunluk: 9 cm; İç Yükseklik: 2,9 cm, Dış yükseklik: 3,5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10YR 8/2) hamurlu. Soluk sarımsı yeşil (10Y 5GY 6/4) sırlı. Sıkı bir dokuya sahip. Yüzeyinde, zamanla oluşmuş kireç tabaka ve aşınma olsa da yüzeyinin sırla astarlandığı görülmektedir. Mikalıdır.

Tanım:

Tümdür. Burun kısmı geniştir. Geniş ve yayvan bir gövdeye sahip olup yonca ağızlı formu yansıtır. Düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 81, kat. 57; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Bağbaşı, 2018: 68; Charaf, 2011: 255, P13. Fig. 1-h; Kassab -Tezgör ve Sezer, 1995: 30, no. 16; Menzel, 1969: 11, 7.Abb. 1 – 7.

Dönemi: MS. 12-13. Yüzyıl

K74: Levha 27 – Şekil 17

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 83/64

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1983

Ölçüler: Çap: 4,7 cm; Uzunluk: 7,8 cm; İç Yükseklik: 2,5 cm, Dış yükseklik: 3,5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Çok soluk kahverengi (10YR 8/3) hamurlu. Soluk yeşil (Gley1 6/ 5_2) sırlı. Orta sıkı bir dokuya sahip.

Tanım:

Tümdür. Derin ve yayvan bir çanağa yonca ağızlı form verilmiştir. Burun kısmı geniş fakat kısa olarak şekillendirilmiştir. Ayrıca, hazne kısmında yuvarlak halka bulursa da düz dipli olduğu görülür.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 81, kat. 57; Aykaç, 2017: 88; Bağbaşı, 2018: 68; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Çelik, 2019: 57, katalog no, 1.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K75: Levha 27 – Şekil 17

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 2020/20

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1983

Ölçüler: Çap: 3,8 cm; Uzunluk: 10,1 cm; İç Yükseklik: 3,1 cm, Dış yükseklik: 4 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kahverengi (7,5YR 6/4) hamurlu. Soluk sarımsı (10Y 5GY 6/4) sırlı. Orta sıkı bir dokuya sahip. Kireç katkılı. Burun ucunda yanık izi görülür.

Tanım:

Gövdesinde ve içinde çok az tahripler ve aşınmalar olsa da sağlam örneklerdendir. Yonca ağızlı formu yansıtır. Dar uzun burunludur. Geniş ve yayvan bir gövdeye sahip olup düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2015: 87, kat. 63; Bağbaşı, 2018: 68; Bailey, 1975: 219-220, Pl. 95, Q485; Hayes, 1980: P1. 1; 3; Kassab -Tezgör ve Sezer, 1995: no 38; Menzel, 1969: Abb. 1, 7-7; Yılmaz, 2016: 288, Foto 9.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K76: Levha 28 – Şekil 17

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı – 2020

Ölçüler: Çap: 4 cm; Uzunluk: 8,6 cm; İç Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 4,4 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (5YR 7/4) hamurlu. Zeytin yeşili (10Y-5GY 4/4) sırlı. Orta sıkı bir dokuya sahip. Kireç katkılı.

Tanım:

Burun kısmı ile omuz kenarının bir kısmı tahrip olmuştur. Açık bir kandil içine yuvarlak-konik biçimli yağ haznesi yerleştirilmiştir. Haznesinden burna doğru açılmış bir fitil deliği de bulunur. Haznenin üstünde, hazneye oranla genişçe bir yağ deliği görülür. Kandilin gövdesi ile yağ haznesi arasında bir tutamak bulunur. Burun kısmı tahrip olsa da yonca ağızlı yapıya sahip olduğu görülür.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2015: 207, Foto. 13; Broneer, 1930: 292, Type XXXV; Hübinger, 1993: 153, Taf. 36, foto. 509; Keskin, 2022: 87, Kat. No: 57; Laflı, 2009: Res. 1; Menzel, 1969: Abb. 83; Mlasowsky, 1993: 449, foto. 447; Oziol, 1977: 288, P1. 54, SVII, foto. 885; Özcihan, 2018: 184, K132.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K77: Levha 28 – Şekil 18

Kazı Env. No: -

Müze.Env.No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı – Bilinmiyor

Ölçüler: Çap: 4,5 cm; Uzunluk: 9,1 cm; İç Yükseklik: 1,9 cm, Dış yükseklik: 4,5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (5YR 7/6) hamurlu. Koyu yeşil (10Y-5GY 3/4) sırlı. Orta sıkı bir dokuya sahip. Kireç katkılı.

Tanım:

Sol üst gövdesi ile burnunun küçük bir kısmı kırılmıştır. Düz dipli bir çanak formunda olup, tutamak kulpu, bir haznesi ve de bir fitil deliği bulunmaktadır. Açık bir çanak formunun içine yerleştirilmiş bir

hazne ve üzerindeki yağ deliği, ayrıca haznedeki burna doğru açılmış bir fitil deliği ve de gövdeden hazne üstüne uzanan bir tutamak kulptan oluşan kapalı bir kandil formudur.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2015: 207, Foto. 13; Broneer, 1930: 292, Type XXXV; Keskin, 2022: 87, Kat. No: 57; Laflı, 2009: Res. 1; Menzel, 1969: Abb. 83; Mlasowsky, 1993: 449, foto. 447; Oziol, 1977: 288, P1. 54, SVII, foto. 885; Özcihan, 2018: 184, K132; Yılmaz, 2016: 279.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K78: Levha 28 – Şekil 18

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı – Bilinmiyor

Ölçüler: Çap: 4,6 cm; Uzunluk: 9,4 cm; İç Yükseklik: 2,5 cm, Dış yükseklik: 4,3 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (5YR 7/4) hamurlu. Açık zeytin yeşili (10Y-5GY 5/4) sırlı. Orta gevşek bir dokuya sahiptir. Üzerindeki sır az da olsa görülür. Kireç katkılıdır.

Tanım:

Sağ ve sol üst gövde kısımları tahrip olmuştur. Çanak içine yerleştirilmiş delikli bir haznesi ile yonca ağızlı burnuna doğru açılmış küçük bir fitil deliği bulunur. Haznenin üzerinden arka gövdeye monte edilmiş dikey bir kulp da görülür. Düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2015: 207, Foto. 13; Broneer, 1930: 292, Type XXXV; Bağbaşı, 2018: 146; Keskin, 2022: 87, Kat. No: 57; Laflı, 2009: Res. 1; Menzel, 1969: Abb. 83; Mlasowsky, 1993: 449, foto. 447; Oziol, 1977: 288, P1. 54, SVII, foto. 885; Özcihan, 2018: 184, K132; Yılmaz, 2016: 279, Foto. 3-4.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K79: Levha 29 – Şekil 18

Kazı Env. No: -

Müze.Env.No:-

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması – 2020

Ölçüler: Çap: 3,7 cm; Uzunluk: 8,5 cm; İç Yükseklik: 2,7 cm, Dış yükseklik: 5,4 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Kırmızımsı sarı (7,5 YR 7/6) hamurlu. Koyu zeytin yeşili (10Y-5GY 3/4) sırlı. Orta sıkı bir dokuya sahip. Kireç katkılı.

Tanım:

Sağ ve sol üst gövde kısımları kırıktır. Çanak formunda gövdeye sahip, ortasına konik yuvarlak bir hazne yerleştirilmiştir. Haznenin üzerinde, bir yağ akıtma deliği ile bu deliğin bitişinden gövdeye bağlanan dikey bir tutamak kulp yer alır. Yonca ağızlı burnuna doğru açılmış küçük bir fitil deliği bulunur. Söz konusu kandilin, bu tipteki diğer örneklerinden farkı, halka dipli olmasıdır.

Karşılaştırma Örnekleri: Broneer, 1930: 292, Type XXXV; Bağbaşı, 2018: 146; Çelik, 2019: 123, K67; Keskin, 2022: 87, Kat. No: 57; Lafli, 2009: Res. 1; Menzel, 1969: Abb. 83; Mlasowsky, 1993: 449, foto. 447; Oziol, 1977: 288, P1. 54, SVII, foto. 885; Özcihan, 2018: 184, K132; Yılmaz, 2016: 279, Foto. 3-4; Yılmaz, 2016: 279, Foto. 6.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K80: Levha 29 – Şekil 18

Kazı Env. No: -

Müze.Env.No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı – 2020

Ölçüler: Çap: 3,9 cm; Uzunluk: 8,1 cm; İç Yükseklik: 2,9 cm, Dış yükseklik: 4,6 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (7,5 YR 7/3) hamurlu. Koyu zeytin yeşili (10Y-5GY 3/4) sırlı. Orta sıkı bir dokuya sahiptir.

Tanım:

Sağ ve sol üst gövdeleri kırık olduğundan hazne kısmı gövdeden yüksekteymiş gibi izlenim vermektedir. Çanak formu bir gövdeye hazne yerleştirilmiştir. Hazne deliği, haznesine oranla büyüktür. Hazneden burna doğru açılmış bir fitil deliği görülür. Düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2015: 207, Foto. 13; Broneer, 1930: 292, Type XXXV; Bağbaşı, 2018: 146; Çelik, 2019: 123, K67;

Keskin, 2022: 87, Kat. No: 57; Lafli, 2009: Res. 1; Menzel, 1969: Abb. 83; Özcihan, 2018: 184, K132; Yılmaz, 2016: 279, Foto. 3-4.

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K81: Levha 29 – Şekil 18

Kazı Env. No: -

Müze Env.No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK-12 Açması– 2020

Ölçüler: Çap: 6,5 cm; Uzunluk: 10,4 cm; İç Yükseklik: 3,1 cm, Dış yükseklik: 7,9 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Açık kahverengimsi gri (10YR 6/2) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Kireç katkılı.

Tanım:

En üst kısmındaki çanak kısmı ile alttaki tablasının kenarlıkları tahrip olmuştur. Bu tip, üç bölümden oluşur. En üstte, yonca ağızlı ve çanak formunda bir hazne; ortada, uzun ve kalın bir gövde ve tutamak kulp; çanak kısmı ile tabla arasında geniş ve dikey bir kulp yerleştirilmiştir. En altta ise kısa silindirik kaideye sahip, tabla kısmı yer alır.

Karşılaştırma Örnekleri: Bağbaşı, 2018: 93-94; Dark, 2001: 97; Kiliç, 2019: 58, res. 53; Keskin, 2022: 88, kat. no. 58; Özkul, 2005: 279 – 389; Wilkinson, 1986: 235 – 245; Yılmaz, 2016: 278, 286, Foto. 1; Yılmaz, 2011: 87, kat. no. 13..

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K82: Levha 30 – Şekil 18

Kazı Env. No: -

Müze.Env.No: -

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Kale Kazısı / SK – 12 Açması – 2020

Ölçüler: Çap: 7,1 cm; Uzunluk: 10 cm; İç Yükseklik: 2,5 cm, Dış yükseklik: 7,5 cm
Hamur ve firnis özellikleri: Pembe (5YR 7/4) hamurlu. Orta sıkı bir dokuya sahip. Kireç katkılı.

Tanım:

En üstteki yonca ağızlı çanak kısmı ile altta yer alan, tablasının kenarlıklarının büyük bir bölümünün kırık olduğu görülür. Tabla ile çanak arasında yer alması gereken dikey

kulpunda kırık olduğu görülür. En üstte, yonca ağızlı ve çanak formunda bir hazne; ortada, uzun ve kalın bir gövde, en altta ise kısa silindirik kaideye sahip, tabla kısmı yer alır.

Karşılaştırma Örnekleri: Broneer, 1930: Type. XXXV-XXXVII; Bağbaşı, 2018: 93-94; Dark, 2001: 97; Kiliç, 2019: 58, res. 53; Keskin, 2022: 88, kat. no. 58; Özkul, 2005: 279 – 389; Wilkinson, 1986: 235 – 245; Yılmaz, 2016: 278, 286, Foto. 1; Çiz. 3; Yılmaz, 2011: 87, kat. no. 13

Dönemi: MS. 12-13. yüzyıl

K83: Levha 30 – Levha 19

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 77/131

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – 1977

Ölçüler: Çap: 3,5 cm; Uzunluk: 8,5 cm; İç Yükseklik: 3 cm, Dış yükseklik: 5,9 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Sarımsı kırmızı (5YR 5/6) hamurlu. Grimsi yeşil (Gley1 4/5G_2) sırlı. Orta gevşek bir dokuya sahip. Yüzeyinde, yer yer aşınmalar olsa da sırla kaplandığı görülür

Tanım:

Burun ucu kırıktır. Kısa boyunlu ve uzun burunlu olarak tasarlanmıştır. Halka kulpu elle şekillendirilerek boyun ile arka gövde arasına yerleştirilmiştir. Küresel gövdelidir. Geniş bir hazne deliği vardır. Deliğin dudakları dışa doğru çekiktir. Gövdeden dışa doğru uzamış biçimde bir burnu vardır. Burnun, üzeri açık ve dar bir kanalı bulunur. Düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 36, kat. 12-13-18-32; Bağbaşı, 2018: 121-122, Fot. 75-76; Kiliç, 2019: 58, res. 52; Keskin, 2022: 90, kat. no. 60.

Dönemi: MS. 13. yüzyıl

K84: Levha 30 – Levha 19

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 1160

Buluntu Yeri ve Yılı: Sivas Çayırağz Mahallesi Definesi (Bağış) – 1964

Ölçüler: Çap: 4,6 cm; Uzunluk: 11,2 cm; İç Yükseklik: 5 cm, Dış yükseklik: 5,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: Sarımsı yeşil (5YR 7/6) hamurlu. Açık zeytin yeşili (10Y-5GY 5/4) sırlı. Sıkı bir dokuya sahip. İç ve dış kısmında sır izleri görülür.

Tanım:

Tümdür. Uzun bir burna ve spiral bir kulba sahiptir. Basık elips uzun gövdeli ve silindirik uzun boyunlu, ağız kısmı dışa kalınlaştırılmıştır. Spiral kulpu ise dikey olarak, ağzın alt kısmından gövdeye bağlanmıştır. Burun kısmı uzun olmakla birlikte, fitil deliğinden uzatılmış burnun da üst kısmı açıktır. Fitil deliği ile boyun arasına kabartı şeklinde yuvarlak bir süsleme ile yanlarda üçgen biçiminde birer süslemede monte edilmiştir. Düz diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Aykaç, 2017: 36, kat. 12-13-18-32; Bağbaşı, 2018: 121-122, Fot. 75-76; Kiliç, 2019: 58, res. 52; Keskin, 2022: 90, kat. no. 60.

Dönemi: MS. 13. yüzyıl

BRONZ KANDİLLER

**ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ
KANDİLLERİ**

K85: Levha 31 – Levha 19

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 06/3

Buluntu Yeri ve Yılı: Cumhuriyet Savcılığından Müsadere – Bilinmiyor

Ölçüler: Çap: 1,4 cm; Uzunluk: 7,5 cm; İç Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 3,7 cm

Hamur ve firnis özellikleri: yeşilimsi siyah (GLE1 - 2,5/5GY)

Tanım:

Tümdür. Oval formlu, uzun ve üçgen şeklinde burnu vardır. Kulpu üçgen yaprak motifi biçimindedir. Kulpu dışarı doğru uzanır ve ucu yuvarlak halka biçimindedir. Basık küresel gövdeli, dışbükey hazneli gövdesinden burna doğru, her iki yandan birer volüt uzanır. Halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Atasoy, 2005b: 9, fig. 17; Atasoy, 2005a: 196, Res. 5; Bailey, 1996: Pl.4, Q3545; Pl.27, Q3619; P.48, Q3707; Metin ve Bolat-Becks, 2015: 298, 316: Fig. 25.

Dönemi: MS. 1. yüzyıl

K86: Levha 31 – Şekil 20

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 85/07

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma –1984

Ölçüler: Çap: 2 cm; Uzunluk: 8,1 cm; İç

Yükseklik: 2,1 cm, Dış yükseklik: 4,3 cm

Hamur ve Firnis özellikleri: yeşilimsi siyah (GLE Y1- 2,5 /10GY)

Tanım:

Tümdür. Oval formlu, uzun burunlu ve kulpu yaprak rozet motifini andıracak biçimde dışa doğru uzanır. Volütlü kandil tipine uymaktadır. Geniş hazneli ve basık küresel bir gövdeye sahiptir. Gövdesinden burna doğru volütler, üçgen oluşturacak şekilde uzanır. Halka diplidir.

Karşılaştırma Örnekleri: Atasoyb, 2005: 5, Fig. 9; Menzel, 1969: 111-112, Abb. 92, 5; Metin, 2017: 43, kat. 19.

Dönemi: MS. 1. yüzyıl

K87: Levha 32 – Şekil 20

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 86/7

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – Bilinmiyor

Ölçüler: Çap: 5,9 cm; Uzunluk: 24 cm; İç

Yükseklik: 5,3 cm, Dış yükseklik: 11 cm

Hamur ve firnis özellikleri: GLE Y1 2,5/10Y greenish black

Tanım:

Kandil, kepçe kulpuna bitişik olarak ele geçmiştir. Uzun burunlu, oval bir diskusa ve küçük bir diskus deliğine sahiptir. Kandilin altında geniş hazneli ve uzun kulplu bir kepçe yer alır. Kepçe kulpunun ucunda yonca şeklinde bir delik bulunur.

Karşılaştırma Örnekleri: Bailey, 1996: Q3614 – Q3648; Işık, 2020: 14; Khamis, 2011: 103, BR. 8; Menzel, 1969: 115, Abb. 96, 2; Massari ve Castoldi, 1985: 7; Tassinari, 1993: Tip. G3100.

Dönemi: MS. 1 – 2. yüzyıl

BİZANS KANDİLLERİ

K88: Levha 32 – Şekil 20

Kazı Env. No: -

Müze Env. No: 02/53

Buluntu Yeri ve Yılı: Satın Alma – Bilinmiyor

Ölçüler: Çap: 3,4 cm; Uzunluk: 13,4 cm; İç Yükseklik: 3 cm, Dış yükseklik: 5,5 cm

Hamur ve firnis özellikleri: çok koyu yeşilimsi gri. (GLE Y1 -3/10)

Tanım:

Tümdür. Oval formlu, uzunca ve kalın dudaklı bir burnu vardır. Hem küçük tutamak kulpu hem de dışarı doğru uzanan haç işaretli bir kulpu vardır. İşaretin bir kanadı kırılmıştır. Keskin karınlı, geniş hazneli ve halka diplidir. Tip olarak *Ephesos tipi* pişmiş toprak kandilleri andırmaktadır.

Karşılaştırma Örnekleri: Atasoy, 2005b: 34, Fig. 64; Bailey, 1996: P1. 70, Q3800; P1. 72, Q3809; Gökalp, 2001: 191, c; Gürler, 2004b: 93, res. 75; Hayes, 1984: 182, fig. 244; Köroğlu ve Hetto, 2021: 418, Kat. 11; Metin, 2015: 286; Metin ve Polat-Becks, 2015: K40; Özdemir ve Özdemir, 2023: 327, Kat no. 27; Perlzweig, 1961: 200, Pl. 48, No. 2948; Walters, 1914: 1914: 18, Pl. 8, fig. 105.

Dönemi: MS. 5-6. yüzyıl

KAYNAKÇA

- Acara, M. (2002). Bizans Dönemi'nde Maden Aydınlatma Araçlarının Kullanımı ve Orta Bizans Dönemi Polykandilionları. N. Şaman-Doğan (Ed.), *Ortaçağ'da Anadolu. Prof. Dr. Aynur Durukan'a Armağan* (1. Baskı) içinde (23-27). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Akurgal, E. (1993). *Eski İzmir I. Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Anderson – Immerwahr, S. (1971). *The Neolithic and Bronze Ages. The Athenian Agora*. (Vol. 13). Princeton: The American School of Classical Studies at Athens.
- Atasoy, S. (2005a). Haluk Perk Koleksiyonu'ndan Bronz Kandiller. *Tuliya I*, 193-229.
- Atasoy, S. (2005b). *Bronze Lamps in the Istanbul Archaeological Museum. An Illustrated Catalogue*. BAR International Series 1436. Oxford: Archaeopress.
- Atasoy, S. (2008). İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki El Şeklinde Bronz Kandil/Mum Taşıyıcılar. T. Tarhan, A. Tibet, E. Konyar (Eds.), *Muhibbe Darga Armağanı*. (1. Baskı) içinde (109-114). İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Attula, R. (2006). Keramik. Berges, D.(Ed). *Knidos. Beiträge zur Geschichte der archaischen Stadt* içinde (101-153). Mainz: Philipp von Zabern.
- Aydın, O. (2015). *Tralleis Batı Nekropolü Kandil Buluntuları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Aykaç, R. (2015). *Konya-Karatay Müzesi'ndeki Anadolu Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bağbaşı, T. (2018). Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Seramik Kandilleri. *The Journal of Social Science* 2 (4), 185-206. doi: 10.30520/tjsosci.459033.
- Bağbaşı, T. (2020). Kayseri Arkeoloji Müzesi ve Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi'ndeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller. *Mecmua Uluslararası*

Sosyal Bilimler Dergisi (Sayı: 10), 416 – 439.

Bailey, D. M. (1963). Some Lamps From The F. W. Robins Collection. *British Museum Quarterly*, 27 (3/4), 88 – 91.

Bailey, D. M. (1972). *Greek and Roman Pottery Lamps* (Revised Edition). Oxford: Great Britain at the University Press.

Bailey, D. M. (1975). *A Catalogue of the Lamps in the British Museum. Vol. I: Greek, Hellenistic and Early Roman Pottery Lamps*. London: British Museum Publications Ltd.

Bailey, D. M. (1980). *A Catalogue of the Lamps in the British Museum. II. Roman Lamps Made in Italy*. London: British Museum Publications.

Bailey, D. M. (1987). The Roman Terracotta Lamp Industry. Another View About Exports. Oziol, T. ve Rebuffat. R. (Eds). *Les lampes de terre cuite en Méditerranée: des origines à Justinien: table ronde du C.N.R.S., tenue à Lyon du 7 au 11 décembre 1981* içinde (59-63). Lyon: Maison de l'Orient.

Bailey, D. M. (1988). *A Catalogue of the Lamps in the British Museum. III. Roman Provincial Lamps*. London: British Museum Publications Ltd.

Bailey, D. M. (1996). *A Catalogue of the Lamps in the British Museum. IV. Lamps of Metal And Stone, And Lampstands*. London: British Museum Publications Ltd.

Bakır, G., Ersoy, Y., Özer, B., Uzun, K. ve Zeren, M. (2005). 2003 Yılı Klazomenai Kazısı, 26. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (2 Cilt) içinde (1-12). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösim Basımevi.

Barın, G. (1995). *Aydın ve Milet Müzesi'ndeki Üzeri Kabartmalı Hellenistik-Roma Dönemi Kandilleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Baydur, N. (1988). Tarsus Donuktaş Kazısı 1987. *X. Kazı Sonuçları Toplantısı* (1. Cilt) içinde (109 – 134). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Bayram, E. (2020). *Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Konya.

Beaune, A. S. (1987). Palaeolithic Lamps and their Specialization: A Hypothesis. *The University of Chicago Press Journals* (28), 569-577.

Beaune, A.S., White, R. (1993). Ice Age Lamps. *Scientific American* 268 (3),108-113. doi: 10.1038/scientificamerican0393-108.

Bernhard, M. L. (1955). *Lampki Starożytne*. Warszaw: Wydawnictwo Sztuka.

Boardman, J. (1967). *Excavation in Chios 1952 -1955 Greek Empario*. London: Thames and Hudson.

Bouras, L. ve Parani, M. G. (2008). *Lighting in Early Byzantium*. Washington: Dumbarton Oaks.

Bovon, A. (1966) *Lampes D'Argos. Etudes Péloponnésiennes 5*. Paris: J. Vrin.

Böttger, B. (2002). *Die Kaiserzeitlichen Lampen vom Kerameikos*. Münih: Hirmer Verlag GmbH.

Brants, J. (1913). *Antieke Terracotta Lampen uit het Leiden Reijksmuseum van Oudheden te Leiden*. Nv Boekdrukkerij v/h., Lv Nifterik Hzn.

Broner, O. (1930). *Terracotta Lamps. Corinth IV. II*. Cambridge/ Massachusetts: Harvard University Press. <https://www.jstor.org/stable/4452269>

Bruneau, P. (1965). *Les Lampes. Exploration Archéologique de Délos XXVI*. Paris: Difussion de Boccard.

Bussière, J. and ve Lindros-Wohl, B. (2017). *Ancient Lamps in The J. Paul Getty Museum*. Los Angeles: Getty Publications.

Cahill, N. (2010) (Ed.) *Lydiyalılar ve Dünyaları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Canpolat, S. (2019). *Malatya Müzesi'ndeki Roma ve Erken Bizans Kandilleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Charaf H., Overview of the Bronze Age and Iron Age lamps from Lebanon. Frangié, D./Salles, J.-F. (eds), *Lampes antiques du Bilad es Sham. Jordanie, Syrie, Liban, Palestine. Ancient lamps of Bilad es Sham. Actes du colloque de*

- Petra-Amman (6-13 novembre 2005)* içinde (241-258) Paris: De Boccard.
- Chrzanovski, L. and Zuhuravlev, D. (1988). *Lamps from Chersonesos in The State Historical Museum Moscow*. Roma: L'Erma di Bretschneider.
- Civelek, A. (2001) *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Civelek, A. (2008) Phokaia'da Bir Volütlü Kandil Atölyesi. *Colloquium Anatolicum* (Sayı 7), 111- 135.
- Coşkun, D. (2007). *Konya Ereğli Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çelik, D. (2019). *Konya Arkeoloji Müzesi Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çelikbaş, E. (2016). Parion Tiyatrosu Metal Eserleri, Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları. C. Başaran ve H. E. Ergürer (Eds.), *VII. Parion Tiyatrosu Metal Eserleri* içinde (209-244). Ankara: Pozitif Matbaa.
- Çokay, S. (1996). *Antik Çağda Aydınlatma Araçları ve Perge Pişmiş Toprak Kandilleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çokay, S. (2000). *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*. İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2004). Karahanlı Devri Orta Asya Türk Seramik Sanatı Üzerine, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* (Sayı 118), 241-262.
- Dağlı, G. (2008). *Hadrianoupolis Surları Kurtarma Kazısı'nda Bulunan Roma ve Bizans Dönemi Kandilleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dark, K. (2001). *Byzantine Pottery*. London: Tempus Pub. Ltd.

- Demir, D. (2018). *Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazıları'nda Bulunmuş Tek Renk Sırlı Kandiller* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Doğruluk, A. (2016). *Konya Arkeoloji Müzesi'ndeki Roma ve Doğu Roma Dönemi Bronz Kandiller* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dupont, P. ve Solovyov, S. (2020). *Ancient Lamps from Berezan. The Hermitage Collection Pontica LIII. Supplementum VII*. Paris: Musée d'Histoire Nationale et d'Archeologie.
- Durutürk, B. (2010). *İonia Bölgesi'nde Roma Dönemi Pagan Sembollü Kandiller* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Fırat, M. (2015). Isparta Müzesi Volütlü Kandilleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8 (36), 535 – 550.
- Fırat, M. (2020). Isparta Müzesi'nde Bir Grup Çark Yapımı Kandil: Demlik Form. *Arkeoloji Dergisi* (Cilt XXV.), 119 – 129.
- Forbes, R. J. (1958). *Studies in Ancient Technology*. VI. Leiden: Brill.
- Gökalp, Z. D. (2001). *Türkiye Müzelerindeki Bizans Dönemine Ait Maden Aydınlatma Araçları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Günay - Tuluk, G. G. (1996). *İonia Bölgesindeki Hellenistik Dönem Kandiller* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Günay - Tuluk, G. G. (2023). İonia Bölgesindeki Hellenistik Döneme Ait Kandiller. Abadie- Reynal, C. (Ed). *Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistiques et romaines. Actes de la Table Ronde d'Istanbul, 23-24 mai 1996. Varia Anatolica, 15 içinde* (17-25). İstanbul: De Boccard.
- Gürler, B. (1999). Tire'nin Eski Olba Köyü'nde Bulunmuş Bir Mezar Grubu. *Belleten* LXIII (238), 721 – 730.

- Gürler, B. (2004a). Tire Müzesi'nden M.S. 5 - 7. Yüzyıllara Ait Kandiller. *Belleten* LXVIII (253), 613-624.
- Gürler, B. (2004b). *Tire Müzesi Bronz Eserleri*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Güray-Gençler, Ç. (2018). Erythrai – Cennettepe Kazıları Çark Yapımı Kandilleri. *Anadolu / Anatolia* (44), 37-52. doi: 10.1501/Andl_0000000450.
- Harris, W. V. (1980). Roman Terracotta Lamps. The Organisation of an Industry. *The Journal of Roman Studies* (Vol 70), 126-145.
- Hayes, J. W. (1980). *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum. 1. Geek and Roman Clay Lamps. A Catalogue*. Toronto: Royal Ontario Museum.
- Heimerl, A. (2001). *Die Römischen Lampen aus Pergamon vom Beginn der Kaiserzeit bis zum Ende des 4. Jhs. N. Chr. Pergamenische Forschungen Band 13*. Berlin: De Gruyter.
- Held, W. (1990). Künstliche Beleuchtung und Architectur. Heilmeyer, W.D. ve Hoephner, W. (Hrsg). *Licht und Architektur içinde* (53-60). Tübingen: Ernst Wasmuth Verlag.
- Heres, G. (1972). *Die römischen Bildlampen der Berliner Antiken-Sammlung*. Berlin: De Gruyter.
- Howland, R. H. (1958). *Greek Lamps and Their Survivals. The Athenian Agora. Vol 4*. Princeton: The American School of Classical Studies at Athens.
- Hurwit, J. M. (2015). *Artists and Signatures in Ancient Greece*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hübinger, U. (1993). *Die Antike Lampen des Akademischen Kunthmuseums der Universität Bonn*. Berlin: Deutsches Archäologisches Institut.
- Işık, S. L. (2020). *Diyarbakır Müzesi'nden Bir Grup Metal Kandil* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bitlis.
- Iványi, D. (1935). *Die pannonischen Lampen. Eine Typologisch-Chronologische Übersicht. Dissertationes Pannonicae, II.2*. Budapest.
- İnanan, F. (2004). *İzmir, Tire, Bergama ve Ödemiş Müzelerindeki Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandilleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege

Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- İnanan, F. Akçınar, M. ve Akçınar T. (2020). İznik/ Nikaia, İstanbul Kapı Kazılarında Pişmiş Toprak Kandiller. *Art-Sanat Dergisi* (Sayı 14), 159-184.
- Jacopi, G. (1932-33). *Esplorazione Archeologica di Camiro II. Clara Rhodos 6-7*. Rodi: Istituto Storico Archeologico.
- Kan -Şahin G. (2008). *Assos Arkaik Klasik ve Hellenistik Dönem Kandilleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Karadağ, M. (2019). *Kars Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karamağaralı, B. (1992). *Ahlat Mezar Taşları*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Kassab, T. D. ve Sezer, T. (1995). *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu Cilt 1: Protohistorik, Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönemler*. İstanbul: Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü.
- Kayaş, P. (2019). *Antakya Hipodrom ve Çevresi Kazıları'nda Ele Geçen Pişmiş Toprak Kandilleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Keskin, İ. (2022). *Adana Müzesi'ndeki Bir Grup V. - XV. Yüzyıl Pişmiş Toprak Kandil* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Khamis, E. (2011). Copper Alloy Objects. M. Naboka and J. Giordano (Eds.) *Copper Alloys. Preparation, Properties and Applications* içinde (93-166). Hauppauge, N.Y.: Nova Science Publisher Inc.
- Kınal, F. (1969). Kaunos Adak Lambaları. *Bulleten* 33 (130), 151- 157.
- Kilinç, S. (2019). Ahlat Mezar Taşlarındaki Kandil Kavramının Çağdaş Seramik Formlarda Yorumu, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

- Kirsch, A. (2002). *Antike Lampen im Landesmuseum Mainz*. Mainz: Philipp Von Zabern.
- Koçyiğit, O. (2023). Troya Müzesi'nde Bulunan Bizans Dönemi Metal Aydınlatma Araçları. *Art Sanat* (Sayı 20), 329-353.
- Köroğlu, G. Hetto, O. (2020) Ayşe Mina Esen Koleksiyonu'ndan Geç Roma Erken Bizans Dönemi Kandillerinden Örnekler. E. Kavalçalan ve A. Arı (Eds.), 24. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Kitabı* içinde (405- 427). Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Lafli, E. (2010). Yumuktepe Pişmiş Toprak Kandilleri. K. Pektaş, S. Cirtil, S. Özgün Cirtil, G., (Eds.). *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu* içinde (333-342). İstanbul: Ege Yayınları.
- Lafli E., Buora, M. (2014). Roman, Early Byzantine and Islamic Bronze Lamps from Southern Anatolia, *Archiv Orientalní* 82 (3), 431- 458. doi: 10.47979/arror.j.82.3.431-458.
- Lafli, E., Şahin. G. K. ve Chrzanovski, L. (2019). A Roman lamp with a her and her chicks from southeastern Anatolia. E. Lafli, G. Kan- Şahin ve Laurent Chrzanovski (Eds.) *Ancient Terracotta Lamps from Anatolia and the Eastern Mediterranean to Dacia, the Black Sea and Beyond: Comparative lychnological studies in the Eastern Parts of the Roman Empire and Peripheral Ereas: An international, Symposium XI* içinde (45-46). İzmir: EKVAM.
- Lindros – Wohl, B. (2017). *Terracotta Lamps II: 1967-2004. Isthmia Vol X*. Princeton: American School of Classical Studies at Athens.
- Loeschcke S. (1919). *Lampen aus Vindonissa, Ein Beitrag zur Geschichte von Vindonissa und des antiken Beleuchtungswesens*. Zurich: Beer & Cie.
- Maraşlı, S. (2018). Nevşehir Kalesi Yamaç Yerleşim Alanında Bulunan Bezirhaneler. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 157 (157), 163-174.
- Massari, G. and Castoldi, M. (1985). *Vasellame in Bronzo Romano: L'officina Dei Cipii*. Como: Archeologia dell'Italia Settentrionale.

- Menzel, H. (1969). *Antike Lampen im Römisch-Germanischen Zentralmuseum zu Mainz*. Mainz: Philipp von Zabern.
- Metin, H. (2012). *Kibyra Kandilleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Metin, H. (2013). Kremna'dan İki Kandil Kalıbı Üzerine Gözlemler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (Sayı 28), 255 – 264.
- Metin, H. ve Polat- Becks, B. A. (2015). Burdur Müzesi Metal Kandilleri. *OLBA* (Sayı 23), 261–320.
- Metin, H. (2021). Fethiye Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Roma Dönemi Kandili. Yılmaz, M. A. ve Işıklı, M. (Eds.), *Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür. Mehmet Karaoşmanoğluna Armağan içinde (577-588)*. Ankara: Bilgin Kùltür Sanat Yayınları.
- Mlasowsky, A. (1993). *Die Antiken Tonlampen im Kestner Museum Hannover*. Hannover: Das Museum.
- Motsianos, I. (2005). Some Comments on Byzantine Wheel-made Lamps. Chrzanovski, L. (Ed.) *Lychnological Acts 1. Actes du 1er Congrès international d'études sur le luminaire antique (Nyon-Genève, 29.IX–4.X.2003) (Monographies instrumentum 31)* içinde (247-251). Montagnac: M. Mergoil.
- Mustatà, S. (2017). *The Roman Metal Vessels From Dacia Porolissensis*. Cluj Napoca: Mega Publishing House.
- Mimaroğlu, S. (2019). Letoon Kutsal Alanı Kazıları'nda Bulunan Geç Antik Dönem Likya Üretimi Kandiller. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (Sayı: 48), 1 – 14.
- Oskay, M. Ö. (2019). *Bursa Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Roma Dönemi Pişmiş Toprak Kandil* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Oziol, T. (1977). *Salamine de Chypre. VII. Les lampes du Musée de Chypre*. Paris: Diffusion de Boccard.

- Oziol, T. ve Pouilloux, J. (1969). *Salamine de Chypre. I: Les Lampes*. Paris: Éditions E. De Boccard.
- Önen, Ü. (1983) *Ephesus Ruins and Museum*. İzmir: Akademia.
- Öz C. (2014). *Silifke Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özbay, F. (2019). Klazomenai Fgt Sektöründe Ele Geçen İthal Attika Kandilleri ve Yerel Üretim Taklitleri. *OLBA* (Sayı 27), 307 – 330.
- Özcihan, İ. (2018). *Tarsus Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özdemir, Y. ve Özdemir, M. (2023). Konya Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bronz Kandiller (MS. 1. MS VII. Yüzyıllar). *Cedrus* (Cilt 11), 313- 338.
- Özdoğan, M. (1999). Northwestern Turkey: Neolithic Cultures in Between the Balkans and Anatolia, M. Özdoğan ve N. Başgelen (Eds.) *Neolithic in Turkey. The Cradle of Civilization. New Discoveries*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Özgül, M. (2012). *Şanlıurfa Müzesi'nden Bir Grup Kandil* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özkul, A. (1991). *Patara Kandilleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özkul, F. N. (2005). Tekfur Sarayı Çini Fırınları Kazısı'nda Ele Geçen Şamdan ve Kandiller. H. Gündoğdu, H. Yurttaş ve H. Özkan (Eds.), *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* (1.Baskı) içinde (279-389) Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Öztürk, N. (2003). *Kyzikos Kandilleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Pamir, H. (2017). Antakya Hipodrom ve Çevresi Kazısı 2015. 38. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (Cilt 3) içinde (371-394). Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Perlzweig, J. (1961). *Lamps of the Roman Period: First to Seventh Century After Christ. The Athenian Agora Vol. 7*. Princeton: The American School of Classical Studies at Athens. (Erişim tarihi: 22 Mart 2021) <https://www.jstor.org/stable/i285180>.
- Perlzweig, J. (1963). *Lamps from Athenian Agora. Picture Book 9*. Connecticut: Meriden Gravure Company.
- Pastutmaz, D. (2010). 1988 - 1998 Yılları Arasında Knidos'ta Bulunan Bir Grup Kandil. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (Sayı 23), 9 – 21.
- Pastutmaz - Sevmen, D.(2013). Stoa'da Bulunan Kandiller. Bruns-Özgan, C. (Ed.) *Knidos: Ergebnisse der Ausgrabungen von 1996-2006* içinde (198-210). İstanbul: Ege Yayınları.
- Pekgöz, S. (2020). *Parion Roma Hamamı Kandilleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Pulak, C. (2006). Uluburun Batığı. Ü. Yalçın, C. Pulak, R. Slotta (Eds.) *Uluburun Gemisi. 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Radt, W. (1986). Lampen und Beleuchtung in der Antike. *Antike Welt* 17 (1), 40-58.
- Saraçoğlu, A. (1997). Erzurum Müzesi'nden Bir Grup Kandil. *Türk Arkeoloji Dergisi* (Sayı 51), 307 – 330.
- Shier L. A. (1978). *Terracotta Lamps from Karanis Egypt*. Ann Arbor: The Universty of Michigan Press.
- Söğüt, B. ve Yılmaz, B. (2012). Stratonikeia'da Üç Terracotta Mask. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (21), 247-275.
- Szentléleky, T. (1969). *Ancient Lamps*. Oxford: Adolf M. Hakkert Publisher.
- Şahin, G. K. (2019). Some Hellenistic, Roman and Late Roman Terracotta Lamps in the Museum of Sinop, Northern Turkey. Ergün Laflı, Gülseren Kan - Şahin ve Laurent Chrzanovski (Eds.) *Ancient Terracotta Lamps from Anatolia and the Eastern Mediterranean to Dacia, the Black Sea and Beyond: Comparative Lychnological studies in the Eastern Parts of the Roman Empire and Peripheral Areas: An International Symposium XI*, 28 (1),

(37-38). doi: 1031338/uw.2083-537X.pam28.1.28.

- Tassinari, S. (1993). *II. Vasellame Bronzeo Di Pompeii*. Rome: “Lerma” di Bretschneider.
- Tavukçu, A. Z. ve Gülünay, E. (2018). Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Plastik Kulplu Kandil. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22 (4), 2731 – 2743.
- Tavukçu, A. Z. ve Avli, A. (2023). Aydın Arkeoloji Müzesi’nden Demlik Formlu Kandiller. F, Öztürk (Ed.), *I. Uluslararası Ardahan Anadolu Seramikleri Sempozyumu* (Cilt 1) içinde (38–51). Ardahan: Ardahan Üniversitesi Yayınları.
- Tekocak, M. (2013). Akşehir Müzesi’nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller. M. Tekocak (Ed.), *K. Levent Zoroğlu’na Armağan* içinde (707–728). İstanbul: Matsis Matbaa.
- Temür A. ve Yüksel, S. (2018). Antalya Müzesi’nden Bir Grup Kandil Üzerine Gözlemler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22 (1), 41-56.
- Topaloğlu, S. (2023). *Pedasa’da Bir Açık Hava Kült Yeri: Altar Tepesi ve Buluntuları Üzerine Bir Değerlendirme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Treister, M. (2020). Roman Bronze Casseroles from The Burials of Nomads of Asian Sarmatia. *Journal of Historical, Philological and Cultural Studies* 2 (68), 5-61.
- Waagé, F. O. (1941). Lamps. R. Stillwell (Ed.), *Antioch on the Orantes III. The Excavation of 1937 – 1939* içinde (55-82), Princeton: Princeton University Press; London: Oxford University Press; The Hague: Martinus Nijhoff.
- Walters, H. B. (1914). *Catalogue of The Greek and Roman Lamps in the British Museum*. London: British Museum Publications Ltd.
- Warren, P. (1968). Minoan Stone Vases as Evidence for Minoan Foreign Connections in the Aegean Late Bronze Age. *Proceedings of the Prehistoric Society*, (Vol 33) (37-56). Online: Cambridge University Press.
- Wilkinson, C. K. (1986). *Nishapur: Pottery Of Early Islamic Period*. Newyork: Press

of A. Colish, Inc.

- Yener, E. (1993). Levzin Höyük Kazıları 1991. *III. Müze Kurtarma Kazıları Semineri* (Cilt 3) içinde (351-364). -30. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yenisoğancı, H. V. (1991). Reyhanlı – Esentepe Kaya Mezarları Kurtarma Kazısı. *I. Müze Kurtarma Sonuçları* . içinde (215-224). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yılmaz, A. (2012). *2005-2010 Yılları Arasında Bulunan Parion Nekropol Kandilleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yılmaz, G. (2016). Hasankeyf Kazıları'nda Bulunan Seramik Kandiller. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* (Sayı 36), 275 – 288.
- Yılmaz, G. (2020). Urmiye Müzesi'nde Bulunan İslami Döneme Ait Seramik Kandiller Üzerine Bir Değerlendirme. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Sayı 6), 25 – 44.
- Yüksel, S. (2019). Antalya Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri. *Seramik Araştırmaları Dergisi* (Sayı 1), 72-96.

Antik Kaynaklar

- Aristophanes, Aristophanes (1938). *Ecclesiazusae. The Complete Greek Drama*, Vol. 2. Eugene O'Neill, Jr. New York: Random House. 1938.
- Herodotos Herodotus (1920). with an English translation by A. D. Godley. Cambridge. Harvard University Press.
- Homeros Homeros (1998). *Odysseia*. (çev. A. Erhat ve A. Kadir). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Pausanias Pausanias (1918). *Pausanias Description of Greece* with an English Translation by W.H.S. Jones, Litt. D., and H.A. Ormerod, M.A., in 4 Volumes. Cambridge, MA: Harvard University Press; London: William Heinemann Ltd.

LEVHALAR

Levha 1

1. Mezar 1 (Sivas kale Kazısı Arşivi)

2. Mezar 2 (Sivas Kale Kazısı Arşivi)

3. Mezar 3 (Sivas Kale Kazısı Arşivi)

4. Mezar 4 (Sivas Kale Kazısı Arşivi)

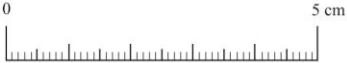
K1.

K2.

K3.

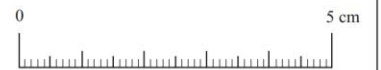
K4.

K5.

K6.

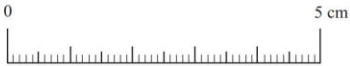
K7.

K8.

K9.

K10.

K11.

K12.

K13.

K14.

K15.

K16.

K17.

K18.

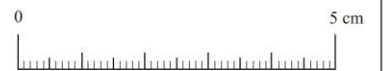
K19.

K20.

K21.

K22.

K23.

K24.

K25.

K26.

K27.

K28.

K29.

K30.

K31.

K32.

K33.

K34.

K35.

K36.

K37.

K38.

K39.

K40.

K41.

K42.

K43.

K44.

K45.

K46.

K47.

K48.

K49.

K50.

K51.

K52.

K53.

K54.

K55.

K56.

K57.

K58.

K59.

K60.

K61.

K62.

K63.

K64.

K65.

K66.

K67.

K68.

K69.

K70.

K71.

K72.

K73.

K74.

K75.

K76.

K77.

K78.

K79.

K80.

K81.

K82.

K83.

K84.

K85.

K86.

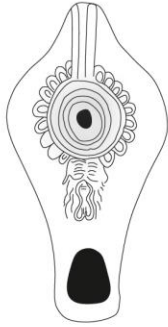
K87.

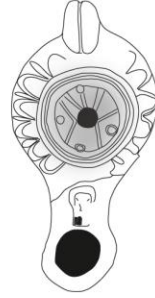
K88.

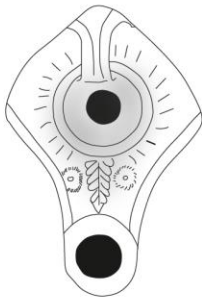
Şekil 1

K1.

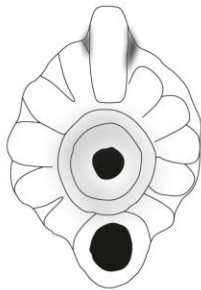
K2.

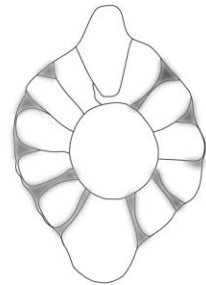
K3.

K4.

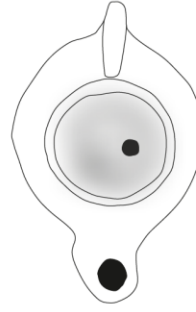

K5.

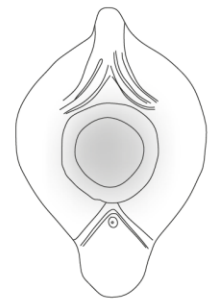
K6.

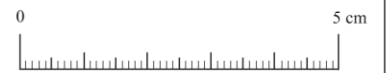
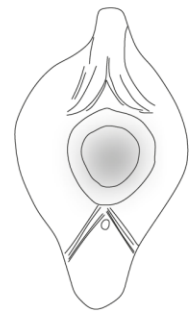
K7.

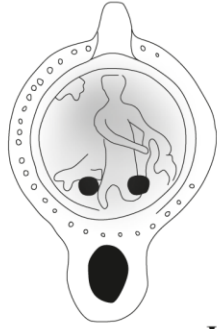

K8.

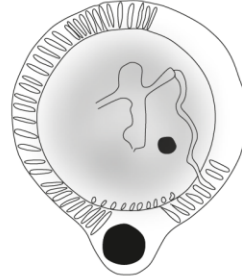

K9.

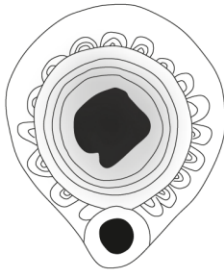

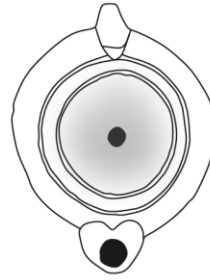
K10.

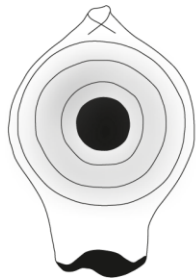
K11.

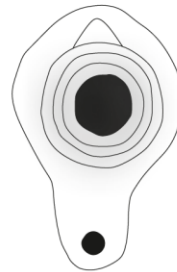
K12.

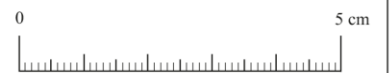
K13.

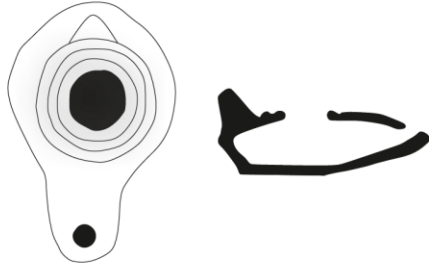

K14.

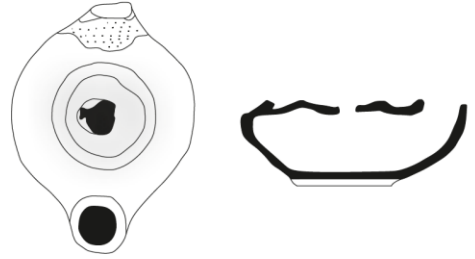

K15.

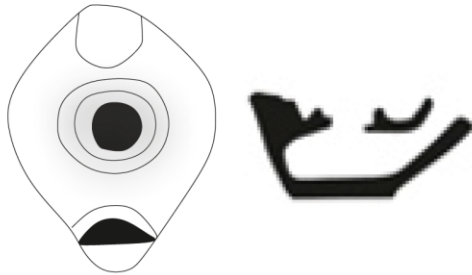

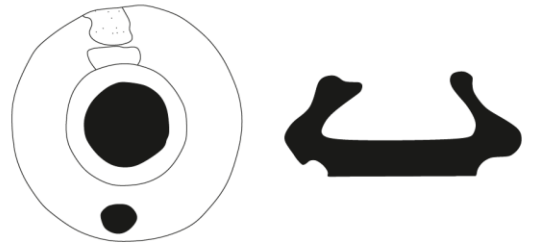
K16.

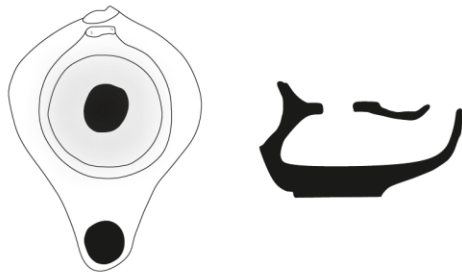
K17.

K18.

K19.

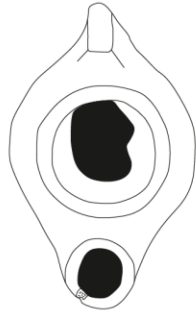

K20.

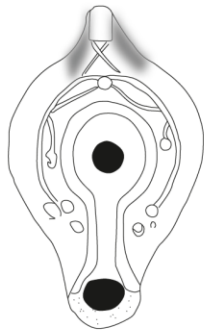

K21.

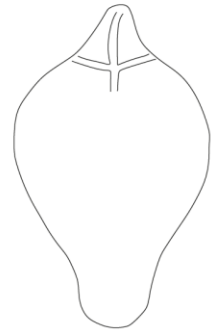

K22.

K23.

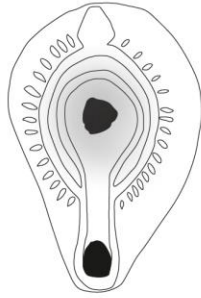

K24.

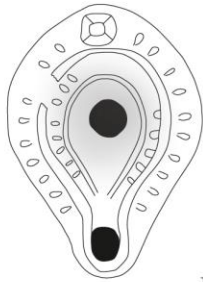

K25.

K26.

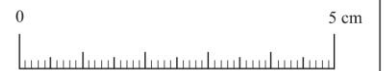
K27.

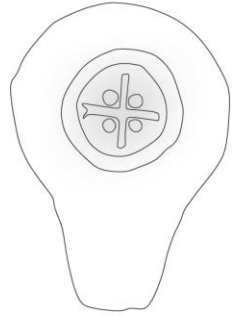

K28.

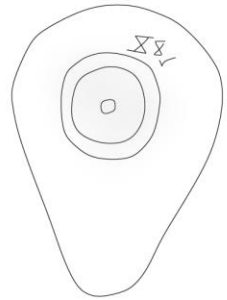

K29.

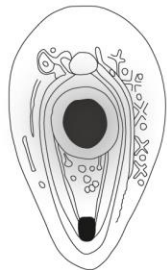

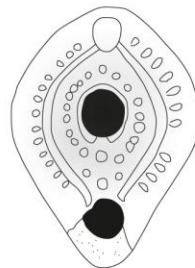
K30.

K31.

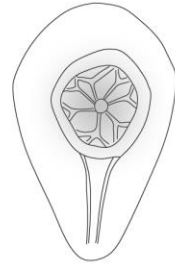

K32.

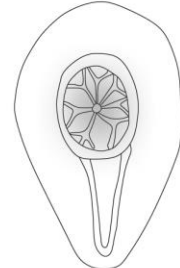

K33.

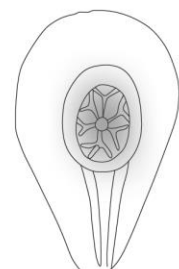

K34.

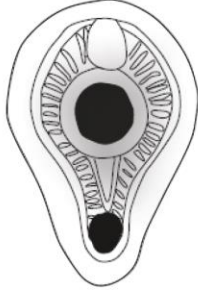

K35.

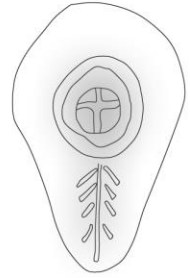
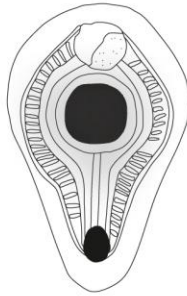

K36.

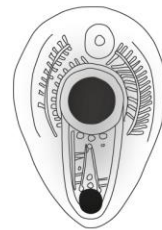
K37.

K38.

K39.

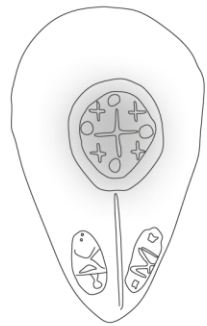
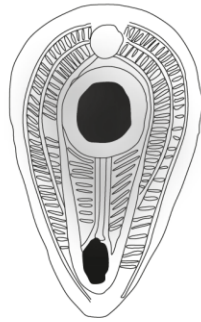

K40.

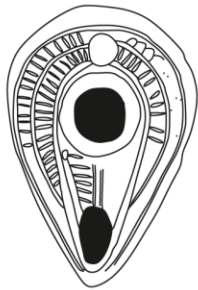

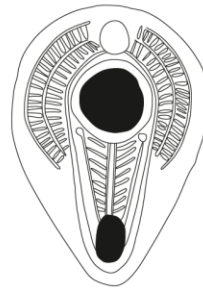
K41.

K42.

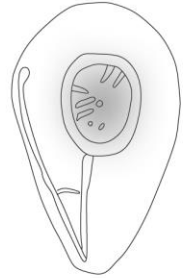
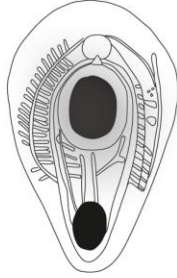

K43.

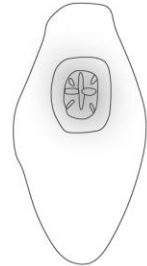

K44.

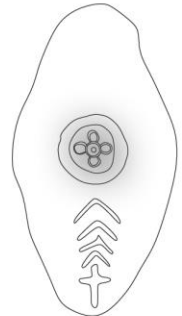
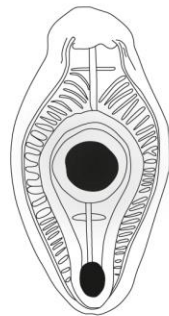

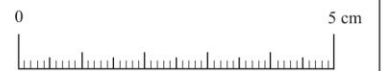
K45.

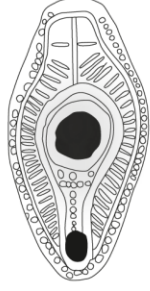

K46.

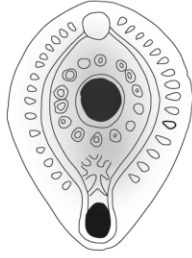

K47.

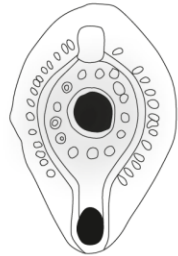

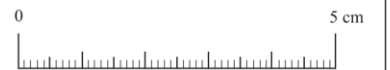
K48.

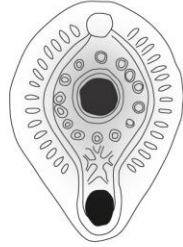

K49.

K50.

K51.

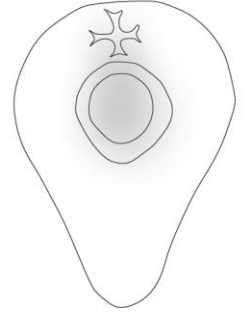

K52.

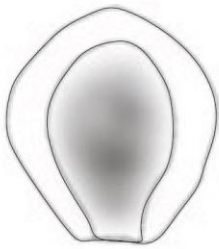

K53.

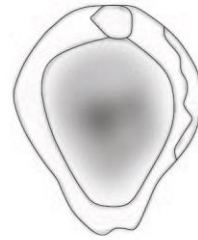

K54.

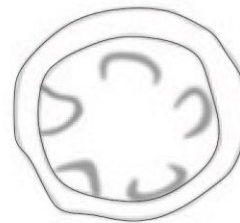
K55.

K56.

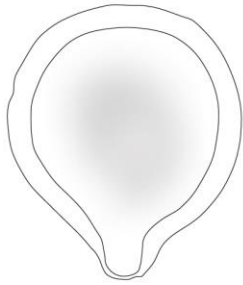

K57.

K58.

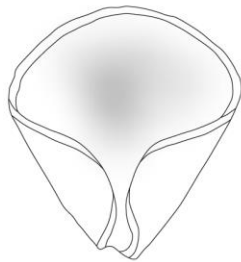
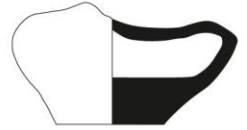

K59.

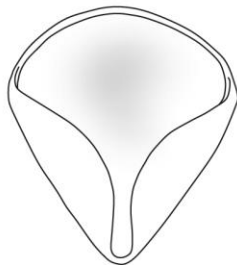
K60.

K61.

K62.

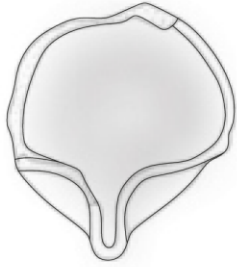

K63.

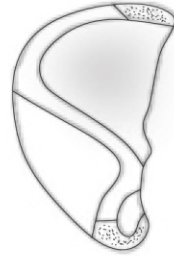

K64.

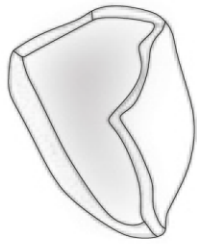

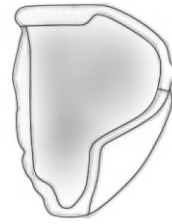
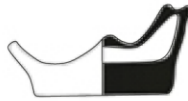
K65.

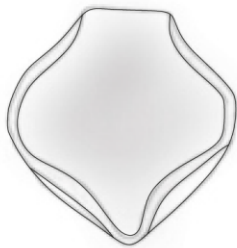
K66.

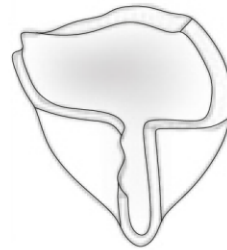
K67.

K68.

K69.

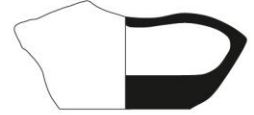
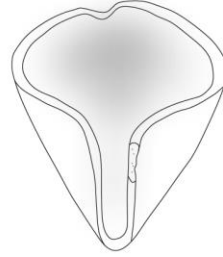

K70.

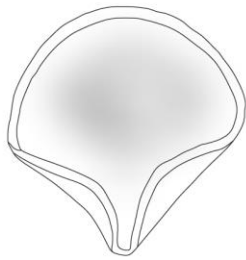

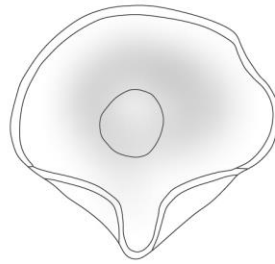
K71.

K72.

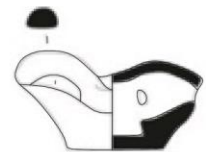
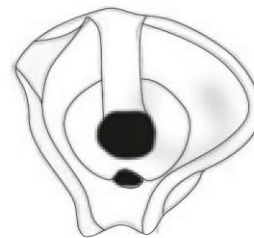
K73.

K74.

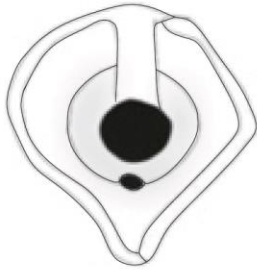

K75.

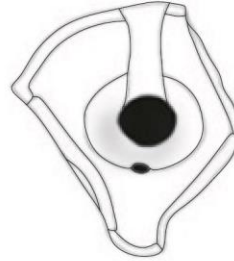
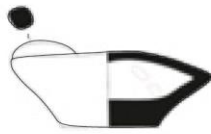

K76.

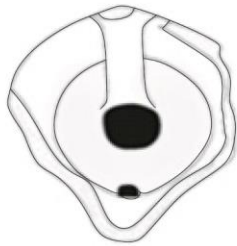
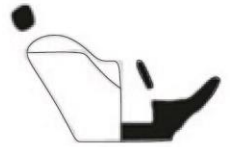

K77.

K78.

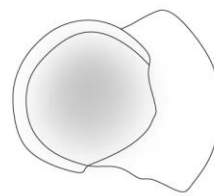
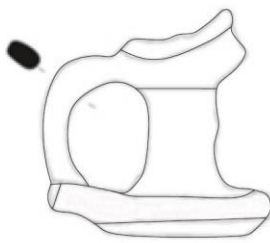
K79.

K80.

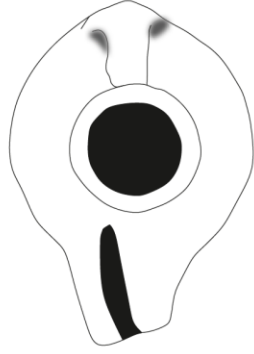

K81.

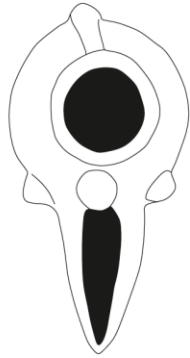

K82.

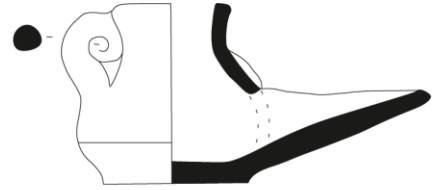

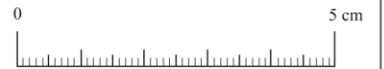
K83.

K84.

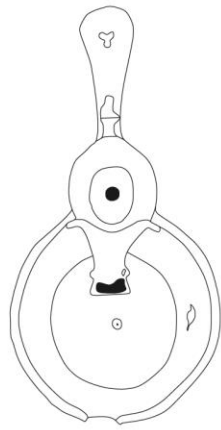

K85.

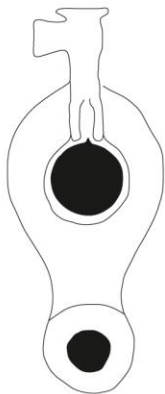

K86.

K87.

K88.

